

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

İŞLETME PROGRAMI

**2008 KÜRESEL KRİZİNİN TRABZON'DAKİ KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ
İŞLETMELERİN FİNANSMAN YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nurdan DEĞİRMENCİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa EMİR

HAZİRAN 2010

TRABZON

ONAY

Nurdan DEĞİRMENCİ tarafından hazırlanan “2008 Küresel Krizinin Trabzon’daki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansman Yapısı Üzerindeki Etkileri” adlı bu çalışma 28.06.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İşletme Anabilim dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

[i m z a]

.....

Prof. Dr. Mustafa EMİR

.....

[i m z a]

.....

Prof. Dr. Hüseyin DAĞLI

.....

[i m z a]

.....

Prof. Dr. Metin BERBER

.....

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım. ... / ... /

.....

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Nurdan DEĞİRMENCI

Haziran 2010

ÖNSÖZ

Ekonomik kriz, beklenmedik zamanlarda ortaya çıkarak ekonominin bozulmasına, işletmelerin finansman yapılarına etki ederek faaliyetlerini devam ettiremeyecek düzeye gelmesine sebep olan bir durumdur. Gerek dünyada ve gerekse Türkiye’de zaman zaman ekonomik krizler yaşanmaktadır. Özellikle ülkemiz ekonomisi içinde önemli bir yeri olan ve ülkeye büyük katkılar sağlayan KOBİ’ler, yetersiz öz sermaye, kredi sağlamada karşılaştıkları güçlükler, tahsilâtlarda etkinlik sağlanamaması gibi nedenlerden ötürü bu etkileri çok fazla hissetmektedirler. Bu çalışmanın amacı, son yıllarda ortaya çıkan 2008 Küresel Krizinin Trabzon’daki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin finansman yapısı üzerindeki etkilerini belirleyebilmektir.

Çalışma sırasındaki desteğinden dolayı danışman hocam Sayın Prof. Dr. Mustafa EMİR’e, gerek bu çalışmanın hazırlanmasında ve gerekse yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve deneyimleriyle bana yol gösteren ve cesaretlendirici öneriler sunan değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Osman KARAMUSTAFA ve Sayın Öğretim Görevlisi Aykut KARAKAYA’ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca sonsuz ilgisi ve yardımlarından dolayı Arş. Gör. Bünyamin ER’e, Arş. Gör. Özlem ÖZEN’e ve son olarak manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler.

Haziran, 2010

Nurdan DEĞİRMENCİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
TABLOLAR LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ.....	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 2008 KÜRESEL KRİZİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE ETKİLERİ	3-16
1.1. Ekonomik Kriz, Nedenleri ve Etkileri	3
1.2. Ekonomik Krizlerin Özellikleri	4
1.3. Ekonomik Krizlerin Türleri	5
1.4. 2008 Küresel Krizi ve Ortaya Çıkışı	7
1.4.1. 2008 Küresel Krizinin Dünya Genelindeki Etkileri	11
1.4.2. 2008 Küresel Krizinin Türkiye Üzerindeki Etkileri.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER (KOBİ)'İN FİNANSMAN YAPISI VE FİNANSMAN KAYNAKLARI.....	17-31
2.1. KOBİ Tanımı	17
2.2. KOBİ'lerin Genel Özellikleri	18
2.2.1. KOBİ'lerin Avantaj ve Dezavantajları.....	18
2.2.2. KOBİ'lerin Örgütlenme Biçimleri	19

2.2.2.1. Tek Şahıs İşletmeleri	19
2.2.2.2. Ortaklıklar	19
2.2.2.3. Şirketler	20
2.3. KOBİ'lerin Önemi ve Türkiye Ekonomisindeki Yeri	21
2.4. KOBİ'lerin Başlıca Sorunları	22
2.4.1. KOBİ'lerin Yönetim, Üretim ve Pazarlama ile ilgili Sorunları	23
2.4.2. KOBİ'lerin Finansman Sorunları	24
2.5. KOBİ'lerin Finansman Yapısı ve Finansman Kaynakları	25
2.5.1. KOBİ'lerin Finansman Yapısı	25
2.5.2. KOBİ'lerin Finansman Kaynakları	26
2.5.2.1. Öz Sermaye ile Finansman	26
2.5.2.2. Borç Sermaye ile Finansman	27
2.5.2.2.1. Kredi Teminatları	28
2.5.2.2.2. Ticari Krediler	28
2.5.2.3. KOSGEB ile Finansman	29
2.5.2.4. Alternatif Finansman Kaynakları.....	29
2.6. KOBİ'lerin Finansman Yapısını Güçlendirici Önlemler.....	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	32-41
3.1. Araştırmanın Amacı.....	32
3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Örneklemi	32
3.3. Anket Sorularının Niteliği	33
3.4. Veri Analiz Yöntemi	36
3.5. Araştırmanın Hipotezleri	37
3.6. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizi	39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. 2008 KÜRESEL KRİZİNİN TRABZON'DAKİ KOBİ'LERİN FİNANSMAN YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK

ARAŞTIRMA	42-74
4.1. Araştırmaya katılan KOBİ'lerin Genel Özellikleri.....	42
4.2. KOBİ'lerin Finansman Yapılarının Krizden Etkilenme Düzeyleri	44
4.3. 2008 Küresel Krizinin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerindeki Etkilerinin Farklılık Analizleri	46
4.3.1. KOBİ'lerin Tepe Yöneticisi Özellikleri Açısından Krizdeki Farklılık Analizleri.....	47
4.3.2. KOBİ'lerin Özellikleri Açısından Krizdeki Farklılık Analizleri	50
4.4. 2008 Küresel Krizinin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerindeki Etkilerini Azaltmak İçin Alınan Önlemler.....	55
4.5. 2008 Küresel Krizinin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerindeki Etkilerini Azaltmak İçin Alınan Önlemlerdeki Farklılık Analizleri.....	57
4.5.1. KOBİ'lerin Tepe yöneticisi Özellikleri Açısından Krizdeki Farklılık Analizleri.....	58
4.5.2. KOBİ'lerin Özellikleri Açısından Krizdeki Farklılık Analizleri	61
4.6. 2008 Küresel Krizi Sonrası KOBİ Bilânçolarının Görünümü	66
4.7. 2008 Küresel Krizinden Sonra KOBİ'lerin Finansman Kaynağı Olarak Banka Kredisi Kullanma Durumu	67
4.8. Elde Edilen Bulguların Tartışılması	70
4.9. Araştırma Neticesinde Hipotezlerin Değerlendirilmesi.....	72
SONUÇ VE ÖNERİLER	75
YARARLANILAN KAYNAKLAR	80
EK	87
ÖZGEÇMİŞ	90

ÖZET

Ortaya çıkan ekonomik krizler, makro ve mikro boyuttaki tüm ekonomik birimler üzerinde etkileri olmaktadır. Bu etkiler ülkeden ülkeye, işletmeden işletmeye değişiklik göstermektedir. 2008 küresel ekonomik krizinin de dünyada ve Türkiye’de olumsuz etkileri olmuştur. Dünya genelindeki etkileri makro boyutta yaşanmış, Türkiye’deki etkileri ise özellikle reel sektör olarak adlandırılan mikro boyutu etkilemiştir. KOBİ’ler de Türkiye’nin reel sektörünün önemli bir parçasıdır fakat KOBİ’lerin öz sermaye yetersizlikleri, finansman imkânlarının sınırlı olması gibi problemleri vardır.

Bu çalışma 2008 küresel krizinin Trabzon’da faaliyet gösteren KOBİ’lerin finansman yapısı üzerinde nasıl etki yaptığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın örneklemini 101 KOBİ oluşturmaktadır. Çalışmada, 2008 küresel krizinin KOBİ’lerin finansman yapısı üzerindeki etkileri ve alınan önlemler ortaya koyulmuştur. KOBİ’lerin özellikleri açısından 2008 küresel krizinin finansman yapısı üzerindeki etkilerini belirlemede ve bu etkileri azaltmak için alınan önlemlerde istatistikî analizler yapılmıştır. Yapılan analizler sonucu, 2008 küresel krizinin KOBİ’lerin özellikle alacak tahsilindeki gecikmelerde ve borçlanma durumları üzerinde önemli etkileri gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: 2008 Küresel Krizi, KOBİ, Finansman Yapısı

ABSTRACT

Economic crises influence all economic- macro and micro units. These impacts vary from country to country and from firm to firm. 2008 global crisis has had negative impact in the world and in Turkey. The impact of that crisis worldwide was at macro level. In Turkey, the effects of the crisis has influenced the micro size called reel sector. Small and Medium Enterprises (SME) are an important part of Turkey's reel sector but SME's have problems such as inadequate equity, limited facilities of financing.

This study aims to set forth effects of 2008 global crisis on financial structure of SME in Trabzon. 101 SME compose the sample of the research. 2008 global crisis and its impact on SME's financing structure and measures were revealed in the study. In this study, statistical analysis was employed in order to determine the effects of 2008 global crisis on financing structures of SME and the measures taken to reduce those effects in terms of characteristics of SME. As a result of the analysis, significant impact of 2008 global crisis was observed on delays of receivables and debt situations of SMEs.

Key Words: 2008 Global Crisis, SME, Financing Structure.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Çeşitli Ülkelerde Bazı Finansal Kuruluş İflasları	12
2	Seçilmiş İMKB Firmalarının Bazı Gelir Tablosu Kalemleri	15
3	Borçluluk Oranları	16
4	KOBİ'lerin Tepe Yöneticisinin Özellikleri	43
5	KOBİ'lerin Özellikleri	43
6	2008 Küresel Krizin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerindeki Etkileri.....	44
7	Finansman Yapısı ile İlgili Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	47
8	Eğitim Düzeyi Açısından Krizin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerine Etkilerindeki Varyans Analizi Sonuçları	48
9	Ortaklık Durumu Açısından Krizin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerine Etkilerindeki t Testi Sonuçları	49
10	Çalışan Sayısı ile Krizin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerine Etkileri Arasındaki Varyans Analizi Sonuçları.....	50
11	Faaliyet Alanı Açısından Krizin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerine Etkilerindeki Varyans Analizi Sonuçları	52
12	Faaliyet Süresi Açısından Krizin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerine Etkilerindeki Varyans Analizi Sonuçları	53
13	Hukuki Yapı Açısından Krizin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerine Etkilerindeki Varyans Analizi Sonuçları	54
14	Krizde KOBİ'ler Tarafından Alınan Önlemler	56
15	Alınan Önlemler ile İlgili Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	58
16	Eğitim Düzeyi Açısından Krizde KOBİ'lerin Almış Oldukları Önlemlerin Varyans Analizi Sonuçları	59

17	Ortaklık Durumu Açısından Krizde KOBİ'lerin Almış Oldukları Önlemlerin t Testi Sonuçları	60
18	Çalışan Sayısı Açısından Krizde KOBİ'lerin Almış Oldukları Önlemlerin Varyans Analizi Sonuçları	61
19	Faaliyet Alanı Açısından Krizde KOBİ'lerin Almış Oldukları Önlemlerin Varyans Analizi Sonuçları	63
20	Faaliyet Süresi Açısından Krizde KOBİ'lerin Almış Oldukları Önlemlerin Varyans Analizi Sonuçları	64
21	Hukuki Yapı Açısından Krizde KOBİ'lerin Almış Oldukları Önlemlerin Varyans Analizi Sonuçları	65
22	KOBİ Bilânçolarının Görünümü	66
23	KOBİ'lerin Banka Kredisi Kullanma Durumu	68
24	KOBİ'lerin Finansman Kaynağı Olarak Banka Kredisine Başvurmama Nedenleri	69
25	Banka Kredisi Kullanmayan KOBİ'lerin Finansman İhtiyaçlarını Karşılama Durumu	70
26	Hipotezlerin Genel Özeti	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil Nr.</u>	<u>Sekil Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Ekonomik Kriz Türleri.....	5
2	FED Gösterge Faiz Oranlarının Gelişimi	7
3	ABD ve Avrupa Bankacılık Sektörlerinde Kredi Verme Koşullarını Sıkılaştıran Bankaların Oranı	13
4	Açılan – Kapanan Şirket ve Kooperatifler.....	14

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
A.B.D	: Amerika Birleşik Devletleri
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
FED	: Federal Reserve Banks (Amerika Merkez Bankası)
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences

GİRİŞ

Bir ülkede ortaya çıkan ekonomik krizler çok kısa sürede yayılma eğilimi gösterip küresel ölçekte krize dönüşebilmektedir. Bu ekonomik krizler, ekonomileri sadece makro boyutta etkilememekte, aynı zamanda reel sektör olarak adlandırılan KOBİ'leri de etkileyebilmektedir. Ortaya çıkan bu etkiler pazarlama, yönetim, üretim gibi alanlarda olabildiği gibi, finansal alanda da olabilmektedir. Fakat KOBİ'ler için asıl önemli olan finansal alanda ortaya çıkan etkilerdir. Nasıl KOBİ'ler ekonominin yapı taşı oluşturuyorsa, finansman da KOBİ'lerin yapı taşıdır ve yukarı da belirtmiş olduğumuz alanlarda ortaya çıkan etkileşimlerin hepsi finansmana bağlı olarak gelişme gösterebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, ekonomik kriz ve KOBİ'lerin finansal sorunlarını inceleyip, 2008 küresel krizinin Trabzon'daki KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkileri ve alınan önlemleri ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerini belirleyebilmek için anket yöntemi kullanılmıştır. On sekiz sorudan oluşan anket, 101 KOBİ ile yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Anket çalışmasının değerlendirilmesinde ise frekans, t testi ve Varyans analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde; ekonomik krizlerin nedenleri ve özellikleri açıklanmış, sonrasında krizlerin türlerine değinilip 2008 küresel krizinin oluşumu ile etkileri ele alınmıştır.

İkinci bölümde; KOBİ'lerin tanımı, KOBİ'lerin avantaj ve dezavantajları, KOBİ'lerin örgütlenme biçimleri ele alınmıştır. Ardından KOBİ'lerin önemi ve Türkiye ekonomisindeki yeri ile başlıca sorunlarına değinilmiştir. Ayrıca, KOBİ'lerde finansman yapısı ve finansman kaynakları ile KOBİ'lerin finansman yapısını güçlendirici önlemler açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde; araştırmanın amacı, kapsamı, örnekleme, anket sorularının niteliği, verilerin analiz yöntemi, araştırmanın hipotezleri ile anket sorularının geçerliliği ve güvenilirliği konusunda gerekli bilgiler aktarılmıştır.

Dördüncü bölümde; çalışmanın temelini teşkil eden 2008 küresel krizinin Trabzon'daki KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerini ve krizin finansman yapısı üzerindeki etkilerini azaltmak için alınan önlemleri belirlemeye yönelik istatistikî analizler yapılarak araştırmanın bulguları ortaya koyulmuştur. İlave olarak, elde edilen bulgular doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde sonuç ve öneriler verilerek çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 2008 KÜRESEL KRİZİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE ETKİLERİ

1.1. Ekonomik Kriz, Nedenleri ve Etkileri

Ekonomik kriz, beklenmedik değişmeler sonucunda, işletme örgütünün gerek kendi içerisinde gerek diğer işletmelerle olan ilişkilerinde sarsılmalara sebep olan, gelecekteki amaçlarını gerçekleştiremeyecek duruma getirerek küçülmelerine yol açan ya da en kötüsü iflasın eşiğine getiren bir süreçtir.

Ekonomik krizler ülke içi nedenlerden kaynaklanabildiği gibi, ülke dışı nedenlerden de kaynaklanarak farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Türkiye de yaşanan krizlere bakıldığında, bazen kendi içsel nedenlerinden kaynaklandığı, bazen de dünya ekonomisindeki yaşanan çalkantıların birbirini etkilemesi sonucunda ortaya çıktığı görülmektedir.

Ortaya çıkan ekonomik krizlerin başlıca örnekleri şu şekildedir: Üretimde hızlı bir daralma, fiyatlar genel seviyesinde ani düşme, iflaslar, işsizlik oranında ani artış, ücretlerde gerileme, borsada çöküş, spekülâtif hareketler vb. faktörler gibi (Aktan ve Şen, 2002: 3).

Yukarıda ekonomik krizlerin ülke içindeki ya da ülke dışındaki nedenlerden kaynaklanabildiğinden bahsedilmiştir. Aynı durum işletmeler açısından da geçerlidir. Şöyle ki, işletmeler optimal büyüklükten uzaklaştıklarında, aşırı merkeziyetçi hale geldiklerinde, iyi bir yönetimden yoksun kalarak finansal kaynaklarını yanlış yönettiklerinde, çağdaş yönetim tekniklerini uygulamadıklarında ya da benzer nitelikteki tamamen örgüt içi hatalardan ötürü krizlere maruz kalabilecekleri gibi, doğal afetler, ülke ekonomisindeki büyük çaplı dönüşümler, yasal değişiklikler, teknolojik ve kültürel değişimler gibi işletme dışı nedenlerden ötürü de krizlere maruz kalabilirler. Fakat ekonomik krizlerin günümüzde

oldukça sık tekrar etmesi ve çok hızlı bir süreçte meydana gelmesinin en önemli sebebi; bu krizlerin bankacılık sisteminde veya finansal piyasalarda ortaya çıkmasıdır.

İster işletme içi, ister işletme dışı nedenlerden kaynaklı ekonomik krizlerin işletmeler üzerinde belli başlı etkileri vardır. İşletmelerin karar alma süreçlerini etkilemesi, belirsizlik nedeniyle işletmelerin faaliyette bulunamaması ya da gerekli yatırımların yapılmaması veya belirsizlik aşılana kadar ertelenmesi, alacaklarda yaşanan sorunlardan dolayı gerekli ödemelerin yeterince yapılamaması sonucunda finansal sıkıntıların ortaya çıkması gibi durumlar bu etkilere örnek gösterilebilir.

1.2. Ekonomik Krizlerin Özellikleri

Yukarıda yapılan açıklamalardan yola çıkarak ekonomik krizlerin özellikleri temel olarak aşağıdaki gibi sıralanabilir:

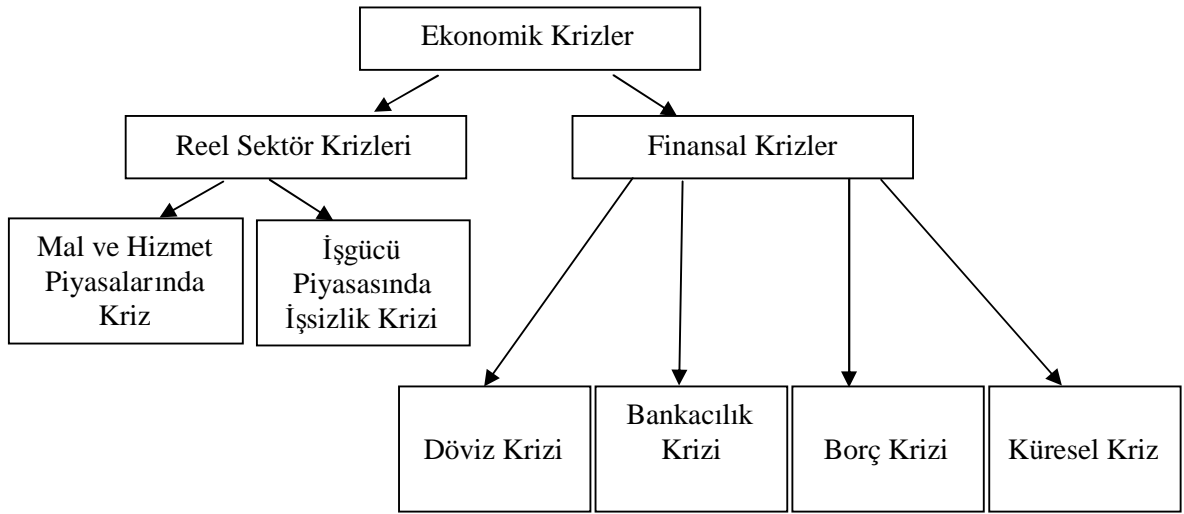
1. Ekonomik krizlerin en önemli özelliği önceden tahmin edilemeyen ya da bilinmeyen bir durum olmasıdır.
2. Ekonomik krizler, önceden tahmin edilemeyen bazı gelişmelerin devleti ya da işletmeleri ciddi olarak etkileyecek sonuçlar ortaya koymasındır.
3. Ekonomik krizlerin bir diğer önemli özelliği, kişiler ve işletmeler üzerinde hem bir tehdit, hem de yeni fırsatlar oluşturmalarıdır. Bu da krizin işletmeler ve kişiler üzerinde her zaman negatif etki oluşturmadığının göstergesidir.
4. Ekonomik krizler, kısa ya da uzun süreli olabilirler. Ekonomik krizlerin işletmeler üzerindeki etkisinin süresi, işletmenin krize karşı koyabilecek tedbirleri zamanında almasına ve uygulamasına bağlıdır.
5. Son olarak ekonomik krizlerin bir diğer özelliği yayılma etkisi göstermesidir. Herhangi bir ülkede ya da işletmede çıkan ekonomik kriz ilişki içinde olmuş olduğu ülkeleri ya da sektörleri çok çabuk etkisi altına alabilir.

1.3. Ekonomik Krizlerin Türleri

Ekonomik krizler genel olarak reel sektör krizleri ve finansal krizler olmak üzere iki başlık altında ele alınır. Bu krizler şekildeki gibi sınıflandırılabilir.

Şekil: 1

Ekonomik Kriz Türleri

Kaynak: <http://www.econturk.org>, (23.10.2009)

Reel krizler; mal-hizmet ve işgücü piyasalarında üretimde veya istihdamda durgunluk veya işsizlik krizi gibi ciddi daralmalar şeklinde ortaya çıkar. Mal ve hizmet piyasalarındaki genel fiyat düzeyinin sürekli artışları ise, bilindiği üzere, enflasyon olarak adlandırılır. Eğer bu artışlar belirli bir sınırnın üstündeysen, buna enflasyon krizi denilir (Kibritçiöğlu, 2001: 1-2; Allen ve Snyder, 2009: 37).

Finansal kriz ise mevcut üretim tarzının sermaye birikimini sağlayacak noktanın gerisinde kalması, sermaye birikiminin daralması, üretim ve dolaşım bütünlüğünün kesintiye uğramasıdır. Finansal kriz, ekonomik yapıyı oluşturan çeşitli ekonomik mekanizmaların işlerliğini kaybetmesi şeklinde ortaya çıkar. Bu anlamda finansal krizin dört alt türü vardır.

Döviz krizi, bir ulusal paraya güvenin kaybolması nedeniyle kısa vadeli spekülâtif fonların hızlı ve çok miktarda ülkeyi terk etmeye başlamasıyla oluşur. Döviz krizinin ortaya çıktığı durumlarda, merkez bankasının var olan döviz rezervlerini kullanarak destekleme çabalarına karşın mevcut kurun sürdürülemez olarak ulusal paranın değersizleştirilmesi (devalüe edilmesi) söz konusu olmaktadır (Şişman, 2006: 16).

Bankacılık krizi ise fiili veya potansiyel banka başarısızlıklarının, bankaların yükümlülüklerini yerine getirmesini engellemesi veya hükümetin bu başarısızlığı önleyecek şekilde müdahale etmeye zorlanması durumunda ortaya çıkmaktadır (Çinko, 2006: 327). Bankacılık krizleri, hane halkı ve işletmelerin faaliyetlerini sınırlandırmakta, yatırımların ve tüketimin azalmasını hızlandırmakta, finansal sektörün kredi ve ödemeler sisteminin sağlıklı bir şekilde işlemlerini engellemektedir. Ayrıca, sermayenin yurt dışına kaçışını hızlandırdığından, özellikle bankalar gibi finansal kurumlara olan güvenin yok olmasına neden olmaktadır (Altıntaş, 2004: 42). Bankacılık sistemine duyulan güven eksikliği ve zayıf bankacılık sisteminin varlığı, bankaların zamanla başarısız olmasına neden olurken, sermayesi zayıf olan bankalara da fonlarını genişletme fırsatı vermemektedir. Sonuçta banka kredilerindeki daralma; diğer kesimlerin sermayelerini küçülterek, işletmeler ve hane halklarının yatırım ve tüketimlerini azaltmaktadır.

Borç krizi ise bir ülkenin kamu veya özel kesime ait dış borçlarını ödeyememe durumudur. Özellikle hükümetlerin, dış borçların çevrilmesi ve yeni dış kredi bulma konusunda sıkıntı yaşamaları nedeniyle dış borcun yeni ödeme planlarına bağlanması veya yükümlülüklerin ertelenmesi şeklinde ortaya çıkarlar (Delice, 2003: 61).

Alınan borcun geri ödenememesi veya borç verenin alacağını tahsil edememe olasılığı olduğunu düşünerek yeni krediler vermeyip, mevcut kredileri geri almaya çabaladıklarında borç krizleri ortaya çıkar. Bu krizler özel veya kamu borcundan kaynaklanabilir.

Bir ülkede ortaya çıkan krizin yakın ekonomik ilişki içinde olduğu diğer ülkelere yayılması ise küresel kriz olarak isimlendirilir.

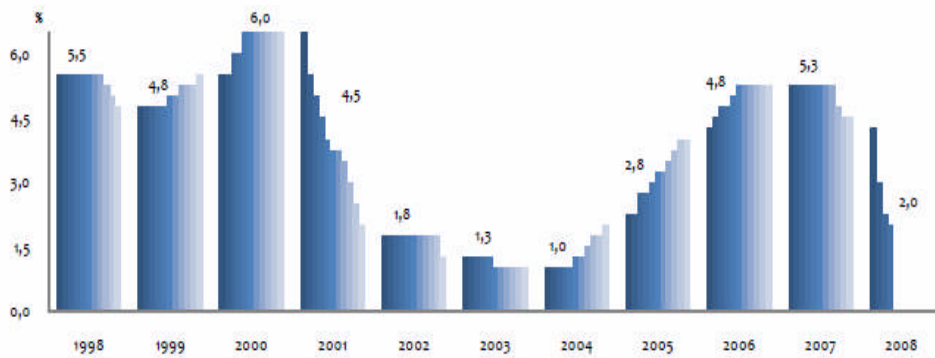
Küreselleşmeye bağlı olarak ülkeler arasındaki sınırların kalkmasıyla birlikte, herhangi bir ülkede ortaya çıkan ekonomik kriz kolaylıkla diğer ülkeleri de etkileyebilmektedir. Ülke ekonomilerini bu yolla olumsuz olarak etkileyen ekonomik krizler ülkelerin ulaşmak istediği makro ekonomik hedefleri gerçekleştirmelerini güçleştirmektedir (Altuntepe, 2009: 129). Ülkelerin üretim yapısı, büyüme oranları, fiyat istikrarı, istihdam yapısı, ödemeler dengesi gibi değişkenler ekonomik krizden etkilenerek ülkelerin ekonomik performanslarını düşürmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler, bu krizlerden daha çok etkilenebilmektedir.

1.4. 2008 Küresel Krizi ve Ortaya Çıkışı

2007'de ABD'de mortgage (konut) krizi olarak başlayan ve ekonomik ilişki içerisinde olduğu diğer ülkelere yayılma eğilimi gösteren ekonomik kriz, 2008 yılında küresel bir kriz haline dönüşmüştür (Taylor, 2008: 3).

Bu krizin çıkış noktası ABD'de konut piyasalarında yaşanan sorunlardan kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, 2000'li yıllarda ABD Merkez Bankası (FED) uyguladığı para politikasında esneklik göstererek faiz oranlarını indirmiştir (Shane ve diğerleri, 2009: 4) (Şekil 2).

Şekil: 2
FED Gösterge Faiz Oranlarının Gelişimi (%)

Kaynak: BDDK, 2008: 34

Faiz oranlarının düşürülmesi ile birlikte, bankalar gelir seviyesine bakılmaksızın kredibilitesi zayıf olan kişilere de konut kredisi vermeye başlamıştır. Özellikle dar gelir grubundaki bu kişiler değişken faizli kredilerden yararlanmışlardır. Kısaca, bankalar konut kredilerine olan talebi artırmak amacıyla kredi çeşitlendirmesine giderek ve kredi koşullarını esnekleştirerek özellikle geri ödeme olasılığı düşük olan tüketicilerin kredi kullanım oranının hızla artmasına neden olmuştur. Bankalar daha sonra daha fazla kredi verebilmek için, dar gelirli olarak adlandırılan riskli gruba verilen kredilerden doğan alacaklarını teminat göstererek, emlak tahvilleri çıkarıp bunları yüksek faizle (riski büyük olduğu için), ağırlıklı olarak riskli yatırımlardan yüksek kârlar elde etmeyi hedefleyen hedge fonlara satmışlardır. Fakat 2004'te FED faiz oranlarını arttırmaya başlayınca (Şekil 2), konut talebine olan artış yavaş yavaş düşüş eğilimi göstermiştir. Ortaya çıkan bu sorunlara karşı FED, düzenleyici ve denetleyici önlemler almamış, sistemdeki sorunlara rağmen konut kredilerine dayalı menkul kıymet ihracına devam etmiştir. Bu dönemde basta değişken faizli konut kredileri olmak üzere tüm konut kredilerinde ödeme zorlukları ortaya çıkmıştır. 2006'da konut fiyatlarındaki artışın azalması ile birlikte, konut kredilerinin geri dönüşünde yaşanan sorunlar neticesinde bankalar kredi kısıtlamasına gidince konutlara olan talep ve konut fiyatları düşmüştür. Daha önce kredi alanların paniğe kapılarak evlerini satmaları ya da ödeme güçlüğü nedeni ile bankaya bırakmaları fiyatları daha da düşürmüştü ve emlak tahvillerinin teminatı olan evler kağıtların nominal değerini karşılayamaz hale gelmişlerdir. Verilen kredileri tahsil edemeyen bankalar kaynak sıkıntısı içine girmişler ve finansal piyasalarda oluşan güvensizlik sonucu bankaların birbirlerine borç verme konusunda çekingen davranmaları, likidite sorununu doğurarak mali sistemin durmasına yol açmıştır (Demyanyk ve Hemert, 2008: 2-3; BDDK, 2008: 9-14; Lewis ve diğerleri, 2010: 79).

Böylece konut kredileri piyasasında başlayan sorun zamanla diğer finansal alanlara da yayılmış ve ekonomiyi tehdit eden bir boyuta ulaşmıştır.

Bu doğrultuda, 2008 küresel krizinin nedenleri arasında, verilen konut kredilerinin yapısının bozulması, faiz yapısındaki uyum problemi, konut fiyatlarındaki aşırı artışlar, menkul kıymetlerin fonlanmasında yaşanan sıkışıklık, kredi türev piyasalarının genişlemesi ve kredi derecelendirme sürecindeki sorunlar gösterilebilir.

Bu açıklamalardan hareketle temel olarak 2008 küresel krizinin nedenlerini aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür.

2000 yılından 2006 yılının sonlarına kadar finansal piyasadaki likiditenin ve verilen özensiz kredilerdeki sürekli artış 2008 küresel krizinin ortaya çıkmasının ilk sebeplerindendir. Kriz öncesindeki artan bu likiditenin karlı işlemlere dönüştürülmesi banka sisteminin karşılaştığı en önemli problemlerden birisi olmuştur. Bu işlemlerin başında konut kredileri gelmektedir. Bankalar dar gelirli (kredibilitesi düşük) olarak adlandırılan herhangi bir işi geliri veya varlığı olmayan kişilere bile kredi vermeye başlamışlardır (Alantar, 2009: 2). Kamuoyunda NINJA (No income, no job, no asset) kredileri olarak bilinen bu uygulamalar özellikle konut fiyatlarının çok hızlı bir şekilde artmasına yol açmış, ancak bir kısım konut kredilerinde başlayan geri ödeme problemleri sonucunda banka portföylerindeki hacizli konut sayısının artması ve bunların piyasaya arz edilmesi konut fiyatlarında düşüşe yol açmıştır. Bu durumda halen kredisini ödemekte olan bazı konut kredisi kullanıcılarının ellerindeki evlerin değeri, geri kalan kredi ödemelerinin net bugünkü değerinin altında kalmıştır. Dolayısıyla bu kişiler de evlerinin anahtarlarını bankalara göndererek kredi geri ödemelerinden vazgeçmişlerdir.

2008 küresel krizinin nedenlerinden bir diğeri, menkul kıymetleştirmedir. Menkul kıymetleştirme kısaca, nakit akışlarının bir havuzda toplanması ve yatırımcılara satılmak üzere mali bir varlık olarak menkul kıymetler üretilmesi olarak tanımlanabilir. ABD’de likiditenin bol olduğu 2000-2006 döneminde menkul kıymetleştirme sayesinde bireyler gereğinden fazla kredi kullanmışlardır. Menkul kıymetleştirmenin küresel krizin sebeplerinden biri olarak kabul edilmesindeki temel sebep, bu sayede riskin bir kurumdan diğerine aktarılmasının ve konut kredileri piyasasındaki sorunların finansal kurumlara yayılmasının kolaylaşmasıdır. Bu mekanizma kriz durumunda mali sistemi kırılğan hale getirmektedir. Çünkü kredi ödemelerindeki aksama hem krediyi veren hem de menkul kıymeti satın alan diğer finansal kuruluşlar için zarar anlamına gelmektedir (Can ve diğerleri, 2009: 367).

2008 küresel krizinin çıkmasına sebep olan bir diğer neden düşük şeffaflık düzeyidir. Şeffaflık arttıkça daha az ekonomik kriz oluşmaktadır ve gelişmekte olan ülkeler genellikle daha az şeffaf olarak tanımlanmaktadır. Ancak 2008 küresel krizi, şeffaflığın en

fazla olduğu düşünölen “gelişmiş dünya” da olması gerekenin tam tersi bir biçimde baş göstermiştir. Banka ve brokırkların ne çeşit varlıklara sahip oldukları bu varlıkların değerinin ne olduğu hatta bunların muhatabının kimler olduğu yeterince şeffaf olarak belirlenmemiştir. Bu problemler, türev diye adlandırılabilir karmışık ticari sözleşmelere sahip Lehman Brothers gibi firmaların iflasları sonucu ortaya çıkan riskin hesaplanması ve analiz edilmesini zorlaştırmıştır (Alantar, 2009: 3).

ABD’de subprime (riskli krediler) konut krizi ile başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan finansal krizin derinleşmesine neden olan en önemli nedenlerinden biride kredi derecelendirme kuruluşlarının kredi derecelendirmede sürecindeki hatalarıdır. Resmi düzenleyici kurumlar, karmışık yatırımcılara verilen kredilerin kalitesi konusundaki kararları Standard&Poors ve Moody’s gibi kuruluşlara bıraktılar. Fakat bu kuruluşlarca riskli kredilere yüksek notlar verildi.

Derecelendirme kuruluşları ile ilgili en önemli problem çıkar çatışmasıdır. Derecelendirme kuruluşları, not verilen bankalar ve diğer mali kuruluşlar tarafından finanse edilmektedir. Bu neden derecelendirme kuruluşlarının objektif değerlendirme yapma güçleri azalmaktadır. Ayrıca, derecelendirme kuruluşları, işletmelerin finansal problemlerini her zaman tespit edememektedirler.

Finans sektörünü düzenleyici ve denetleyici kurumların ve özellikle de FED’in değışen risk ortamına karşı önlem almakta gecikmesi 2008 küresel krizinin oluşmasına sebep olan son nedendir. ABD de birçok eyalet fazla riskli konut borçlarının menkul kıymetleştirilerek satışını önlemeye çalışmış ancak ABD Hazinesi bazı büyük bankaların istekleri doğrultusunda Federal yasalar çığnendiği gerekçesiyle buna karşı çıkmıştır. (Can ve diğerleri, 2009: 368). Başka bir örnek hedge fon regölasyon talepleri ile ilgilidir. SEC (ABD Sermaye Piyasası Kurulu), 1 Şubat 2006 tarihi itibarıyla Yatırım Danışmanlığı Kanunu kapsamında kayıt yükümlölüğü getirerek, varlıkları 25 milyon Doları veya yatırımcı sayısı 15’i aşan hedge fonların yöneticilerinin kayıt altına girmesini istemiştir. ABD Sermaye Piyasası Kurulu SEC’nin risk esaslı bir yaklaşımla çıkardığı bu yeni kural bir hedge fon yöneticisi tarafından mahkemeye taşınmış ve Bölgesel Yüksek Mahkeme Haziran 2006’da SEC’nin yeni düzenlemesini iptal etmiştir (Alantar, 2009: 5).

Böylece ABD para piyasası fonları, aracı kurumlar, bankalar, kredi derecelendirme şirketleri, teminatlandırılmış kredi paketleri, piyasa yatırımcıları, diğer şirketler, bireysel yatırımcılar, borsaları etkisi altına alan ekonomik kriz başta AB (Almanya) ve Uzakdoğu (Çin) olmak üzere uluslar arası banka ve finans kurumlarının da buna dâhil olmasıyla küresel bir boyut kazanmıştır. Kısaca, ortaya çıkan küresel krizin temel sebebi, subprime sınıftaki riskli müşterilerin ipotekli konut borçlarını ödeyecekleri varsayımından ortaya çıkan teminatlandırılmış kredi bonolarına dayanıyordu (Naude, 2009: 4). Böylece büyük bir küresel krizin temelleri atılmış oldu.

1.4.1. 2008 Küresel Krizinin Dünya Genelindeki Etkileri

2008 küresel krizin ortaya çıkması ile birlikte piyasalara risk ve belirsizlik hâkim olmuştur. Bu anlamda taraflar arasında karşılıklı olarak güven eksikliği, riskten kaçış gibi davranış eğilimlerinde artmalar meydana gelmiştir (Yılmaz ve Gayğusuz, t.y. : 5). Böylece 2008 küresel krizi, büyümekte olan gelişmiş ülkeleri ve finansal piyasaları etkileyerek ve birçok geliştirmekte olan ülkenin önemli bir şekilde durgunlaşmasına yol açarak bütün dünyada yayılmaya devam etmiştir (Cali ve diğerleri, 2008: 1; Rynhart, 2009: 1). Finansal piyasalarda uzun süredir meydana gelen bu etkiler, birçok ülkede finans kurumlarının iflas etmesine neden olmuştur (Tablo 1).

Tablo: 1
Çeşitli Ülkelerde Bazı Finansal Kuruluş İflasları

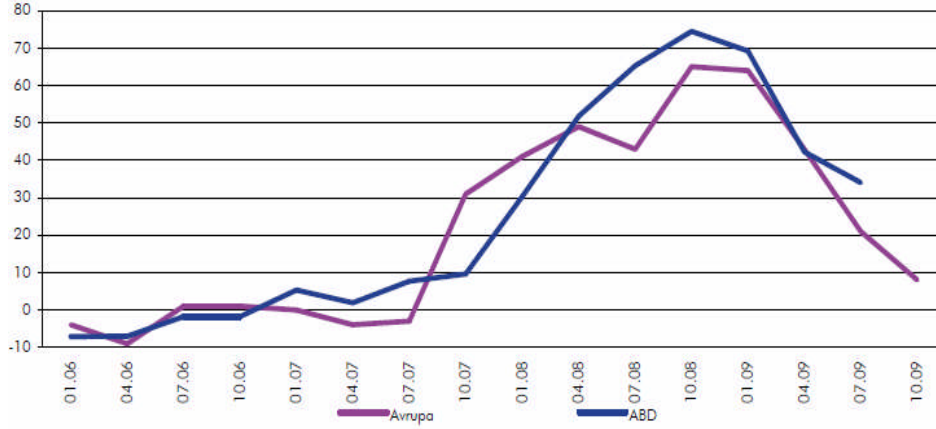
Tarih/ Ülke	Açıklama	Zarar/ Maliyet
7 Şubat – İngiltere	Northern Rock ulusallaştırıldı.	88 milyar sterlin
14 Mart – ABD	Bear Stearns FED sübvansiyonundan sonra ticari bir banka tarafından alındı.	29 milyar dolar
7 Eylül – ABD	Freddie Mac ve Fannie Mae ulusallaştırıldı.	200 milyar dolar
15 Eylül – ABD	Lehman Brothers iflas etmiştir.	
18 Eylül – İngiltere	Lloyd TSB HBOS' u satın aldı.	12 milyar pound
29 Eylül – Benelüks	Fortis kurtarıldı.	16 milyar dolar
29 Eylül – ABD	Citibank Washoiva' ı aldı.	12 milyar dolar
29 Eylül – Almanya	Hypo Gayrimenkul kurtarıldı.	71 milyar dolar
29 Eylül – İzlanda	Glitnir kurtarıldı.	850 milyon dolar
29 Eylül – İngiltere	Bradford&Bingley kurtarıldı.	32,5 milyar dolar
30 Eylül – İrlanda	İrlanda bankaları kurtarıldı.	572 milyar dolar
12 Ekim – İngiltere	HBOS, Royal Bank of Scotland, Llyods TSB ve Barclays kurtarıldı.	60,5 milyar dolar
16 Ekim – İsviçre	UBS kurtarıldı.	59,2 milyar dolar
19 Ekim – Hollanda	ING sermaye yardımı aldı.	10 milyar euro
20 Ekim – Fransa	Fransa hükümeti 6 büyük bankaya kredi açmıştır.	10,5 milyar euro
27 Ekim – Belçika	KGB	3,5 milyar euro
4 Kasım – Avusturya	Kommunalkredit ulusallaştırılmıştır. Constantine Privatbank ulusallaştırıldı ve 5 Avusturya bankasına 1 euro karşılığı satıldı.	
24 Kasım – ABD	Citigroup sermaye desteği almıştır.	40 milyar dolar

Kaynak: Erdönmez, 2009: 87

ABD'de başlayıp Avrupa'yı da etkisi altına alan 2008 küresel krizi bankacılık sistemini olumsuz etkileyerek, kredi kullanımında da önemli derecede azalmalara sebep olmuştur (Gennard, 2009: 451). Kredi kullanımının azalmasındaki sebep banka kredi koşullarının sıkılaştırılmış olmasıdır (Şekil 3).

Şekil: 3

ABD ve Avrupa Bankacılık Sektörlerinde Kredi Verme Koşullarını Sıkılaştıran Bankaların Oranı (%)

Kaynak: TCMB, 2009: 6

Bankacılık sisteminde ortaya çıkan bu koşullar ise reel ekonominin giderek bozulmasına yol açmıştır. İşletmeler günlük çalışmalarını finanse edemez duruma gelmişlerdir. Böylece karşılıklı bir etkileşim içerisinde bulunan reel kesim ile bankacılık kesimi arasındaki ilişkinin zayıflaması sonucunda her iki grubunda krizden aşırı derecede olumsuz etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur.

Böylece 2008 küresel krizi dünyada KOBİ'ler üzerinde de önemli etkiler bırakmıştır. Bu etkiler finansal kuruluşlarda ortaya çıkan etkiler kadar kötü sonuçlar oluşturmamışlardır. Fakat KOBİ'lerin birinci derecede finansman ihtiyacını karşılayan finansal kuruluşların başında bankaların olması ve 2008 ekonomik krizinden olumsuz etkilenmesi ister istemez KOBİ'leri de etkilemiştir. KOBİ'lerin finansman yapısı üzerinde ortaya çıkan bu etkiler şu şekilde sıralanabilir (OECD, 2009: 6; Hodorogel, 2009, 81).

1. Alacak tahsilâtlarının uzaması,
2. Satışların azalması,
3. Çalışma sermayesinin hızlı tükenmesine yol açması,
4. Likiditeye ihtiyaç duyulması,
5. Kredi temininde yaşanan zorluklar,
6. Yatırımların ertelenmesi ya da vazgeçilmesi,
7. Borçların ödenemeyecek duruma gelmesi ve iflasın eşiğine getirmesi gibi.

1.4.2. 2008 Küresel Krizinin Türkiye Üzerindeki Etkileri

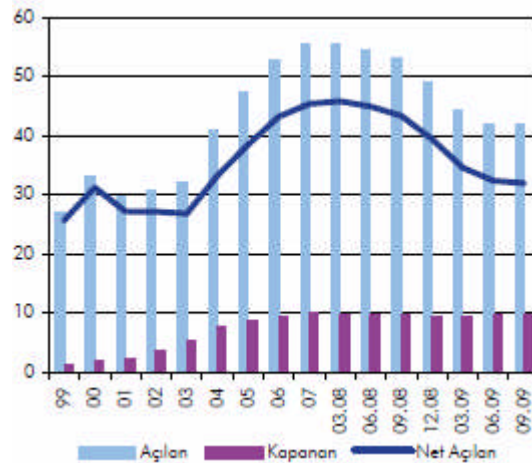
ABD’de konut sektöründe başlayan ve kredi piyasasına, oradan da finansal sektörün tamamına, reel ekonomiye ve dünyaya yayılmasıyla Türkiye, küreselleşmenin negatif yönü ile tanışmaya başlamıştır. Birçok ülkeyi etkilemeye başlayan 2008 küresel krizinin Türkiye’deki etkisi özellikle reel sektör üzerinde hissedilmiştir.

Dalga dalga tüm ülkeleri etkisi altına alan 2008 küresel krizi sonucunda; daralan iş hacimleri, artan döviz kurları ve diğer taraftan yükselen maliyetler reel sektörü olumsuz etkilemiştir. Reel sektörden gelen olumsuz tepkiler üzerine bankaların da kredilerin erken ödenmesi yönünde yaptığı açıklamalar da eklenince, işletmelerdeki sıkıntı giderek artmıştır (Alptekin, 2009: 13).

2008 küresel krizi aynı zamanda yeni işletme kuruluşlarını yavaşlatmış, kapanan işletme sayısını ise arttırmıştır. Yıllık bazda net kurulan işletme sayısına bakıldığında, 2009 yılının ilk dokuz ayında geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 18,8 oranında azalmıştır. 2009 yılının üçüncü çeyreğinde ise düşüş hızında bir yavaşlama olmuştur (Şekil 4).

Şekil: 4

Açılan – Kapanan Şirket ve Kooperatifler (Bin adet)¹

Kaynak: TCMB, 2009: 38

- 1) Şirket ve kooperatifleri kapsayan açılan ve kapanan şirket adetleri yıllıklandırılmış olarak gösterilmiştir.

İMKB’de işlem gören işletmelerin toplam satış gelirlerine bakıldığında, 2009 yılı ilk yarısında geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 19,5 oranında düşmüştür. İmalat sanayi işletmelerinin satış gelirleri yüzde 27,5 oranında düşerken, diğer sektörlerin satış gelirleri yüzde 3,2 oranında artmıştır (Tablo 2). Dolayısıyla, ekonomik faaliyetteki yavaşlama, en çok imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmeleri etkilemiştir. Fakat İMKB’de işlem gören işletmelerin, İMKB’de işlem görmeyen işletmelere göre banka kredisi dışında başta sermaye piyasaları olmak üzere diğer fon sağlama imkânlarının daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca İMKB’de işlem gören işletmelerin öz sermayelerinin nispeten güçlü ve ihracat imkânları yüksek olan büyük işletmeler oldukları göz önüne alındığında, bu işletmelere ait göstergelerin diğerlerinininkinden farklılıklar gösterebileceği gözden kaçırılmamalıdır (TCMB, 2009: 35).

Tablo: 2

Seçilmiş İMKB Firmalarının Bazı Gelir Tablosu Kalemleri (Milyon TL)

	Tüm İşletmeler			İmalat Sanayi İşletmeleri			Diğer İşletmeler		
	06.08	06.09	Değişim %	06.08	06.09	Değişim %	06.08	06.09	Değişim %
Net Satışlar	83.589	67.268	-19,5	61.979	44.956	-27,5	21.610	23.311	3,2
Faaliyet Karı	7.988	4.912	-38,5	5.586	2.797	-49,9	2.402	2.114	-12,0
Net Finansal Gelir (Gider)	-324	-702	122,2	-647	-842	31,4	324	140	-56,8
Net Kar	5.820	3.026	-48,0	3.681	1.353	-63,2	2.146	1.698	-20,9

Kaynak: TCMB, 2009: 35

İşletmelerin kriz dönemindeki net finansal borç ödeyici olmaları finansal yapı oranlarına da yansımıştır. İMKB’de işlem gören işletmelerin borç/öz sermaye oranları 2009 yılı Haziran ayında bir önceki yılsonuna göre gerilemiş, finansal borçların toplam borçlar içindeki payı azalmıştır (Tablo 3). 2009 yılı Haziran ayında kısa vadeli borçların toplam borçlar içindeki payının artması ve hazır değerlerin kısa vadeli borçları karşılama oranının düşmesi ise işletmelerin likidite risklerinin bu dönemde arttığına işaret etmektedir. Ancak, kısa vadeli borçlar içinde finansal borçların payının gerilemesi, kısa vadeli yükümlülüklerdeki artışın ticari borçlardan kaynaklandığını göstermektedir (TCMB, 2009: 37) (Tablo 3).

Tablo: 3
Borçluluk Oranları 1 (%)

	Toplam		İmalat		Diğer	
	12.08	06.09	12.08	06.09	12.08	06.09
Toplam Borç/ Özsermaye	111,8	106,6	113,2	110,8	109,0	99,2
Net Borçlar* / Özsermaye	84,3	81,4	91,6	88,1	70,2	69,8
Finansal Borçlar / Toplam Borçlar	47,6	44,4	49,8	45,8	43,3	41,6
Kısa Vadeli Borçlar/ Toplam Borçlar	65,5	68,4	69,4	72,1	57,8	61,1
Kısa Vadeli Finansal Borçlar / Toplam Borçlar	23,3	22,7	27,8	25,8	33,5	39,9
Hazır Değerler / Kısa Vadeli Borçlar	37,5	34,6	27,5	28,4	61,5	48,6

Kaynak: TCMB, 2009: 37

(1) Net borç = Toplam Borç – Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar

Özetle, işletmelerin satış gelirleri düşmüştür. Satış gelirlerinin düşmesine bağlı olarak işletmelerin faaliyet karlılığı azalmış ve ödeme güçleri zayıflamıştır. Bununla birlikte, Türk lirasının değerinin son dönemlerde istikrar kazanması, yabancı para kredileri ve açık pozisyonu yüksek işletmelerin ödeme güçlerinin daha fazla bozulmasını sınırlamıştır. İşletmelerin borç ödeme gücündeki zayıflama, bankaların kredi arzını sıkılaştırmalarına neden olurken, yavaşlayan iktisadi faaliyet de işletmelerin kredi talebini daraltmış ve bunun sonucunda işletmeler net borç ödeyicisi olmuşlardır. İşletmeler ölçekleri itibarıyla değerlendirildiğinde ise kredi piyasasındaki daralmanın özellikle KOBİ'ler üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER (KOBİ)'İN FİNANSMAN YAPISI VE FİNANSMAN KAYNAKLARI

2.1. KOBİ Tanımı

KOBİ kavramı neredeyse tüm ülkelerde kullanılan bir kavramdır. Kavramın ifade etmiş olduğu büyüklük ülkeden ülkeye, sektörden sektöre ve farklı kurumlara göre değişiklik göstermektedir. Bunun için ortak bir KOBİ tanımı yapmak oldukça zordur.

Dünya genelinde yapılan KOBİ tanımlarına bakıldığında bazı kriterler taşıdığı görülmektedir. Bu kriterler nicel ve nitel olarak ayrılmaktadırlar. Nicel kriterler ülkenin ve sektörün sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılık göstermekle birlikte işletmelerin ölçülebilir, istatistikî olarak ifade edilebilir büyüklüklerini gösterir ve karşılaştırmalara olanak tanır. KOBİ'lerin tanımlanmasında kullanılan nicel ölçütlerden bazıları; işletmede çalıştırılan personel sayısı, belirli bir süre içinde kullanılan enerji miktarı, belirli bir süre içinde yapılan satışların toplamı, işletme sermayesinin miktarı, işletmede kullanılan makine ve tezgâhların sayıları ve güçleri gibi kriterlerdir. Nitel kriterler ise bağımsız yönetim (genellikle işletmenin yöneticisi aynı zamanda işletmenin sahibidir), işletmenin çabalarını yöresel olarak sürdürmesi, işletmenin çalışmalarını sürdürdüğü iş kolu içerisinde küçük bir yere sahip olması, işletme sermayesinin tümünün veya büyük bir bölümünün işletme sahibine ait olması gibi özellikleri taşımaktadır (İraz, 2005: 225; Türkoğlu, 2003: 275).

KOBİ'leri tanımlamada esas kabul edilen bu kriterlerin en çok kullanılanı, işletmede çalışan kişi sayısıdır. Ondan sonra işletme sermayesi ve pazar payları gibi kriterler gelmektedir. Bu çalışmada ele alınan kriter ise çalışan sayısıdır.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından yapılan KOBİ tanımında Türkiye’de yapılan tüm tanımlarda olduğu gibi temel kriter olarak çalışan sayısı kullanılmaktadır. Buna göre (İraz, 2005: 225):

- 1-9 arası personel çalıştıran işletmeler çok küçük işletme,
- 10-49 arası personel çalıştıran işletmeler küçük işletme,
- 50-99 arası personel çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletme,
- 100’den fazla arası personel çalıştıran işletmeler büyük işletmeler olarak kabul edilmektedir.

2.2. KOBİ’lerin Genel Özellikleri

KOBİ’leri büyük ölçekli işletmelerden ayıran bazı temel özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler, KOBİ’lerin olumlu ve olumsuz yönleri açısından ele alınacaktır.

2.2.1. KOBİ’lerin Avantaj ve Dezavantajları

KOBİ’leri büyük ölçekli işletmelerden ayıran temel özelliklerinin sağladığı bazı avantajlar bulunmaktadır. Bu avantajları şu şekilde sıralamak mümkündür;

1. Daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlamaktadır.
2. Bölgelerarası dengeli kalkınmayı sağlamaktadır.
3. Teknolojik yenilikleri almaya esnek yapıları nedeniyle daha yatkındır.
4. Ekonomik konjonktürdeki değişikliklere kolay uyum sağlayabilmektedirler.
5. Dinamik yapısıyla KOBİ’ler ekonomi için dinamizm kaynağıdır.
6. Ekonominin ve sosyal sistemlerin denge ve istikrar unsurudur.

KOBİ’lerin avantajlarının yanında dezavantajları da bulunmaktadır. Bunlar:

1. Banka ve diğer finansal kurumlardan yeterli desteği görememe,
2. Finansal planlama yetersizliği,
3. Uzman bir finansman ekibi veya bölümünden yoksunluk,
4. Genel yönetim yetersizliği,

5. Kalifiye eleman sağlayamamak,
6. Modern pazarlama etkinlikleri sergileyememe,
7. Mevzuat ve bürokrasi,
8. İşyerinin veya yerleşim alanının küçüklüğü,
9. Olumsuz rekabet,
10. Özellikle stratejik kararların işletme sahip veya ortaklarınca alınıp, orta ve/veya alt düzey görevlilerin tam katılımının sağlanamaması,
11. Sermaye yetersizliği,
12. Sermaye piyasasından yeterince yararlanamama,

2.2.2. KOBİ'lerin Örgütlenme Biçimleri

Finansal kararlar işletmeler içerisinde alınır. Sektörler incelendiğinde işletmelerin ya tek şahıs işletmeleri veya ortaklıklar ya da şirketler şeklinde organize oldukları bilinmektedir. Yukarıda sayılan KOBİ'lerin avantaj ve dezavantajlarının yanı sıra, KOBİ'lerin örgütlenme biçimlerinden kaynaklanan avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır.

2.2.2.1. Tek Şahıs İşletmeleri

Tek şahıs işletmesi; bir kişi tarafından kurulan ve işletilen işletme şeklidir. Avantaj olarak bu tip işletmeleri kurmak kolaydır ve birçok büyük işletme, tek şahıs işletmesi şeklinde kurulmuştur. İşletme faaliyetlerinin sonucunda yani kar ve zarardan sadece işletme sahibi etkilenir. Tek şahıs işletmesinin dezavantajları ise; işletme sahibinin borçlarından dolayı bütün mal varlığıyla sınırsız olarak sorumlu olmasıdır. Bu kurumlara büyük ölçüde sermaye tahsis edilemediğinden ve kredi yeterliliği de az olduğundan işletme istenen ölçüde ve süratte büyüyemez. Ekonominin %80'ini bu tip işletmeler oluşturur (Okka, 2009: 23).

2.2.2.2. Ortaklıklar

Şahıs ortaklığı, büyük ölçüde tek kişi işletmesine benzeyen, bir amaca ulaşmak için iki ya da daha fazla kişi arasında yapılan bir anlaşma sonucu ortaya çıkan bir ortaklıktır.

Şahıs ortaklıkları Adi ve Komandit şeklinde olabilir. Bu ortaklıklar ayrı bir ekonomik birim olarak vergiye tabi tutulmazlar. Bunun yerine her bir ortak şirketten elde ettiği kar veya zararını kendi şahsi geliri veya zararı olarak beyan eder. Her ortağın elde ettiği gelir, tek kişi işletmesinden elde edilen gelirden olduğu gibi vergilendirilir. Ortaklığın ömrü ortaklık antlaşmasıyla sınırlandırılabilir. Bu sınırlama belli bir yıl veya işin başarılmaması şartına bağlıdır. Ortaklık antlaşmasında belirtilmiş olup olmamasına bakılmaksızın, ortaklardan birinin ölmesi durumunda ortaklık kendiliğinden sona erer. Şahıs ortaklıklarının sağlayabileceği öz sermaye miktarı, ortakların şahsi servetleriyle sınırlıdır. Bu sebeple ihtiyaç duyulduğu zaman yeni fon temininde güçlüklerle karşılaşılabilir. Kendi ortaklık haklarının belli bir bölümünü satmalarının mümkün olmaması sebebiyle bu tür ortaklıklar, fon temini amacıyla çoğunlukla bankalara müracaat ederler. Ancak bankaların açacağı kredi miktarı, her zaman istenilen büyüklükte olmayabilir (Dağlı, 2001: 6).

Açıklamalar doğrultusunda ortaklıkların dezavantajları, sahip ya da ortakların işletmenin borçlarına karşı sınırsız sorumlu olması, işletmenin ömrünün sınırlı olması, büyük miktarlarda sermaye sağlamanın ve kredi almanın zorluğunun olmasıdır. Dolayısıyla ihtiyaç duyulan fonların temininde ciddi sorunlarla karşılaşılması, bu tür işletmelerin büyüme olanaklarını önemli ölçüde kısıtlar.

2.2.2.3. Şirketler

Şirket; yasal bir şahıstır, birden çok gerçek kişi veya tüzel kişi tarafından kurulabilir. Şirketler kendi içlerinde şahıs şirketleri (adi, kolektif) ve sermaye şirketleri (limitet, anonim ve sermayesi paylara bölünüş komandit şirket) olarak iki gruba ayrılır.

Şahıs şirketleri olan adi komandit şirket ve kolektif şirketler Ticaret Kanunu'nda düzenlenmişlerdir. Bu şirketler, bir sözleşme ile kurulur, ticaret siciline kaydolunarak tescil ve ilan edilirler. Şirket sözleşmesinde yönetim ve denetim görevleri ortaklar arasında belirtilir. Şirketi kimin tescil edeceği yazılıdır. Şirket ortakları gelir vergisine tabidirler ve şirket borçlarından dolayı müteselsilen sınırsız sorumludurlar. Şirketin sermaye yapısı, sermaye şirketlerine oranla zayıftır ve kredibilitesi de düşüktür.

Sermaye şirketlerinde (limitet, anonim) durum farklıdır. Bu şirketlerde ortakların sorumluluğu, şirkete koymuş olduğu sermaye ile sınırlıdır. Şirketin borçlarından dolayı kendisinden ek bir ödeme istenmez. Ortakların hisselerini başkalarına devretmeleri, özellikle anonim şirketlerde, oldukça kolaydır. Şirketin yasal varlığı, ortakların hisse senetlerini pazarda satmalarından etkilenmez. Hisse senetleri kimin elindeyse şirketin ortağı odur (Okka, 2009: 23-24).

2.3. KOBİ'lerin Önemi ve Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Her ne kadar büyük işletmeler dünya ekonomisindeki değişimlere ayak uydurmak açısından küçük işletmelere oranla daha avantajlı bir duruma sahip ise de, birçok iş alanında, küçük ölçekli işletmelerin daha iyi bir ekonomik çözüm olduğu düşünülmektedir. Çünkü KOBİ'ler değişen piyasa koşullarına karşı hızlı uyum yetenekleri, esnek üretim yapıları, bölgesel kalkınmadaki rolleri, işsizliğin azaltılması, pazarı yakından takip edip müşterilerin ihtiyaçlarını bilerek personeliyle daha yakın ilişkiler kurabilmeleri gibi özellikler taşırlar. Bunun yanı sıra KOBİ'ler yeni iş alanlarının açılmasındaki katkıları gibi bir dizi olumlu özellikleri nedeniyle ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemli bir işlev görmektedirler (Stamatovic and Zakic, 2010: 151; OECD, 2006: 1). Ayrıca, dış çevrede meydana gelebilecek değişikliklere yerinde ve zamanında uyum sağlayabilme olanağı tanıdığından, KOBİ'ler birçok olumsuzluğu daha az zararla geçiştirebilmektedirler. Bu özellikler KOBİ'lere büyük işletmelerin sahip olamayacakları bir üstünlük sağlamaktadır.

KOBİ'ler, ülkelerin ekonomik ve sosyal yapısı içerisinde önemli bir rol oynamaktadır (Kyaw, 2008: 4). Üstlenmiş oldukları bu rollerle ekonomimize bir taraftan yatırım, üretim, istihdam, ihracat, krediler ve yaratılan katma değer açısından katkıda bulunurken, diğer taraftan coğrafi açıdan ülkemizin bütün bölgelerine dağılmış olmaları nedeniyle bölgesel kalkınmada da son derece önemli olmaktadır.

Aşağıda, Türkiye'deki KOBİ'lerin ekonomideki yeri ve payına ilişkin olarak gelişmiş ülkelerdeki KOBİ'ler arasında oransal olarak bir karşılaştırma yapılmıştır (Çınar Ay, 2008: 3; Civan ve Tekinkuş, 2002: 5).

- Türkiye’de tüm işletmeler içinde KOBİ’ler %98,8 oranında bir ağırlığa sahip iken; ‘de %97,2, Japonya’da % 99,4 ve AB ülkelerinden İngiltere’de % 96,0, Fransa’da %99,9 ve İtalya’da %97,0’dır.
- Türkiye’deki KOBİ’lerin toplam istihdamdaki payı % 45,6’dır. Bu rakam, ABD’de %50,4, Japonya’da %81.4 ve AB ülkelerinden İngiltere’de % 36, Fransa’da % 49,4 ve İtalya’da %56’dır.
- Toplam yatırım içinde Türkiye’deki KOBİ’lerin payı %6.5’tir. Bu rakam ABD’de %38, Japonya’da %40 ve AB ülkelerinden İngiltere’de % 29,5, Fransa’da % 45 ve Almanya’da % 44’tür.
- Üretim payı ABD’de %36.2, Almanya’da %50 ve Türkiye’de %37.7’dir.
- Toplam krediler içerisinde Türkiye’deki KOBİ’lerin payı %4’tür. Bu oran ABD’de % 42, Japonya’da % 50 ve AB ülkelerinden İngiltere’de % 27, Fransa’da % 48, Almanya’da ise %35’tir.
- Toplam ihracat içinde Türkiye’deki KOBİ’lerin payı %8’dir. Bu rakam ABD’de % 32, Japonya’da % 38 ve AB ülkelerinden İngiltere’de % 22, Fransa’da % 23, Almanya’da ise %31’dir.
- Katma değer içinde Türkiye’deki KOBİ’lerin payının % 37,7 olduğu görülürken; bu oran ABD’de %36.2, Japonya’da % 52 ve AB ülkelerinden İngiltere’de % 25, Fransa’da % 54 ve İtalya’da ise % 53’tür.

Gelişmiş ülkelerdeki KOBİ’lerin ekonomi içindeki payları ile Türkiye’deki KOBİ’lerin ekonomi içerisindeki payları yukarıdaki oranlara göre karşılaştırıldığında; Türkiye’deki KOBİ’ler ile gelişmiş ülkelerdeki KOBİ’ler arasındaki farkın en fazla kredilerin, yatırımın ve ihracat içerisindeki payların oluşturduğu görülmektedir. Türkiye’deki KOBİ’lerin toplam kredilerdeki, yatırımdaki ve ihracattaki paylarının gelişmiş ülkelere göre çok düşük olması bir anlamda Türkiye’deki KOBİ’lerin yönetim, pazarlama, finans gibi konularda sorunları olduğunu da ortaya koymaktadır.

2.4. KOBİ’lerin Başlıca Sorunları

KOBİ’ler ekonomi içerisinde ne yazık ki Türkiye’de hak ettiği önemi kazanamamıştır ve ekonomik krizlerin en çok etkilediği işletmeler olarak bilinmektedir.

Günümüzde başta finansal sorunlar olmak üzere yaşadıkları diğer sorunlarda, küçük ve orta ölçekli işletmelerin daha az verimli olmalarına yol açmaktadır. Bu sorunlar incelendiğinde, bu kesimin öncelikle sosyal, ekonomik ve siyasi koşullar ile rekabet, teknolojik değişim, bölgesel farklılıklar gibi faktörlere bağlı olarak kendi kontrolleri dışında oluşan şartlardan fazlasıyla etkilendiklerini görmek mümkündür. Sorunların bir kısmı ise işletmelerin kendi özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunlar; üretim fonksiyonu ile ilgili sorunlar, yönetim fonksiyonu ile ilgili sorunlar, pazarlama fonksiyonu ile ilgili sorunlar ve finansman sorunlarıdır (Yörük, 2001: 48).

2.4.1. KOBİ'lerin Yönetim, Üretim ve Pazarlama ile İlgili Sorunları

Sürekli değişen piyasa koşulları ve teknolojiler karşısında gerekli olan teknik ve mesleki bilgiye sahip yöneticilerin yeterli ölçüde yetişememeleri doğru karar vermelerini güçleştirmektedir. İşletme yöneticilerine piyasa verilerinin doğru, hızla, akıcı ve zamanında ulaşması çoğu zaman mümkün olmamakta ve yönetim fonksiyonu ile ilgili problemler ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, yabancı kaynak sağlanmasındaki güçlükler yanında öz sermayenin de arzulanan iş hacmine göre yetersiz kalması, KOBİ'lerin piyasa kredisi ile yüksek fiyatla girdi temin etmelerine, dolayısıyla üretim maliyetlerinin yüksek olmasına yol açmaktadır. Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde, yeterli ham ve yardımcı madde stoğu yaparak istenilen üretim hacmini gerçekleştirip yüksek satış gelirinere ulaşamayan KOBİ'ler güçlerini giderek yitirebilmektedirler. Öte yandan içinde buldukları finansal zorluklar nedeniyle de, modern makine parkına sahip olmamaları, hammaddeye kolay ulaşamadıkları kalifiye eleman, alt yapı yetersizliği gibi nedenler üretimin verimli yapılmasını engellemektedir ve böylece üretim ile ilgili sorunlar ortaya çıkmaktadır (Yelkikalan ve Kalmış, 2001: 389). Ayrıca işletmeler, küçük ölçekli ve dağınık bir yapıya sahip olmaları sonucu tanıtım ve pazarlama sorunu yaşamaktadırlar. Bunda, kendi zayıflıkları kadar kurumsal çevrelerinin yetersizlikleri de darboğaz yaratmaktadır. KOBİ'lerin ulusal ve uluslararası alanda tanıtım, pazarlama ve satış sorunlarını aşmalarındaki en önemli unsur ise yeni pazarlama modellerini, ürünleri, tercih ve zevkleri yakından takip edebilme yetileridir (Akdeniz, t.y.: 8).

2.4.2. KOBİ'lerin Finansman Sorunları

Türkiye'de KOBİ'lerin kredi hacminden yararlanma oranları, istihdama ve ülke katma değerine sağladıkları katkıları ile karşılaştırılmayacak seviyelerde % 5'ler civarında düşük kalmaktadır. KOBİ'lere hizmet verecek sermaye piyasası imkânları da geliştirilememiştir (DPT, 2004: 37).

Kamu kesiminin piyasalardaki yüksek borçlanmasının faizlerin aşırı yükselmesine ve bankaların finanse etme kapasitesinin aşınmasına yol açması; ekonomik krizler neticesinde yatırım/proje finansmanı hizmetlerinin daralması, KOBİ'lerin kredi piyasasından tamamen dışlanmasına neden olmaktadır.

KOBİ'lerin en önemli sorunlarından olan finansman sorunları, işletmelerin yatırım döneminde başlamakta ve işletme döneminde de devam etmektedir. İşletmelerin; tedarik, üretim, pazarlama, finansman gibi temel fonksiyonları birbiriyle etkileşim içinde bulduklarından, sorunlarda birbirini etkilemekte ve etkilenmektedir. Her sorunun temeline inildiğinde, her sorunun sonucunda finansman sorunu ortaya çıkmaktadır (Yörük, 2001: 48).

Mali sektör bünyesinde yaşanan ekonomik krizler ve KOBİ'lerle çalışacak kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle, KOBİ'lerin kredi darboğazını rahatlatmak için Avrupa Birliği (AB)'ndeki para ve sermaye piyasalarından yararlanılmamakta, Türkiye'ye sağlanan finansman imkânlarının bile KOBİ'lere aktarılmasında sıkıntılar yaşanmaktadır (DPT, 2004: 37; Akdeniz, t.y. : 9).

Yapılan çeşitli çalışmalar ve araştırmalar incelendiğinde KOBİ'lerin finansman sorunlarını temel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür.

1. Yetersiz işletme sermayesi
2. Yetersiz öz sermaye
3. Kredi sağlamada karşılaşılan güçlükler
4. Kredi maliyetlerinin yüksekliği
5. Tahsilâtlarda etkinlik sağlanamaması

6. Teşviklerden yararlanamama
7. Ekonomi politikalarının ve enflasyonun işletmeler üzerindeki etkisi
8. Sermaye piyasalarından yararlanma olanaklarının kısıtlı olması
9. Finansal yönetimde yetersizlik olarak sıralamak mümkündür.

2.5. KOBİ'lerin Finansman Yapısı ve Finansman Kaynakları

İşletmelerde alınan her önemli kararın arkasında bir finansal yön vardır ve işletmenin finansman yapısı üzerinde etki meydana getirir. Özellikle kriz dönemlerinde KOBİ'ler üzerindeki en ciddi olumsuz sonuçlar finansman yapısı ile ilgili ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, KOBİ'lerin finansman yapısı ve finansman kaynakları üzerinde durulacaktır.

2.5.1. KOBİ'lerin Finansman Yapısı

Yukarıdaki açıklama doğrultusunda, işletme sahiplerinin finansman yapısı üzerinde yeterince durması gerektiği görülmektedir. İşletmenin borçlarını müşterilerinden yaptığı tahsilât ile ödeyebilme, yine aynı şekilde gelecekteki borçlarını da müşterilerinden gelecekte sağlayacağı tahsilâtlar ile ödeyebilmeye devam etme, yatırımlar için her zaman yeterli likiditeye sahip olma ve öngörülme ihtiyaçların karşılanması için yeterli fonlara sahip olması gerekmektedir. Bu açıdan geleceğin daha iyi planlanması için önceki yılların finansal sonuçlarını iyi analiz etmek gerekmektedir. Sağlıklı bir sonuca ulaşabilmek için işletmenin analizi yapılan dönemlerde ne ürettiğinin, ürünü kimlere, hangi şartlarda sattığının ve piyasaların o dönemdeki durumunun da göz önüne alınması gerekmektedir. Bu koşullar sağlandığında finansal başarıya ulaşmak çokta zor olmayacaktır ve işletmeler ekonomik kriz dönemlerini daha bilinçli uygulamalarla atlatabilecektir (Wilson, 1996: 7-8).

KOBİ'ler ekonomik kriz sürecinde yine en çok finansman kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaçları içsel kaynaklardan, işletmeler arası kredilerden ve mali sistemden karşılamaktadırlar. Özellikle kriz döneminde gerek içsel kaynaklardaki gerek dışarıdan sağlanan finansman kaynaklarındaki kıtlık yüzünden işletmeler risk altında

bulunmaktadırlar. Bunun için en iyi kaynağın nereden ve nasıl bulunacağı ve nerelerde kullanılacağı gibi kararlar işletmeler açısından önemlidir.

2.5.2. KOBİ'lerin Finansman Kaynakları

KOBİ'lerin finansman yapısının ne kadar önemli olduğunu açıkladıktan sonra, finansman yapısının temelini oluşturan içsel kaynaklarını yani öz sermayeyi, faiz karşılığında mali sistemden sermaye bulmasını sağlayan borç sermaye ile finansmanı, yeterli finansman olanaklarına sahip olmayan işletmelere ödemelerini erteleyebilme imkânı sunan ticari kredileri ve diğer finansman kaynakları açıklanmaya çalışılacaktır.

2.5.2.1. Öz Sermaye ile Finansman

Tek başına girişimci ya da ortaklar tarafından işletmeye konan sermaye ile teşebbüs kazancının işletmede bırakılan kısmı ve yedekler işletmenin öz sermayesini oluşturur. Ülkemizde kişi başına düşen milli gelir seviyesinin düşük olması tasarruf eğilimini azaltmakta ve yatırımları finanse edecek sermaye oluşmamaktadır. Bu durum yeni yatırımları olumsuz yönde etkilerken, büyüme ve gelişen teknolojiye ayak uydurma çabasındaki mevcut işletmeleri de öz sermaye sağlayamama finansman sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır (Karabıçak ve Altuntepe, 2001: 286-287). Özellikle kuruluş aşamasında yeterli öz sermayenin bulunmaması girişimcilerin önünde büyük bir engeldir. Kuruluş aşamasından sonra ilk yıllar firmaların varlıklarını devam ettirmeleri açısından önemlidir. Yapılan araştırmalarda bu tür işletmelerin genellikle ilk beş yılda yok olduklarını göstermiştir. Kuruluşu takip eden ilk yılları başarılı bir şekilde geçiren işletmeler izleyen yıllarda piyasaya ve rekabet koşullarına kolayca uyum göstermektedir (Aras ve Müslümov, 2002: 10).

İşletmelerin yeterli öz sermayeye sahip olmaması kriz dönemlerinde daha da kötü şartlar oluşturmaktadır. Zaten az olan öz sermaye bu dönemde giderek azalmaktadır. Çünkü işletmeler faaliyetlerini devam ettirirken gerek işletmede çalışan işçilerin ücretleri gerekse işletmenin üretim girdilerini peşin ödeme yaparak karşılamaktadır. Fakat buna karşılık satışları peşin gerçekleşmemekte, ürünler vadeli olarak satılmaktadır. Ekonomik istikrarsızlık ve piyasada baş gösteren tıkanıklık, işletmelerin tahsilâtlarını aksatmakta, hatta

bazen hiç tahsilât yapamama gibi bir durumla karşı karşıya bırakmaktadır. Nakit sıkıntısının baş göstermesi, ya işletmeleri pahalı finans kaynaklarına yöneltmekte, ya da sermayenin giderek erimesine yol açmaktadır (Karabıçak ve Altuntepe, 2001 : 287).

Küçük sanayi işletmeleri, öz sermayelerinin yetersiz ve kredi maliyetlerinin yüksek olması durumunda öncelikle otofinansman yoluyla finansman açığını kapatmaya çalışmaktadır. İşletmenin kendi faaliyetleri sonucu elde ettiği kârların tamamı veya bir kısmının dağıtılmayarak işletmede bırakılması yoluyla finansman açığının kapatılması, işletmelerin kârlı ve verimli çalıştığını gösteren etkili bir yöntem olarak da kabul edilmektedir (Karabıçak ve Altuntepe, 2001: 286-287). Ancak öz sermaye yetersizliği söz konusu iken günümüz şartları içerisinde her işletmenin otofinansman yoluna başvurması pek mümkün gözükmemektedir. Öz sermaye ile finansman doğrudan ortaklardan sağlanabileceği gibi sermaye piyasası yoluyla da sağlanabilmektedir.

2.5.2.2. Borç Sermaye ile Finansman

Rekabetin ve değişimin yoğun olarak yaşandığı günümüzde, kredi kaynaklarının KOBİ'lerin kullanımına sunulması, KOBİ'ler vasıtasıyla sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır (Aktürk ve Şenol, 2009: 108).

Özellikle banka kredileri bütün finansman kaynakları içerisinde KOBİ'lere finansman sağlayan en önemli kaynaktır (Abouzeedan, 2003: 4). Fakat en yaygın finansman kaynağı olan banka kredilerinden KOBİ'lerin yararlanma oranı çok yüksek değildir. Çünkü banka kredilerinden yararlanmak isteyen, yeterli sermaye birikimi olmayan KOBİ'lerin bu konuda karşılaştıkları önemli sorunlar vardır. Kredi temini ile ilgili bu sorunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

1. Kredi miktarı ile ilgili sorunlar,
2. Kredi maliyeti ile ilgili sorunlar,
3. Kredi vadesi ile ilgili sorunlar,
4. Kredi sağlamada teminat sorunu,
5. Kredinin süresine ilişkin sorunlar, olarak sıralanabilir.

KOBİ'ler yüksek faiz, ağır teminat koşulları, vade süresi ve kredi miktarının yetersizliği nedeniyle finans kurumlarından yeterli kredi sağlayamamaktadırlar. Dolayısıyla KOBİ'ler banka kredilerinden yeterince yararlanamamaktadır. KOBİ'lerin toplam banka kredileri kullanma oranlarının düşük kalmasının nedeni, reel faiz oranlarının yüksek olması, büyük ölçekli işletmeler gibi kredi maliyetlerini ürettikleri malın fiyatına tamamen yansıtıp satış miktarını arttıramamış olmalarıdır. Ayrıca bankaların risklerini güvence altına almak için istedikleri teminatları KOBİ'ler vermekte zorlanmaktadır. KOBİ'lerin kayıt dışı bilançolarından dolayı yeterli öz sermaye ve aktif büyüklüğe sahip olmamaları nedeniyle, bankalar kredi vermekte tereddüt etmektedirler (<http://www.paradoks.org>).

2.5.2.2.1. Kredi Teminatları

Ülkemizde KOBİ'ler kredi temin ederken karşılığında göstermek zorunda oldukları ipotek, kefalet gibi teminatlar vardır. Bu teminatlar özellikle ekonomik kriz dönemlerinde daha da ağırlaşmaktadır. Bu teminatlara ek olarak, KOBİ'lere sağlamış olduğu desteklerle bu işletmelerin banka kredilerinden daha çok ve uzun vade de yararlanabilmelerini sağlayan Kredi Garanti Fonu (KGF) bulunmaktadır.

KGF, KOBİ'ler için sağladığı kefaletle bu işletmelere destek verip, yatırımlarının ve işletmelerinin finansmanında banka kredisi kullanmalarını mümkün hale getirmektedir. Özellikle yeni ve küçük işletmelerin banka kredisine ulaşması çok güçlü bir teminatı zorunlu kılmaktadır. Öte yandan KOBİ'lerin uzun vadeli kredi kullanmalarında da bankaca talep edilen yüksek teminatlar önemli bir engeldir. Ayrıca KOBİ'lerin işlerini büyütürken mevcut kredi limitlerinin artırılmasında bankaca talep edilen ek teminatlar çoğu kez başka bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (<http://www.kgf.com.tr>).

2.5.2.2.2. Ticari Krediler

KOBİ boyutundaki işletmelerin en önemli finansman araçlarından bir diğeri ticari (satıcı) kredilerdir. Ticari kredilerde ödeme aracı olarak en fazla başvurulan yöntem ise vadeli çek uygulamasıdır (Müslümov, 2002: 26). Çek, Türk Ticaret Kanununa göre görüldüğünde ödenmesi gereken kıymetli bir evraktır. Ancak uygulamada üzerinde yazılı

tarihte tahsil edilme eğilimi nedeniyle vadeli hale dönüşmüştür. Bu nedenle KOBİ'lerin nakit akısını belirleyen genellikle mal alımlarında ve satışlarda çek kullanmalarıdır. Bu yolla işletmeler kendilerine kısa vadeli bir finansman kaynağı sağlamaktadırlar. Burada en büyük sorun çek tahsilâtında ortaya çıkacak bir gecikmenin işletmenin ödemelerini de aksatması nedeniyle kısa süreli nakit sıkıntısına ve ödeme gücüne girilmesine neden olmaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde ödenmeyen çek ve senetler KOBİ'lerin önemli finansal sıkıntılar yaşamalarının nedenlerindedir (Aras ve Müslümov, 2002 : 19).

2.5.2.3. KOSGEB ile Finansman

KOBİ'lerin bilgilendirilmesi, teknolojik yeniliklere uyum sağlama, rekabet güçlerinin ve ekonomiye olan katkılarının artırılması amacıyla kurulmuş olan KOSGEB, KOBİ'lere bu konuda hizmet sağlayan bir kamu kuruluşudur.

KOBİ'lerin varlığını başarıyla sürdürebilmelerini kendisine amaç edinen KOSGEB, KOBİ'lere Bilgilendirme, elektronik ticaret ve işletmeler arası işbirliği hizmetleri, teknoloji araştırma ve geliştirme destekleri, girişimciliği geliştirme hizmetleri, pazar araştırma ve ihracatı geliştirme hizmetleri, bölgesel kalkınma hizmetleri, laboratuvar hizmetleri, danışmanlık hizmetleri, kalite geliştirme hizmetleri, eğitim ve en önemlisi finansman destek hizmetleri sunmaktadır.

2.5.2.4. Alternatif Finansman Kaynakları

KOBİ'lerin yararlanabileceği finansman tekniklerinin başında gelen leasing orta vadeli bir finansman yöntemidir. Leasing, bir malın öz sermaye veya kredi kullanılarak satın alınması yerine bir finansal kiralama işletmesi tarafından satın alınarak yatırımlara kiralanarak kira süresinin sonunda ise sembolik bir bedel karşılığı yatırımcıya satılmasını ön görmektedir (Fletcher ve diğerleri, 2005: 1; Aktürk ve Şenol, 2009: 110).

Leasing'in KOBİ'lere öz sermayenin tüketilmemesi ve kredi imkânlarının saklı tutulması; vergi avantajı sağlanması; KDV avantajı sağlanması; işlemlerinin daha basit olması gibi avantajlar sağlar. Ancak özellikle döviz cinsinden leasing yapan işletmeler, devalüasyon olması durumunda, leasingden olumsuz etkilenmektedir. Sağlamış olduğu

avantajların yanında başlıca dezavantajları da bulunmaktadır: Kullanımdaki sınırlamalar, hurda değerinden yararlanamama durumu, kredi değerliliğinde düşmedir (Uzay ve Küçük, 2001: 234).

Factoring ise vadeli satış yapan firmaların her türlü mal ve hizmet satışından doğan alacak haklarını factor adı verilen finansal kuruluşlara satmak suretiyle kısa vadeli kaynak sağladıkları bir finansman tekniğidir (Çonkar ve Kurt, 2001: 107). Factoring, satıcı işletmenin senet kırdırmaya benzer biçimde alacaklarını bir defaya mahsus olarak, factor'e devretmesinden farklı bir olaydır. Aynı zamanda bir finansal yönetim aracıdır. İşletmenin mevcut ve gelecekteki kredili satışlarıyla ilgili alacakları devredilmekte, factoring işletmesi kredili satış işlemlerinin her aşamasında söz sahibi olmaktadır (Aktürk ve Şenol, 2009: 110).

Factoring'in KOBİ'lere sağlayacağı başlıca avantajlara bakıldığında: vadeli olarak yaptığınız satışın bedelini tahsil edememe riskinin factoring şirketine devredilmektedir (Klepper, 2004: 3-6). Factoring, ayrıca taze nakit sağlamaktadır. Yaptığınız kredili satışların muhasebeleştirilmesi işinin factoring şirketi tarafından üstlenilmesidir. Ayrı ayrı kişilere yapılan bütün kredili satışlar, tek bir kimseye yapılmış gibi, factoring şirketinin hesabına kaydedilir ve muhasebe kayıtları onun tarafından tutulur (www.kobinet.org).

Son zamanlarda KOBİ ve özellikle piyasaya yeni, gelecek vadeden yatırımlarla girmeye hazırlanan girişimcilerin finansman ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sağlayan bir diğer finansman kaynağı ise risk sermayesidir.

Risk sermayesi, KOBİ'lerin yeni teknolojilerini finanse etmesi için yeni bir finansal kaynaktır (Adhikary, 2009: 95). Bir risk sermayedarı tarafından öz sermaye veya benzeri bir kaynak ile büyümeye yönelmiş, KOBİ niteliğindeki bir işletmenin amaçlarını gerçekleştirebilmesi için gerekli imkânların sağlanmasıdır. Risk sermayesi, girişimci işletmeye gelişim sürecinin farklı devrelerinde çeşitli finansman olanakları sağlar. Kullanıldığı aşamaya göre çeşitli risk sermayesi türleri bulunmaktadır (Aktürk ve Şenol, 2009: 111).

KOBİ'lerin sermaye piyasasından kaynak bulmaları bir diğer alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır. Bankacılık sektörünün KOBİ'lere kullandığı kredi oranının düşük olması ve teminatların ağırlığı, kredilerin kullanılabilirliğini azaltmaktadır.

Sermaye piyasaları işletmelere her an ulaşabilecekleri fonlar sağlamakta, riskli projeleri finanse etmekle, işletmeler üzerinde denetim aracı olmakla ve işletmeleri piyasalara tanıtmakla işletmelerin büyüme, nakit akışları, faaliyet etkinliği, likidite ve borç-öz sermaye yapısı gibi çeşitli finansal değişkenlerini etkileyebilmektedir (Müslümov, 2002: 17). Böylece işletmelerin sermaye piyasalarına girmesi sadece işletmelerin finansman ihtiyacını karşılamakla kalmayıp, bu işletmelerin daha iyi performans göstermelerine de sebep olmaktadır.

2.6. KOBİ'lerin Finansman Yapısını Güçlendirici Önlemler

Çeşitli nedenlerle başarısızlığa uğramış ve finansal yapısı bozulan KOBİ'ler, uğradıkları başarısızlığın türüne göre (zarar veya düşük kâr, teknik likidite sorunu, iflas) finansman yapısını güçlendirici stratejiler izleyebilirler.

Özellikle kriz dönemlerinde KOBİ'ler likidite sorunu ile karşı karşıya kalabilir. Bu durumda işletmenin alacağı ilk önlem alacaklılarla anlaşıp, borçların vadesini uzatmak olacaktır. Alacaklıların bu yöntemi kabul etmeleri için borçlu işletmenin gelecekte kısa bir süre içinde bu sorunu çözebileceğine inanmaları gerekmektedir. Burada alacaklılar, alacaklarının tamamını gecikmeli olarak tahsil edeceklerdir (Uzun, 2005: 166). Ayrıca, yeniden finansman işlemiyle kısa vadeli borçlarını uzun vadeli borç haline dönüştürerek veya daha uygun borç olarak mevcut borçların ödenmesini kolaylaştırabilirler. Finansman yapısını güçlendirici kullanabilecekleri bir diğer önlem ise, elde edilen kaynak kısa vadeli borçların ödenmesine yardımcı olarak işletme sermayesini güçlendiren duran varlıkların satılarak yerine uzun süreli olarak kiralanması işlemidir. Ancak bu yöntemin maddi duran varlıkların olası değer artışlarından yoksunluk ve kira giderlerinin aşırı artışıyla kiralamanın ortaya çıkardığı yetersiz kontrol gibi riskleri vardır (<http://www.ekonomist.8m.net/m15.html>).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu bölümde araştırmanın amacı, kapsamı ve örnekleme, anket sorularının niteliği, verilerin analiz yöntemi, araştırmanın hipotezleri, geçerliliği ve güvenilirliği ortaya koyulmuştur.

3.1. Araştırmanın Amacı

Yapılan literatür taramasında, ekonomik krizlerin işletmeleri az veya çok etkilediği görülmüştür. Bu etkilenmenin derecesi çeşitlilik göstermesine rağmen, yapılan literatür taramasından KOBİ'lerin ekonomik krizlerden daha fazla etkilendiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Söz konusu etkilenme, önlem alınmadığı durumlarda işletme iflaslarına kadar gidebilmektedir.

Yukarıdaki açıklama doğrultusunda araştırmada 2008 küresel krizinin Trabzon'da faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılacaktır. Teorik kısımda ele alınan konulardan krizlerin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerinde etkilerinden hangilerinin yaygın olarak görüldüğü incelenecek ve belirlenen hipotezlerle ilişki kurulacaktır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Örnekleme

Araştırma Trabzon ilinde faaliyet gösteren KOBİ niteliğindeki işletmeler göz önünde bulundurularak 2009 yılı Aralık ve 2010 Ocak ayları içerisinde yapılmıştır. Anket uygulanacak işletmeler Trabzon Ticaret ve Sanayi Odasının hazırlamış olduğu iş katalogu listesindeki sanayiciler göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Araştırmanın ana kitlesi faaliyet gösteren 300 KOBİ'den oluşmaktadır.

Örnek bir kütleden elde edilen verilerden yola çıkarak evren hakkında genellemeler yapmak, olasılığa dayanır. Bu sebeple, örnek kütle büyüdükçe evren hakkında yapılan genellemelerde yanılma olasılığı azalır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, araştırmacının uygun bir örnek kütle için, hem temsil yeteneği sağlayan bir örnek büyüklüğünü, hem de maliyet, zaman ve veri analizi şartlarını dikkate alarak bir dengeye ulaşması gerekir (Altunışık ve diğerleri, 2007: 126). Bu durumda, anketlerin KOBİ'lere uygulanmasında tesadüfî örneklem yöntemi esas alınarak 300 KOBİ arasından rasgele seçilen işletme yöneticilerinin görüşlerine başvurulmuştur.

Anket çalışması KOBİ'lerle yüz yüze görüşme yapılarak uygulanmıştır. Araştırma kapsamında 153 KOBİ'ye ulaşılmış fakat bu KOBİ'lerden 126 tanesi anket formunu doldurmayı kabul etmiştir. 126 KOBİ'den olumlu cevap alındığından % 80'lik bir geri dönüş oranı elde edilmiştir. Elde edilen 126 anket formu incelenmiş ve bazı soruların eksik doldurulmasından ötürü 25 anket geçersiz sayılıp 101 tanesi değerlendirmeye uygun görülmüştür. Bu anketlerin ana kitleyi temsil etme oranı % 33,6'dır.

3.3. Anket Sorularının Niteliği

Araştırmanın uygulama kısmında veri elde etmede kullanılmak üzere hazırlanan anket literatür taraması ve öğretim üyeleri ile yapılan görüşmeler doğrultusunda elde edilmiştir.

Anket soruları iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümdeki sorular yöneticilerin eğitim düzeyi, işletmenin sahibi ya da ortağı olup olmadığını ve işletmeyi tanıtıcı nitelikli olan işletmenin çalışan sayısı, faaliyet alanı, faaliyet süresi ve hukuki yapısını belirleyici sorulardan oluşmaktadır.

İkinci bölüm ise, yaşanan 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik sorulardan ve krizin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için alınan önlemlerin belirlenmesine yönelik sorulardan oluşmaktadır. Bu soruların oluşturulmasında öğretim üyelerinin görüşlerinin yanında literatürdeki çalışmalar referans alınmıştır. Örneğin; Yörük (2001) Tokat Sanayi ve Ticaret Odasına kayıtlı işletmeler üzerinde yapmış olduğu çalışmasında alacak tahsilâtındaki gecikmelerin,

öz sermaye eksikliğinin ve kredi konusunda karşılaşılan güçlüklerin işletmeleri önemli derecede etkilediğini ortaya koymuştur. Karaman ilindeki 41 işletme üzerinde Altan ve Bezirci (2001)'nin yapmış olduğu çalışmada da krizin finansman yapısı üzerindeki etkisine baktığımızda, işletmelerin en önemli sorunun ticari borçlarının ve alacaklarının artmış olduğunun gözlemlendiği. Uzun (2001)'in ise 2001 krizinin Kayseri de ki işletmeler üzerinde yapmış olduğu çalışmada, finansman yapılarında zayıflama olduğunu, özellikle döviz cinsinden borçlanmalarının bazı işletmelere ek yük getirdiğini, bunun yanında öz sermayelerini kullanan işletmelerin krizden daha az etkilendiğini ortaya koymuştur. Karamustafa ve Karakaya (2009)'nın KOBİ'lerin kriz dönemlerinde özellikle finansman yapılarına ilişkin eğilimlerini belirlemeye yönelik yapmış oldukları çalışmada, 2001 krizi sonrasında ve 2008 küresel krizinde işletmelerin borçlanma hedeflerinde önemli sapmalar olduğunu ortaya koymuşlardır. OECD (2009)'nin OECD'ye kayıtlı ülkeler üzerinde gerçekleştirmiş olduğu çalışmada 2008 küresel krizinde KOBİ'lerin en çok alacakların tahsil edilememesinde, kısa dönemli borçların ödenememesinde ve borçların ödenemeyecek duruma gelmesinde ve faiz oranlarındaki değişimlerin KOBİ'lerin bankalarla olan ilişkilerini etkilediğine yönelik sonuçlar bulunmuştur. Taketa (2009), 2008 küresel krizinde KOBİ'lerin önceki dönemlere göre borçlarında önemli artış olduğunu ortaya koymuştur. Bu referanslardan yola çıkarak anket sorularının temelini teşkil eden krizin finansman yapısı üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik olan 10 soru aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

1. Öz sermaye yetersizliğimiz işletmemizi önemli ölçüde etkilemiştir,
2. Kredi faiz oranlarının yüksekliği bankalar ile olan ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir,
3. Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur,
4. Ticari borçlarımızın ödenmesinde önemli güçlükler yaşadık,
5. Toplam borçlarımız içerisinde kısa vadeli borçlarımız artmıştır,
6. Döviz borçlarımızı ödeyemez duruma geldik,
7. TL borçlarımızı ödeyemez duruma geldik,
8. Borçlarımız öz sermayemize göre daha fazla artış göstermiştir,
9. Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık,
10. Hammaddede alımlarını yabancı para cinsinden almamız işletmemizi olumsuz etkilemiştir şeklinde oluşturulmuştur.

2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerini azaltmak için aldıklarını önlemleri belirlemeye yönelik soruların oluşturulmasında ise Akdiş ve Bayrak (2000), Uzun (2001), Yörük (2001) referans alınan çalışmalardır. Bu çalışmalarda KOBİ'lerin önlem olarak kredi kullanmamaya çalıştıkları, alacakların tahsil edilmesine hız verdikleri, borçlanmanın ve döviz cinsinden borçların azaltıldığı, varlıkların satılıp nakde çevrildiği gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Bu referanslardan yola çıkarak krizin finansman yapısı üzerindeki etkilerini azaltmak için aldıklarını önlemleri belirlemeye yönelik olan 11 soru ise aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

1. Öz sermayemizi güçlendirdik
2. Büyümemizi öz sermayeyle finanse ettik
3. Varlıklarımızı satarak nakde çevirdik (arsa, makine, tesis satışı vb.)
4. Ticari kredileri kapattık
5. Bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verdik
6. Kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçındık
7. Türk lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından yararlandık
8. İşletmelerin ödemelerini daha yavaş yaparak borç ödeme süresini uzattık
9. Alacaklar ile borcun para biriminin aynı olmasına dikkat ettik
10. Alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterdik
11. Leasing, factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanmaya başladık

2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik soruların oluşturulmasında ve 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapıları üzerindeki etkilerini azaltmak için aldıklarını önlemlerin belirlenmesine yönelik soruların oluşturulmasında 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır (1:Hiç katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3:Emin değilim, 4:Katılıyorum, 5:Tamamen katılıyorum).

KOBİ'lerin 2008 küresel krizinden günümüze kadar bilanço yapılarında meydana gelen değişikliklerin belirlenmesinde ise Yörük (2001)'ün çalışması referans alınmıştır. KOBİ'lerin kriz döneminde bir finansman kaynağı olarak banka kredisi kullanma durumu, kullanılan kredilerin kriz öncesi yıllara göre değişim seviyesinin tespiti, vadesi, türü ve

kullanılmak istenen krediye karşılık bankaların en çok talep etmiş oldukları teminat türü belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca KOBİ'lerin finansman kaynağı olarak banka kredisine başvurmamış olmalarının nedenleri ve banka kredisi kullanmayan KOBİ'lerin finansman ihtiyaçlarını nasıl karşıladıklarını ölçen soruların oluşturulmasında referans alınan çalışmalar; Ay ve diğerleri (1997), Akdiş ve Bayrak (2000), Bayraktar ve Köse (2001)'in çalışmalarıdır. Bu çalışmalarda KOBİ'lerin finansman ihtiyacı için büyük bir çoğunluğun kredi kullanmayı tercih ettiğini ve bu kredilerin büyük bir çoğunluğunu kısa vadeli kredilerin oluşturduğunu, bunun yanında en çok öz sermayelerinden faydalandıklarını ortaya koymuşlardır. Ayrıca kredi kullanmayanların oranının kredi kullananlara göre daha fazla olduğunu ve kredi kullanmama nedenleri arasındaki en önemli nedenin banka kredi şartlarının ağırlığı olarak gözlemlendiğini ifade etmiştir. Yeni finansal araçları kullanmakta çekimser kalan KOBİ'lerin ise leasing'den yeterince yararlanmadıkları ortaya konulan sonuçlar arasındadır.

3.4. Veri Analiz Yöntemi

Araştırmadaki verilerin analiz edilmesinde, sosyal bilimler için hazırlanmış istatistik paket programından (SPSS 11.5) yararlanılmıştır. Araştırmada öncelikle, frekans dağılımı ile cevaplayıcı özellikleri ortaya konmuştur. Ardından KOBİ'leri tanımlamaya yönelik özellikler açısından gruplar arası farklılıkların tespiti amacıyla t testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Tek Yönlü Varyans Analizi sonucunda ortaya çıkan farklılıkların kaynağının araştırılmasında Çoklu Karşılaştırma Testlerinden yararlanılmıştır. Çoklu Karşılaştırma Testlerinde Varyansların homojen olması durumunda farklılıkların kaynağı Tukey Testi ile homojen olmaması durumunda ise, Tamhane Testi aracılığıyla ortaya konmuştur.

t testi, iki örneklem grubu arasında ortalamalar açısından fark olup olmadığını araştırmak için kullanılır. t testi, bir gruptaki ortalamanın diğer gruptaki ortalamadan önemli derecede farklı olup olmadığını belirler. SPSS programında üç farklı t-test alternatifleri bulunmaktadır. Bağımsız iki örnek t-testi; Bağımlı iki örnek t-testi; tek örnek t-testi. Uygulamalarda en çok kullanılan analiz genellikle bağımsız iki örnek t-testidir. Varyans Analizi ise, iki ya da daha fazla ortalama arasında fark olup olmadığını test etmek için kullanılır (Kalaycı, 2007: 74). Yukarıda ifade edildiği gibi, t-testi sadece iki grup

arasındaki farklılıkların incelenmesi için uygundur. Ancak uygulamada ikiden fazla grubun karşılaştırılması gerekebilmektedir. Bu gibi durumlarda uygun test Varyans Analizi testidir. Bu testin ön şartlarından biri bütün grupların normal dağılım sergileyen bir ana kitleden tesadüfi olarak seçilmiş örnekler olmasıdır (Altunışık ve diğerleri, 2007: 184). Varyans Analizi sonucunda eğer gruplar arasında bir fark bulunmuşsa, farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını görebilmek için Çoklu Karşılaştırma Testinden yararlanılmaktadır. Çünkü Varyans Analizi grupların ortalamaları arasında genel olarak bir fark olup olmadığını söylemektedir. Fakat farklılığın nereden kaynaklandığını, hangi gruplar arasında olduğunun sonuçlarını ancak Çoklu Karşılaştırma testleri ile öğrenebiliriz. Çoklu Karşılaştırma testlerinde ise birçok seçenek bulunmaktadır. Hepsinin temel işlevi aynıdır. Hangi gruplar arasında farklılık olduğunu anlamak için kullanılır. Kullandığı hassaslık düzeylerine vs. göre aralarında bazı farklılıklar bulunsa da genellikle benzer sonuçlar vermektedirler. Bunlar içerisinde varyansların homojen olması durumunda çalışmalarda yaygın olarak Tukey, varyansların homojen olmaması durumunda ise Tamhane testi kullanılmaktadır (Kalaycı, 2007 :134).

3.5. Araştırmanın Hipotezleri

2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerinin araştırılmasına yönelik ortaya konulan hipotezlerin oluşturulmasında, Sato (2001)'nin, Aydemir ve Demirci (2005)'nin, Karamustafa ve Karakaya (2009)'nin yapmış oldukları çalışmalardan yararlanılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda KOBİ'lerin tepe yöneticisinin eğitim düzeyi ve işletmenin ortağı olup olmaması açısından krizin etkilerinde anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. KOBİ'lerin çalışan sayısı, faaliyet alanı, faaliyet süresi ve hukuki yapısı açısından krizin etkileri karşılaştırıldığında ise yine anlamlı farklılıklara ulaşılmıştır. Yapılan bu araştırmalardan yola çıkarak hipotezler aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

Hipotez 1: Tepe yöneticilerinin eğitim düzeyi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Hipotez 2: Tepe yöneticisinin ortaklık durumu açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Hipotez 3: Çalışan sayısı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Hipotez 4: Faaliyet alanı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Hipotez 5: Faaliyet süresi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Hipotez 6: Hukuki yapısı ile 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerini azaltmak için alınan önlemlerin karşılaştırılmasına yönelik ortaya konulan hipotezlerin oluşturulmasında ise, Uzay (2001)'in 2001 krizi ile ilgili yapmış olduğu çalışmasından yararlanılmıştır. Fakat yapılan diğer çalışmalarda bulunan sonuçlar, bu çalışmadakilerle benzerlik göstermemektedir. Çünkü ulaşılan çalışmalarda krizin etkileri ve alınan önlemler arasında istatistikî bir karşılaştırılma yapılmamıştır. Fakat KOBİ'lerin tepe yöneticisinin eğitim düzeyi ve işletmenin sahibi ya da ortağı olup olmaması, çalışan sayısı, faaliyet alanı, faaliyet süresi ve hukuki yapısı göz önünde bulundurulduğunda belirli farklılıkların ortaya çıkacağı kesindir. Yapılan bu varsayımlardan yola çıkarak hipotezlerimiz aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

Hipotez 7: Tepe yöneticisinin eğitim düzeyi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Hipotez 8: Tepe yöneticisinin ortaklık durumu açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Hipotez 9: Çalışan sayısı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemler önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Hipotez 10: Faaliyet alanı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Hipotez 11: Faaliyet süresi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Hipotez 12: Hukuki yapısı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

3.6. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizi

Geçerlilik, bir test veya ölçeğin ölçülmek istenen şeyi ölçme derecesidir. Bunun için “ölçekte yer alan sorularla gerçekten ölçmeyi amaçladığımız şeyi ölçebilir miyiz?” sorusunu yöneltmek gerekir. Başka bir bakış açısı ile geçerliliği ölçüm değerlerindeki gözlemlenen farklılığın, sistematik veya tesadüfî hatadan kaynaklanmaktan ziyade, ölçülen özellikler açısından nesnel arasındaki gerçek farklılığı yansıtma derecesi olarak da tanımlanabilir. Bu soruya cevap bulabilmek için değişik geçerlilik türleri geliştirilmiştir. Bu geçerlik türleri yüzeysel, kapsam ve yapısal olmak üzere üç başlık altında ele alınmaktadır (Kalaycı, 2007: 405).

Yüzeysel görüş geçerliliği, genelde kapsam geçerliliği içinde değerlendirilen bu geçerlilik türü, bir ölçme aracının hangi özelliği ölçtüğü hakkındaki uzman görüşüdür ve geçerlik düzeyi sayısal değerlerle belirlenemez, kanaatlere göre bir kabul söz konusudur (Tavşancıl, 2006: 38).

Kapsam geçerliliği, testi oluşturan maddelerin, ölçülmek istenen davranışı (özelligi) ölçmede nicelik ve nitelik olarak yeterli olup olmadığının göstergesidir (Büyüköztürk, 2006: 168).

Yapısal geçerlilik ise ölçeğin hangi kavram veya özellikleri ölçtüğünün belirlenmesini incelemektedir. Bu amaçla yakınsak ve ayırt edici geçerlilik kavramlarının uygulanması gerekmektedir. Yakınsak geçerlilik söz konusu ölçeğin aynı yapıyı ölçen diğer ölçütlerle ne derece örtüştüğünün göstergesidir. Aynı yapıyı ölçtüğü düşünülen arasında yüksek korelasyon olması beklenir. Ayırt edici geçerlilik ise bir yapıya ilişkin ölçekle farklı yapıları ölçen ölçekler arasında düşük korelasyonun olması anlamına gelmektedir. Bir ölçeğin geçerliliğinden bahsedebilmek için söz konusu ölçeğin hem yakınsak hem de ayırt edici geçerliliğe sahip olması gerekmektedir (Altunışık ve diğerleri, 2007: 113-114).

Bu durumda, anket formunun araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı yüzeysel görüş geçerliliği yönünden değerlendirilmiştir. Formun hazırlanması aşamasında öncelikle literatürdeki çalışmalar gözden geçirilmiş ve KOBİ'lerin finansman yapısını belirleyici değişkenler seçilmiştir. Literatür sonucunda form oluşturulduktan sonra Karadeniz Teknik Üniversitesi Finans Anabilim dalı öğretim üyelerinin görüşlerinden faydalanılmıştır. Bu görüşler doğrultusunda bazı sorular formdan çıkarılmış ve birkaç soruda da düzeltmeler yapılmıştır. Öğretim üyelerinin görüşleri doğrultusunda son şeklini alan anket formu uygulanmadan önce pilot çalışmaya tabi tutulmuştur. Bu amaçla, anket formları Trabzon'da tesadüfî olarak seçilmiş olan altı küçük ölçekli, beş orta ölçekli ve Trabzon genelinde seçilmiş olan on bir çok küçük ölçekli işletmeyle yüz yüze görüşülerek, toplamda 22 KOBİ'ye uygulanmıştır. Yapılan bu uygulamada soruların anlaşılabilirliği göz önünde bulundurulduğundan uygulamadan sonra bu anket formları incelenmiş ve soruların cevaplayıcılar tarafından anlaşılıp anlaşılmadığı üzerinde durulmuştur. Yapılan pilot çalışma sonucunda, gerekli düzeltmeler yapılarak anket formu uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Güvenilirlik ise, “ ölçme aracının ölçtüğü özelliği ya da özellikleri ne derece bir kararlılıkta ölçmekte olduğunun göstergesidir. Yani, ölçeği oluşturan soruların yapılan araştırmanın doğruluğunu ortaya çıkarabilecek nitelikte, birbirleri ile tutarlı, istikrarlı,

anlaşılır ve yeterli sayıda olması gereken şekilde ölçme derecesidir. Bir ölçeğin güvenilirliğini ölçmede çeşitli yaklaşımlar kullanılmaktadır (Kalaycı, 2007: 403; Altunışık ve diğerleri, 2007: 114; Tavşancıl, 2006: 16).

Bir ölçme aracının güvenilirliği için aranılan iki temel ölçüt, “değişik zamanlarda elde edilen cevaplar arasında tutarlık” ve “ aynı zamanda elde edilen cevaplar arasında tutarlık” olarak açıklanabilir. Testin anılan ölçütleri karşılama düzeyini incelemek amacıyla kullanılan başlıca güvenilirlik yaklaşımları aşağıdaki gibidir (Büyüköztürk, 2006: 170).

Test-tekrar test güvenilirliği, bir testin aynı grubu belli aralıklarla iki kez uygulanmasıyla elde edilen puanlar arasındaki korelasyon ile açıklanır. Bir diğer yaklaşım ise alternatif formlar yaklaşımıdır. Bu uygulamada aynı anketin eşdeğer iki formatı geliştirilir ve iki-dört hafta arayla aynı deneklere uygulanır. Bu iki ölçüm arasındaki korelasyon güvenilirliğin bir göstergesidir (Altunışık ve diğerleri, 2007: 116). Son yaklaşım ise içsel tutarlılık analizidir. İçsel tutarlılık analizinde kavramı ölçerken çok sayıda maddeden oluşan, Likert, bir ölçek kullanılarak, ölçekte yer alan maddeler arasındaki korelasyon değerine bakarak içsel tutarlılık analizi yapılır. İçsel tutarlılığın analizinde en yaygın kullanılan yöntem Cronbach Alfa olarak da bilinen alfa katsayısıdır. Alfa değeri 0 ile 1 arası değerler alır. Hesaplanan Alfa katsayısı, birime ait toplam skorun ölçekteki her bir soruya ait puanlarının toplanması ile elde edilen ölçeklerde, soruların benzerliğini ya da yakınlığını ortaya koyan bir katsayıdır. Alfa katsayısının en az 0,70 olması gerekmektedir (Kalaycı, 2007: 405, Altunışık ve diğerleri, 2007: 116) :

Bu bağlamda, araştırmada 2008 küresel krizinin KOBİ’lerin finansman yapısı üzerindeki etkileri ve 2008 küresel krizinin KOBİ’lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerini azaltmak için alınan önlemlerden oluşan toplam 21 değişkenin birbirleriyle içsel tutarlılıklarını test etmek için güvenilirlik analizi olarak Cronbach Alfa kullanılmış ve Alfa katsayısının 0,77 olduğu gözlemlenmiştir. Kabul edilebilir değerin 0,70 olduğu göz önünde bulundurulduğunda ankette kullanılan değişkenlerin oldukça güvenilir olduğu söylenebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. 2008 KÜRESEL KRİZİNİN TRABZON'DAKİ KOBİ'LERİN FİNANSMAN YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK ARAŞTIRMA

Trabzon'da faaliyet gösteren 101 adet KOBİ'nin cevapladığı anketlerin değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan bulgular; KOBİ'lerin genel özelliklerini belirlemeye yönelik frekans dağılımları, 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerinin karşılaştırılmasına yönelik fark testleri, 2008 küresel krizin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerinin azaltılması için alınan önlemlerin karşılaştırılmasına yönelik fark testlerinden oluşmaktadır. Ayrıca, KOBİ bilançolarının durumu ve KOBİ'lerin banka kredisi kullanma durumunu belirlemeye yönelik frekans dağılımları incelenmiştir. Son olarak da, elde edilen bulguların tartışmasına ve konu ile ilgili geliştirilen hipotezlere yönelik analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

4.1. Araştırmaya Katılan KOBİ'lerin Genel Özellikleri

Bu kısımda KOBİ'leri tanımlamaya yönelik; tepe yöneticisinin eğitim düzeyi, işletmenin sahibi/ortağı olup olmadığı ve işletmedeki çalışan sayısı, işletmenin faaliyet gösterdiği alan, işletmenin kuruluş şekli, işletmenin faaliyet süresi ve hukuki yapısına ait değişkenlerin frekans tabloları yer almaktadır.

KOBİ'lerin tepe yöneticisinin özelliklerinin frekans dağılımları Tablo 4'de gösterildiği gibidir. Araştırmaya katılanların çoğunluğu %52,5 ile üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Üniversite mezunlarının ardından sırasıyla %35,6 ile lise, %6,9 ile ortaokul ve %5 ile ilkokul takip etmektedir. Bu durumda anket formlarının yeterli alt yapıya sahip katılımcılar tarafından cevaplandırıldığını söyleyebiliriz. Ayrıca araştırmaya katılan işletmelerin yöneticilerinin %85,1'inin işletmenin sahibi veya ortağı olduğu görülmektedir. Buna göre yönetim de bulunan KOBİ'lerin büyük çoğunluğu

işletme kurucusu olarak dikkat çekmektedir. Bu da KOBİ'lerde bağımsız yönetim yapısının hâkim olduğu izlenimini vermektedir.

Tablo: 4
KOBİ'lerin Tepe Yöneticisinin Özellikleri (%)

	Sayı	%
Eğitim düzeyi		
İlkokul	5	5
Ortaokul	7	6,9
Lise	36	35,6
Üniversite	53	52,5
Tepe yöneticisi işletmenin sahibi/ ortağıdır		
Evet	86	85,1
Hayır	15	14,9

Tablo: 5
KOBİ'lerin Özellikleri (%)

	Sayı	%		Sayı	%
Çalışan sayısı			Hukuki yapı		
1-9 arası	27	26,7	Şahıs işletmesi	15	14,9
10-49 arası	54	53,5	Adi ortaklı	5	5
50-249 arası	20	19,8	Kolektif şirket	5	5
			Limited şirket	50	49,5
			Anonim şirket	26	25,7
Faaliyet süresi			Faaliyet gösterdiği alan		
1 yıldan az	4	4	Gıda	20	19,8
1-5 yıl	7	6,9	Tekstil	11	10,9
6-10 yıl	19	18,8	Elektrik-Elektronik	6	5,9
11-15 yıl	18	17,8	Otomotiv	11	10,9
16-20 yıl	14	13,9	Makine	12	11,9
20 yıl ve üzeri	39	38,6	Mobilya	14	13,9
			Orman	6	5,9
			İnşaat	5	5
			Diğer	16	15,8

KOBİ'lerin genel özellikleri ise Tablo 5'deki gibidir. Araştırmadaki KOBİ'lerin %80,2'sini çok küçük ve küçük büyüklükteki işletmeler oluşturmaktadır. Ayrıca bu KOBİ'lerin %52,5'i 16 ve üzeri yıldır faaliyet göstermektedir. Hukuki yapılarına baktığımızda ise %75,2 si sermaye ortaklığı, %24,9'u şahıs işletmesi ve şahıs ortaklıklarından oluşmaktadır. KOBİ'lerin faaliyet gösterdikleri alanlara baktığımızda; diğerleri hariç %67,4'ü gıda, mobilya, makine, tekstil ve otomotiv alanında faaliyet gösteren işletmelerden oluşmaktadır.

Görülmektedir ki araştırmaya katılan KOBİ'lerin büyük bir çoğunluğu bağımsız yönetim yapısına sahip, 16 ve üzeri yıldır faaliyet gösteren ve %50'den fazlasının sermaye ortaklığı olan KOBİ'lerden oluşmaktadır.

4.2. KOBİ'lerin Finansman Yapılarının Krizden Etkilenme Düzeyleri

2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerinin frekans dağılımları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo: 6

2008 Küresel Krizinin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerindeki Etkileri (%)

Krizin Etkileri	Katılıyor	Tamamen katılıyor	Toplam Katılım	Sıralama
Öz sermaye yetersizliğimiz işletmemizi önemli ölçüde etkilemiştir	40,6	15,8	56,4	4
Kredi faiz oranlarının yüksekliği bankalar ile olan ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir	27	30	57	3
Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur	38,6	13,9	52,7	6
Ticari borçlarımızın ödenmesinde önemli güçlükler yaşadık	31,7	23,8	55,5	5
Toplam borçlarımız içerisinde kısa vadeli borçlarımız artmıştır	43,6	14,9	58,5	2
Döviz borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	14,9	5	19,9	9
TL borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	29,7	9,9	39,6	8
Borçlarımız öz sermayemize göre daha fazla artış göstermiştir	39,6	16,8	56,4	4
Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık	29,7	52,5	82,2	1
Hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almamız işletmemizi olumsuz etkilemiştir	24	18	42	7

Tablo 6’da 2008 küresel krizinin KOBİ’lerin finansman yapısı üzerindeki etkileri çerçevesinde katılımcıların vermiş oldukları yanıtların dağılımı incelendiğinde, öz sermaye yetersizliğimiz işletmemizi önemli ölçüde etkilemiştir ifadesine katılanların oranı % 56,4’dür. Kredi faiz oranlarının yüksekliği bankalar ile olan ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir ifadesine katılanların oranı %57’dir. Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur ifadesine katılanların oranı %52,7’dir. Ticari borçlarımızın ödenmesinde önemli güçlükler yaşadık ifadesine katılanların oranı %55,5’dir. Toplam borçlarımız içerisinde kısa vadeli borçlarımız artmıştır ifadesine katılanların oranı %58,5’dir. Döviz borçlarımızı ödeyemez duruma geldik ifadesine katılanların oranı %19,9’dur. TL borçlarını ödeyemez duruma geldik ifadesine katılanların oranı 39,6’dır. Borçlarımız öz sermayemize göre daha fazla artış göstermiştir ifadesine katılanların oranı %56,4’tür. Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık ifadesine katılanların oranı %82,2’dir. Hammade alımlarını yabancı para cinsinden almamız işletmemizi olumsuz etkilemiştir ifadesine katılanların oranı ise %42’dir. Döviz ve TL borçlarımızı ödeyemez duruma geldik ve hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almamız işletmemizi olumsuz etkilemiştir ifadelerine katılım düzeyi diğer ifadelerle olan katılım düzeylerine oranla daha az olsa da genel olarak 2008 küresel krizinin işletmelerin finansman yapısı üzerinde olumsuz bir etki oluşturduğu söylenebilir.

2008 küresel krizinin KOBİ’lerin finansman yapısı üzerindeki etkileri değerlendirilecek olursa; öz sermaye yetersizliğinin işletmeleri önemli derecede etkilediğini ve finansman ihtiyacı içerisinde düşürdüğü görülmüştür. Ayrıca kredi faiz oranlarının artması işletmelerin bankalarla olan ilişkilerini de olumsuz etkilemiştir. İşletmelerin alacaklarında yaşamış oldukları gecikmeler ise krizde etkisini en çok hissettiren durumdur. Tahsil edilemeyen alacaklar yüzünden işletmelerin ödemelerini de aksatmak zorunda kaldığı ve borçlarını ödeyemez duruma geldikleri, var olan ticari borçlarının ödenmesinde büyük güçlüklerle karşılaştıkları görülmektedir. Ayrıca borç alan işletme tercihini uzun vadeli borçlanmadan yana kullanmak istese de borç veren işletme de kriz dönemindeki belirsizlik nedeniyle kendini riske atmamak açısından kısa vadeli borç vermeye yanaşmaktadır. Bu nedenle borçlanmak isteyen işletmeler uzun vadeli borçlanmadan ziyade kısa vadeli borçlanmak zorunda kalmıştır. Yani toplam borçlar içerisinde kısa vadeli borçları artmıştır. Borçlanmak zorunda kalan işletmelerin geneli öz sermaye yetersizliği içerisinde olan işletmelerdir. Bu durumda daha çok dış finansmana

ihtiyaç duyarak borçlanan işletmelerin borçlarının öz sermayeye göre daha fazla artış olduğu saptanmıştır. Görülmektedir ki borçlanma hedefleri üzerinde sapmalar kriz döneminde işletmeleri büyük bir sıkıntı içerisine sokmuştur ve belirli bir zaman sonra TL ve döviz cinsinden olan borçlarını ödeyemez duruma gelmişlerdir. Son olarak hammadde alımlarını yabancı para cinsinden alan işletmelerin olumsuz olarak etkilendiği belirlense de bu ifadeye katılan işletmelerin diğer ifadelere katılan işletmelere kıyasla çok fazla krizden etkilenmediği görülmektedir.

2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerinin sıralamasına bakıldığında; ilk sırada işletmelerin alacaklarının tahsilinde yaşamış oldukları gecikmeler görülmektedir. Toplam borçlar içerisinde kısa vadeli borçların artması ise krizde işletmelerin etkilendiği ikinci önemli durumdur. Üçüncü sırada ise kredi faiz oranlarının yüksekliğinin bankalar ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemesi gelmektedir. Öz sermaye yetersizliğinin işletmeleri olumsuz şekilde etkilemesi ve borçların öz sermayeye göre daha fazla artış göstermesi dördüncü sırada yer almaktadır. Ticari borçların ödenmesinde önemli güçlüklerin yaşanması ise beşinci sırada yer almaktadır. Borçlanma hedeflerinde görülen önemli sapmalar ise işletmeleri krizde etkileyen altıncı önemli etkidir. Yedinci sırada hammadde alımlarını yabancı para cinsinden alan işletmelerin olumsuz etkilenmesi gelmektedir. TL ve döviz borçlarımızı ödenmesinde etkilenen işletmeler ise sekizinci ve dokuzuncu sırada yer almaktadır.

4.3. 2008 Küresel Krizinin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerindeki Etkilerinin Farklılık Analizleri

Yöneticilerin eğitim düzeyi, tepe yöneticisi özelliği, KOBİ'lerin çalışan sayısı, hukuki yapısı, faaliyet süresi, faaliyet alanı ve hukuki yapısı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Öncelikle, verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Bazı analiz tekniklerinin uygulanabilmesi için, ön şart olarak, toplanan verinin belirli özelliklere sahip olmaları veya belirli şartları sağlamaları beklenmektedir. Bu şartlardan en önemlisi verilerin normal dağılıma sahip olması şartıdır ve tüm parametrik testler için mutlak ön şarttır. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını anlamak için, verilere ait çarpıklık ve basıklık değerlerinin hesaplanması gerekmektedir. Özellikle çarpıklık değeri bu konuda son derece

önemli bir parametredir ve +2, -2 değerleri arasında olması beklenir (Altunışık ve diğerleri, 2007: 154-155). Buna göre Tablo 7'ye bakıldığında, dağılımın normallik testine göre verilerin normale yakın dağıldığı gözlemlenmiştir ve karşılaştırmalar parametrik yöntemlerle analiz edilmiştir.

Tablo: 7
Finansman Yapısı ile İlgili Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Krizin Etkileri	Çarpıklık	Basıklık
Öz sermaye yetersizliğimiz işletmemizi önemli ölçüde etkilemiştir	-0,312	-1,347
Kredi faiz oranlarının yüksekliği bankalar ile olan ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir	-0,323	-1,425
Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur	-0,160	1,344
Ticari borçlarımızın ödenmesinde önemli güçlükler yaşadık	-0,208	-1,417
Toplam borçlarımız içerisinde kısa vadeli borçlarımız artmıştır	-0,403	-1,208
Döviz borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	1,085	0,020
TL borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	0,268	-1,354
Borçlarımız öz sermayemize göre daha fazla artış göstermiştir	-0,291	-1,422
Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık	-1,399	0,667
Hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almamız işletmemizi olumsuz etkilemiştir	-0,269	-1,608

4.3.1. KOBİ'lerin Tepe Yöneticisi Özellikleri Açısından Krizdeki Farklılık Analizleri

Tepe yöneticisinin eğitim düzeyi ile işletmenin sahibi ya da ortağı olup olmaması ve 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkileri açısından farklılık olup olmadığı Varyans analizi ve t testi ile incelenmiş, Tablo 8 ve Tablo 9'daki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo: 8

Eğitim Düzeyi Açısından Krizin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerine Etkilerindeki Varyans Analizi Sonuçları

Kriz Etkileri	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F
Öz sermaye yetersizliğimiz işletmemizi önemli ölçüde etkilemiştir	1,817	3	0,606	0,307
Kredi faiz oranlarının yüksekliği bankalar ile olan ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir	5,660	3	1,887	0,851
Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur	15,431	3	5,144	3,242*
Ticari borçlarımızın ödenmesinde önemli güçlükler yaşadık	5,626	3	1,875	0,983
Toplam borçlarımız içerisinde kısa vadeli borçlarımız artmıştır	4,903	3	1,634	0,917
Döviz borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	10,699	3	3,566	2,506*
TL borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	6,340	3	2,113	1,163
Borçlarımız öz sermayemize göre daha fazla artış göstermiştir	4,269	3	1,423	0,680
Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık	1,978	3	0,659	0,382
Hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almamız işletmemizi olumsuz etkilemiştir	31,189	3	10,396	4,518**

*0,10, **0,05 ve ***0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Hipotez 1: Tepe yöneticilerinin eğitim düzeyi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Tepe yöneticilerinin eğitim düzeyi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerindeki farklılığa bakıldığında; borçlanma hedeflerinde önemli sapmaların olması, döviz borçlarının ödenemez duruma gelmesi ve hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almalarının işletmeleri olumsuz etkilemesinde anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür.

Anlamlı farklılık olan gruplar şunlardır: “Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur” ifadesine göre, lise ve üniversite mezunları açısından ortalamalar arası farklılık 0,84 bulunup, anlamlılık düzeyi 0,014'tür. “Döviz borçlarını ödeyemez duruma geldik” ifadesine göre, ortaokul mezunları ile üniversite mezunu açısından ortalamalar

arası farklılık 1,08, anlamlılık düzeyi 0,000 ve lise mezunları ile ortaokul mezunları açısından ortalamalar arasındaki farklılık 1,11, anlamlılık düzeyi 0,000'dır. "Hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almamız işletmemizi olumsuz etkilemiştir" ifadesine göre, ortaokul mezunları ile üniversite mezunu açısından ortalamalar arası farklılık 0,94, anlamlılık düzeyi 0,034, ortaokul mezunları ile üniversite mezunları açısından ortalamalar arasındaki farklılık 1,83, anlamlılık düzeyi 0,000'dır.

Buna göre, lise mezunu olan yöneticiler üniversite mezunu olanlara göre borçlanma hedeflerinde daha fazla sapma olduğunu düşünmüştür. Ortaokul mezunu olan yöneticiler ise lise ve üniversite mezunu olanlara göre döviz borcunu daha fazla ödeyemez duruma geldiklerini ve hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almanın KOBİ'leri daha fazla olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.

Tablo: 9
Ortaklık Durumu Açısından Krizin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerine
Etkilerindeki t Testi Sonuçları

Krizin Etkileri	Sahibi ya da Ortağı		t
	Evet	Hayır	
Öz sermaye yetersizliğimiz işletmemizi önemli ölçüde etkilemiştir	3,17	3,07	0,276
Kredi faiz oranlarının yüksekliği bankalar ile olan ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir	3,29	3,60	-0,734
Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur	3,20	2,73	1,279
Ticari borçlarımızın ödenmesinde önemli güçlükler yaşadık	3,33	3,07	0,668
Toplam borçlarımız içerisinde kısa vadeli borçlarımız artmıştır	3,21	3,33	-0,331
Döviz borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	2,07	1,93	0,398
TL borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	2,71	2,73	-0,063
Borçlarımız öz sermayemize göre daha fazla artış göstermiştir	3,16	2,93	0,568
Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık	4,00	4,53	-1,473
Hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almamız işletmemizi olumsuz etkilemiştir	2,58	3,20	-1,402

*0,10, **0,05 ve ***0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Hipotez 2: Tepe yöneticisinin ortaklık durumu açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Tepe yöneticisinin işletmenin sahibi ya da ortağı olup olmaması açısından 2008 krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerindeki farklılığa bakıldığında gruplar arasında istatistiki bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu durumda KOBİ'lerin tepe yöneticisinin işletmelerin sahibi olup olmaması yaşamış oldukları krizin finansman yapısı üzerindeki etkileri açısından anlamlı farklılık göstermemiştir diyebiliriz.

4.3.2. KOBİ'lerin Özellikleri Açısından Krizdeki Farklılık Analizleri

2008 küresel krizinin çalışan sayısı, faaliyet alanı, faaliyet süresi ve hukuki yapısı ile KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkileri açısından bir farklılık olup olmadığı Varyans analizi ile incelenmiş, Tablo 10, 11, 12 ve 13'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo: 10

Çalışan Sayısı Açısından Krizin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerine Etkilerindeki Varyans Analizi Sonuçları

Kriz Etkileri	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F
Öz sermaye yetersizliğimiz işletmemizi önemli ölçüde etkilemiştir	3,312	2	1,656	0,853
Kredi faiz oranlarının yüksekliği bankalar ile olan ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir	2,952	2	1,476	0,664
Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur	8,971	2	4,486	2,741*
Ticari borçlarımızın ödenmesinde önemli güçlükler yaşadık	14,623	2	7,312	4,070*
Toplam borçlarımız içerisinde kısa vadeli borçlarımız artmıştır	5,951	2	2,976	1,697
Döviz borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	0,286	2	0,143	0,094
TL borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	7,812	2	3,906	2,189
Borçlarımız öz sermayemize göre daha fazla artış göstermiştir	8,703	2	4,351	2,147
Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık	32,194	2	16,097	11,500***
Hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almamız işletmemizi olumsuz etkilemiştir	0,287	2	0,143	0,055

*0,10, **0,05 ve ***0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Hipotez 3: Çalışan sayısı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Çalışan sayısı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerindeki farklılığa bakıldığında; borçlanma hedeflerinde önemli sapmaların olduğu, ticari borçlarının ödenmesinde önemli güçlüklerin yaşandığı ve alacak tahsilinde yaşamış oldukları gecikmelerde anlamlı farklılığın olduğu ortaya koyulmuştur.

Anlamlı farklılık olan gruplar şunlardır: “Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur” ifadesine göre, 1-9 arası işçi çalıştıran KOBİ'ler ile 50-249 arası işçi çalıştıran KOBİ'ler açısından ortalamalar arası farklılık 0,88 bulunup, anlamlılık düzeyi 0,56'dır. “Ticari borçlarımızın ödenmesinde önemli güçlükler yaşadık” ifadesine göre, 1-9 arası işçi çalıştıran KOBİ'ler ile 50-249 arası işçi çalıştıran KOBİ'ler açısından ortalamalar arası farklılık 1,13, anlamlılık düzeyi 0,015'dir. “Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık” ifadesine göre, 1-9 arası işçi çalıştıran KOBİ'ler ile 50-249 arası işçi çalıştıran KOBİ'ler açısından ortalamalar arası farklılık 1,31, anlamlılık düzeyi 0,09'dur. 10-49 arası işçi çalıştıran KOBİ'ler ile 50-249 arası işçi çalıştıran KOBİ'ler açısından ortalamalar arası farklılık 1,46, anlamlılık düzeyi 0,002'dir.

Buna göre, çok küçük işletmelerin, orta büyüklükteki işletmelere göre borçlanma hedeflerinde daha fazla sapma olduğu, ticari borçlarının ödenmesinde daha fazla güçlük yaşadığı ve alacak tahsilinde daha fazla gecikme yaşadığı görülmüştür. Küçük işletmelerin ise orta büyüklükteki işletmelere göre alacak tahsilinde daha fazla gecikme yaşadığı gözlemlenmiştir.

Tablo: 11

Faaliyet Alanı Açısından Krizin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerine Etkilerindeki Varyans Analizi Sonuçları

Kriz Etkileri	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F
Öz sermaye yetersizliğimiz işletmemizi önemli ölçüde etkilemiştir	28,897	8	3,612	2,019*
Kredi faiz oranlarının yüksekliği bankalar ile olan ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir	27,997	8	3,500	1,672
Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur	18,059	8	2,257	1,373
Ticari borçlarımızın ödenmesinde önemli güçlükler yaşadık	29,570	8	3,696	2,111*
Toplam borçlarımız içerisinde kısa vadeli borçlarımız artmıştır	21,101	8	2,638	1,549
Döviz borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	15,267	8	1,908	1,315
TL borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	20,800	8	2,600	1,478
Borçlarımız öz sermayemize göre daha fazla artış göstermiştir	21,494	8	2,687	1,330
Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık	29,240	8	3,655	2,400*
Hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almamız işletmemizi olumsuz etkilemiştir	10,946	8	1,368	0,516

*0,10, **0,05 ve ***0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Hipotez 4: Faaliyet alanı açısından 2008 küresel krizin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Faaliyet alanı açısından 2008 küresel krizin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerindeki farklılığa bakıldığında; öz sermaye yetersizliğinin işletmeleri önemli ölçüde etkilemesi, ticari borçlarının ödenmesinde önemli güçlüklerin yaşanması ve alacak tahsilinde yaşamış oldukları gecikmelerde anlamlı farklılığın olduğu gözlemlenmiştir.

Anlamlı farklılık olan gruplar şunlardır: “öz sermaye yetersizliğimiz işletmemizi önemli ölçüde etkilemiştir” ifadesine göre KOBİ'lerde faaliyet alanına göre Çoklu Karşılaştırma Testi sonucunda istatistikî açıdan anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

“Ticari borçlarının ödenmesinde önemli güçlükler yaşadık” ifadesine göre Gıda alanında faaliyet gösteren KOBİ’ler ile Tekstil alanında faaliyet gösteren KOBİ’ler açısından ortalamalar arası farklılık 1,49 bulunup, anlamlılık düzeyi 0,079’dur. “Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık” ifadesine göre elektrik-elektronik alanında faaliyet gösteren KOBİ’ler ile gıda alanında faaliyet gösteren KOBİ’ler açısından ortalamalar arası farklılık 1,53, anlamlılık düzeyi 0,024, mobilya alanında faaliyet gösteren KOBİ’ler ile gıda alanında faaliyet gösteren KOBİ’ler açısından ortalamalar arası farklılık 1,41, anlamlılık düzeyi 0,036’dır.

Gıda alanında faaliyet gösteren KOBİ’lerin tekstil alanında faaliyet gösterenlere göre ticari borçlarının ödenmesinde daha fazla güçlük yaşadığı ortaya koyulmuştur. Elektrik-elektronik ve mobilya alanında faaliyet gösteren KOBİ’lerin ise gıda alanında faaliyet gösterenlere göre alacak tahsilinde daha fazla gecikme yaşadığı gözlemlenmiştir.

Tablo: 12
Faaliyet Süresi Açısından Krizin KOBİ’lerin Finansman Yapısı Üzerine
Etkilerindeki Varyans Analizi Sonuçları

Kriz Etkileri	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F
Öz sermaye yetersizliğimiz işletmemizi önemli ölçüde etkilemiştir	10,683	5	2,137	1,111
Kredi faiz oranlarının yüksekliği bankalar ile olan ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir	7,155	5	1,431	0,637
Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur	9,646	5	1,929	1,148
Ticari borçlarımızın ödenmesinde önemli güçlükler yaşadık	8,372	5	1,674	0,873
Toplam borçlarımız içerisinde kısa vadeli borçlarımız artmıştır	9,987	5	1,997	1,131
Döviz borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	6,633	5	1,327	0,887
TL borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	15,312	5	3,062	1,738
Borçlarımız öz sermayemize göre daha fazla artış göstermiştir	13,367	5	2,673	1,309
Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık	21,635	5	4,327	2,782*
Hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almamız işletmemizi olumsuz etkilemiştir	18,990	5	3,798	1,531

* 0,10, ** 0,05 ve *** 0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Hipotez 5: Faaliyet süresi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Faaliyet süresi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerindeki farklılığa bakıldığında, alacak tahsilinde yaşadıkları gecikmelerde anlamlı farklılık olduğu ortaya koyulmuştur.

Anlamlı farklılık olan gruplar şunlardır: “Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık” ifadesine göre KOBİ'lerde, faaliyet süresi 1-15 yıl olanlar ile faaliyet süresi 1 yıldan az olanlar açısından ortalamalar arası farklılık 2,61, anlamlılık düzeyi 0,015 ve faaliyet süresi 20 yıl ve üzeri olan ile 1 yıldan az olanlar açısından ortalamalar arası farklılık 2,06, anlamlılık düzeyi 0,026'dır.

Bu durumda faaliyet süresi 1-15 yıl olan ve 20 yıl ve üzeri olan KOBİ'lerin, faaliyet süresi 1 yıldan az olan KOBİ'lere göre alacak tahsilinde daha fazla gecikme yaşadığı gözlemlenmiştir.

Tablo: 13
Hukuki Yapı Açısından Krizin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerine Etkilerindeki Varyans Analizi Sonuçları

Kriz Etkileri	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F
Öz sermaye yetersizliğimiz işletmemizi önemli ölçüde etkilemiştir	7,847	4	1,962	1,015
Kredi faiz oranlarının yüksekliği bankalar ile olan ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir	9,262	4	2,315	1,052
Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur	20,108	4	5,027	3,234*
Ticari borçlarımızın ödenmesinde önemli güçlükler yaşadık	13,505	4	3,376	1,829
Toplam borçlarımız içerisinde kısa vadeli borçlarımız artmıştır	12,071	4	3,018	1,748
Döviz borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	5,019	4	1,255	0,838
TL borçlarımızı ödeyemez duruma geldik	8,298	4	2,075	1,142
Borçlarımız öz sermayemize göre daha fazla artış göstermiştir	7,960	4	1,990	0,958
Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık	4,799	4	1,200	0,700
Hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almamız işletmemizi olumsuz etkilemiştir	1,095	4	0,274	0,104

*0,10, **0,05 ve ***0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Hipotez 6: Hukuki yapı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Hukuki yapı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerindeki farklılığa bakıldığında, işletmelerin borçlanma hedeflerinde önemli sapmaların olmasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Anlamlı farklılık olan gruplar şunlardır: “Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur” ifadesine göre KOBİ'lerde, şahıs işletmeleri ile anonim ortaklıkları açısından ortalamalar arası farklılık 1,31 bulunup, anlamlılık düzeyi 0,011'dir.

Şahıs işletmelerinin anonim işletmelere göre borçlanma hedefleri üzerinde daha fazla sapma olduğu görülmüştür.

4.4. 2008 Küresel Krizinin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerindeki Etkilerini Azaltmak İçin Alınan Önlemler

2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerini azaltmak için herhangi bir önlem aldınız mı sorusuna 57 işletme (%61,3) evet, 36 işletme ise (38,7) hayır demiştir. Görülmektedir ki 2008 küresel krizinde işletmelerin çoğunluğu daha bilinçli davranarak krizin etkilerini daha az hissedebilmek amacıyla bir takım önlemler almıştır.

Tablo 14'de 2008 küresel krizinin işletmelerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için alınan önlemler çerçevesinde katılımcıların vermiş oldukları yanıtların dağılımı incelendiğinde, öz sermayemizi güçlendirdik ifadesine katılanların oranı % 71'dir. Büyümemizi öz sermayeyle finanse ettik ifadesine katılanların oranı %72,9'dir. Varlıklarımızı satarak nakde çevirdik ifadesine katılanların oranı %45,7'dir. Ticari kredileri kapattık ifadesine katılanların oranı %66,7'dir. Bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verdik ifadesine katılanların oranı %58,5'dir. Kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçındık ifadesine katılanların oranı %44,3'dur. Türk lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından yararlandık ifadesine katılanların oranı 71,4'dir. İşletmelerin ödemelerini daha yavaş yaparak borç ödeme süresini uzattık ifadesine katılanların oranı %75,7'tür. Alacaklar ile borcun para biriminin aynı olmasına dikkat ettik

ifadesine katılanların oranı %85,8'dir Alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterdik ifadesine katılanların oranı ise %88,6'dir. Leasing, factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanmaya başladık ifadelerine katılım ifadesine katılanların oranı %39,1'dir.

Tablo: 14
Krizde KOBİ'ler Tarafından Alınan Önlemler (%)

Alınan Önlemler	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	Toplam Katılım	Sıralama
Öz sermayemizi güçlendirdik	50,7	20,3	71	7
Büyümemizi öz sermayeyle finanse ettik	54,3	18,6	72,9	5
Varlıklarımızı satarak nakde çevirdik (arsa, makine, tesis satışı vb.)	17,1	28,6	45,7	10
Ticari kredileri kapattık	34,8	23,2	58	9
Bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verdik	43,5	23,2	66,8	8
Kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçındık	40	44,3	84,3	3
Türk lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından yararlandık	44,3	27,1	71,4	6
İşletmelerin ödemelerini daha yavaş yaparak borç ödeme süresini uzattık	48,6	27,1	75,7	4
Alacaklar ile borcun para biriminin aynı olmasına dikkat ettik	52,9	32,9	85,8	2
Alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterdik	42,9	45,7	88,6	1
Leasing, Factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanmaya başladık	23,2	15,9	39,1	11

İşletmeler tarafından alınan önlemler değerlendirildiğinde; öz sermaye açısından yeterli olan işletmeler krizde öz sermayelerini güçlendirerek ve büyümelerini öz sermaye ile finanse ederek önlem almaya çalışmışlardır. Öz sermaye açısından yetersiz olan işletmeler ise finansman ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve faaliyetlerinin devamlılığını sağlayabilmek için varlık satışında bulunmuşlardır. Özellikle varlık satışında bulunan işletmelerin çoğu banka kredilerinden yararlanamayan işletmelerden oluşmaktadır. Çünkü

krizde artan faiz oranlarından dolayı işletmeler bankalarla olan ilişkilerine ara vermişlerdir. Ayrıca işletmeler diğer işletmelere olan borçlarını kapatmaya çalışarak önlem almaya çalışsa da kapatacak finansmana sahip olamadıklarından pek başarılı olamamışlardır. Yine aynı şekilde kısa vadeli borçlardan uzak durmak istemişler ve TL cinsinden uzun dönemli borçlanmaya gitmek isteseler de yeterince avantaj sağlayamamışlardır. İşletmeler için önemlilik arz eden en önemli konulardan biri olan alacakların tahsil edilmesinin hızlandırılmasına da çok dikkat edilse de bu konuda ne kadar başarılı oldukları muammadır. Ayrıca işletmeler kriz döneminde gereğinden fazla harcamadan uzak durmaya çalışarak ihtiyaçları için gerekli olan makineler için leasing gibi yeni finansal ürünlerden yararlanmaya çalışmışlardır.

Araştırma kapsamında krizin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için KOBİ'ler tarafından en fazla alınan önlemden başlanarak şu şekilde sıralanabilir. Alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterilmiş, alacaklar ile borcun para biriminin aynı olmasına dikkat edilmiş, kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçınılmış, işletmeler ödemelerini daha yavaş yaparak borç ödeme süresi uzatılmış, büyüme öz sermaye ile finanse edilmiştir. Bunların yanında Türk Lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından yararlanılmış, öz sermaye güçlendirilmiş, bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verilmiş, ticari krediler kapatılmış, varlıklar satarak nakde çevrilmiş ve leasing, factoring gibi yeni finansal ürünlerden yararlanılmaya başlanılmıştır.

4.5. 2008 Küresel Krizin KOBİ'lerin Finansman Yapısı Üzerindeki Etkilerini Azaltmak İçin Alınan Önlemlerdeki Farklılık Analizleri

2008 küresel krizin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için alınan önlemler ile KOBİ'lerin yöneticilerinin eğitim düzeyi, tepe yöneticisi özelliği, KOBİ'lerin çalışan sayısı, hukuki yapısı, faaliyet süresi, faaliyet alanı ve hukuki yapısı açısından farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Öncelikle, verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Buna göre tablo 15'e bakıldığında, dağılımın normallik testine göre verilerin normale yakın dağıldığı gözlemlenmiştir ve karşılaştırmalar parametrik yöntemlerle analiz edilmiştir.

Tablo: 15

Alınan Önlemler ile İlgili Değişkenlerin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Alınan Önlemler	Çarpıklık	Basıklık
Öz sermayemizi güçlendirdik	-0,833	-0,494
Büyümemizi öz sermayeyle finanse ettik	-0,892	-0,257
Varlıklarımızı satarak nakde çevirdik (arsa, makine, tesis satışı vb.)	0,065	-1,646
Ticari kredileri kapattık	-0,327	-1,411
Bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verdik	-0,690	-0,940
Kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçındık	-1,500	1,595
Türk lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından yararlandık	-0,734	-0,763
İşletmelerin ödemelerini daha yavaş yaparak borç ödeme süresini uzattık	-0,965	-0,282
Alacaklar ile borcun para biriminin aynı olmasına dikkat ettik	-1,401	1,875
Alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterdik	-1,506	1,862
Leasing, Factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanmaya başladık	0,429	-1,533

4.5.1. KOBİ'lerin Tepe Yöneticisi Özellikleri Açısından Krizdeki Farklılık Analizleri

Tepe yöneticisinin eğitim düzeyi ile işletmenin sahibi ya da ortağı olup olmaması açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel farklılık olup olmadığı Varyans Analizi ve t testi ile incelenmiş, Tablo 16 ve 17'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo: 16
Eğitim Düzeyi Açısından Krizde KOBİ'lerin Almış Oldukları Önlemlerin Varyans
Analizi Sonuçları

Alınan Önlemler	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F
Öz sermayemizi güçlendirdik	9,140	3	3,047	1,982
Büyümemizi öz sermayeyle finanse ettik	5,367	3	1,789	1,291
Varlıklarımızı satarak nakde çevirdik (arsa, makine, tesis satışı vb.)	7,211	3	2,404	0,946
Ticari kredileri kapattık	11,254	3	3,751	1,799
Bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verdik	5,851	3	1,950	0,967
Kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçındık	6,092	3	2,031	1,630
Türk lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından yararlandık	5,110	3	1,703	1,029
İşletmelerin ödemelerini daha yavaş yaparak borç ödeme süresini uzattık	4,227	3	1,409	0,839
Alacaklar ile borcun para biriminin aynı olmasına dikkat ettik	0,538	3	0,179	0,178
Alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterdik	1,552	3	0,517	0,532
Leasing, Factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanmaya başladık	11,188	3	3,729	1,496

*0,10, **0,05 ve ***0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Hipotez 7: Tepe yöneticisinin eğitim düzeyi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Tepe yöneticilerinin eğitim düzeyi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerdeki farklılığa bakıldığında istatistiki olarak anlamlı farklılıkların olmadığı görülmüştür.

Tablo: 17
Ortaklık Durumu Açısından Krizde KOBİ'lerin Almış Oldukları Önlemlerin t Testi
Sonuçları

Alınan Önlemler	Sahibi ya da Ortağıdır	Ortalama	t
Öz sermayemizi güçlendirdik	Evet	3,56	0,152
	Hayır	3,50	
Büyümemizi öz sermayeyle finanse ettik	Evet	3,60	0,053
	Hayır	3,58	
Varlıklarımızı satarak nakde çevirdik (arsa, makine, tesis satışı vb.)	Evet	3,10	1,030
	Hayır	2,58	
Ticari kredileri kapattık	Evet	3,32	0,854
	Hayır	2,92	
Bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verdik	Evet	3,47	0,493
	Hayır	3,25	
Kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçındık	Evet	4,00	-1,746*
	Hayır	4,58	
Türk lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarımızdan yararlandık	Evet	3,78	1,799*
	Hayır	2,92	
İşletmelerin ödemelerini daha yavaş yaparak borç ödeme süresini uzattık	Evet	3,78	1,290
	Hayır	3,25	
Alacaklar ile borcun para biriminin aynı olmasına dikkat ettik	Evet	4,14	1,470
	Hayır	3,58	
Alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterdik	Evet	4,26	0,833
	Hayır	4,00	
Leasing, Factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanmaya başladık	Evet	2,51	-0,146
	Hayır	2,58	

*0,10, **0,05 ve ***0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Hipote 8: Tepe yöneticisinin ortaklık durumu açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Burada önlem olarak “kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçındık ve Türk Lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarımızdan yararlandık” ifadesine göre KOBİ'lerin tepe yöneticilerinin işletmenin sahibi ya da ortağı olması

açısından anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Buna göre, işletme sahibi ya da ortağı yöneticilerin, işletme sahibi ya da ortağı olmayan yöneticilere göre önlem olarak kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden daha çok kaçındığını ve Türk Lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından daha çok yararlandıklarını söyleyebiliriz.

4.5.2. KOBİ'lerin Özellikleri Açısından Krizdeki Farklılık Analizleri

Çalışan sayısı, faaliyet alanı, faaliyet süresi ve hukuki yapı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel farklılık olup olmadığı Varyans analizi ile incelenmiş ve Tablo 18, 19, 20 ve 21'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo: 18

Çalışan Sayısı Açısından Krizde KOBİ'lerin Almış Oldukları Önlemlerin Varyans Analizi Sonuçları

Alınan Önlemler	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F
Öz sermayemizi güçlendirdik	4,396	2	2,198	1,386
Büyümemizi öz sermayeyle finanse ettik	4,233	2	2,117	1,532
Varlıklarımızı satarak nakde çevirdik (arsa, makine, tesis satışı vb.)	11,944	2	5,972	2,454*
Ticari kredileri kapattık	3,355	2	1,678	0,772
Bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verdik	13,726	2	6,863	3,676*
Kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçındık	5,325	2	2,663	2,150
Türk lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından yararlandık	0,301	2	0,151	0,088
İşletmelerin ödemelerini daha yavaş yaparak borç ödeme süresini uzattık	5,719	2	2,860	1,752
Alacaklar ile borcun para biriminin aynı olmasına dikkat ettik	0,471	2	0,236	0,238
Alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterdik	2,411	2	1,205	1,274
Leasing, Factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanmaya başladık	10,961	2	5,480	2,229

*0,10, **0,05 ve ***0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Hipotez 9: Çalışan sayısı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemler önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Tablo 18'de, çalışan sayısı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerdeki farklılığa bakıldığında, "bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verilmesinde" anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Anlamlı farklılık olan gruplar şunlardır: önlem olarak "varlıklarımızı satarak nakde çevirdik (arsa, makine, tesis satışı vb.)" değişkenine göre KOBİ'lerde 1-9 arası işçi çalıştıran işletmeler ile 50-249 arası işçi çalıştıran KOBİ'ler açısından ortalamalar arası farklılık 1,20 bulunup, anlamlılık düzeyi 0,96'dır. "Bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verdik" değişkenine göre ise KOBİ'lerde 10-49 arası işçi çalıştıran KOBİ'ler ile 50-249 arası işçi çalıştıran KOBİ'ler açısından ortalamalar arası farklılık 1,12, anlamlılık düzeyi 0,24'tür.

Buna göre, çok küçük işletmelerin orta büyüklükteki işletmelere göre daha fazla varlık satarak nakde çevirdikleri gözlemlenmiştir. Küçük işletmelerin ise orta büyüklükteki işletmelere göre bankalarla yeni kredi ilişkisine daha az girdikleri ortaya koyulmuştur.

Tablo: 19
Faaliyet Alanı Açısından Krizde KOBİ'lerin Almış Oldukları Önlemlerin Varyans
Analizi Sonuçları

Alınan Önlemler	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F
Öz sermayemizi güçlendirdik	17,018	8	2,127	1,386
Büyümemizi öz sermayeyle finanse ettik	9,021	8	1,128	0,784
Varlıklarımızı satarak nakde çevirdik (arsa, makine, tesis satışı vb.)	23,910	8	2,989	1,207
Ticari kredileri kapattık	14,732	8	1,842	0,837
Bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verdik	21,445	8	2,681	1,392
Kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçındık	3,602	8	0,450	0,324
Türk lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından yararlandık	10,550	8	1,319	0,775
İşletmelerin ödemelerini daha yavaş yaparak borç ödeme süresini uzattık	6,069	8	0,759	0,424
Alacaklar ile borcun para biriminin aynı olmasına dikkat ettik	4,852	8	0,607	0,597
Alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterdik	6,710	8	0,839	0,866
Leasing, Factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanmaya başladık	11,007	8	1,376	0,509

*0,10, **0,05 ve ***0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Hipotez 10: Faaliyet alanı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Faaliyet alanı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerdeki farklılığa bakıldığında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir (Tablo 19). Bu durumda faaliyet alanlarına göre KOBİ'lerin aldıkları önlemler farklılık arz etmemekte, araştırmaya katılan bütün sektörlerde alınan önlemlerin her biri hepsi için geçerli olmaktadır.

Tablo: 20
Faaliyet Süresi Açısından Krizde KOBİ'lerin Almış Oldukları Önlemlerin
Varyans Analizi Sonuçları

Alınan Önlemler	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F
Öz sermayemizi güçlendirdik	5,040	5	1,008	0,610
Büyümemizi öz sermayeyle finanse ettik	9,573	5	1,915	1,405
Varlıklarımızı satarak nakde çevirdik (arsa, makine, tesis satışı vb.)	1,570	5	0,314	0,116
Ticari kredileri kapattık	8,574	5	1,715	0,782
Bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verdik	18,598	5	3,720	1,980*
Kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçındık	5,326	5	1,065	0,822
Türk lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından yararlandık	1,885	5	0,377	0,215
İşletmelerin ödemelerini daha yavaş yaparak borç ödeme süresini uzattık	7,577	5	1,515	0,902
Alacaklar ile borcun para biriminin aynı olmasına dikkat ettik	6,732	5	1,346	1,433
Alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterdik	11,023	5	2,205	2,576*
Leasing, Factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanmaya başladık	13,743	5	2,749	1,086

*0,10, **0,05 ve ***0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Hipotez 11: Faaliyet süresi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Tablo 20'de, faaliyet süresi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerdeki farklılığa bakıldığında, "bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verilmesi ve alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterilmesinde" anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Anlamlı farklılık olan gruplara bakıldığında, bankalarla yeni kredi ilişkisine ara veren KOBİ'lerde Çoklu Karşılaştırma sonucuna göre istatistikî açıdan anlamlı sonuçlara ulaşılmamıştır.

“Alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterdik” değişkeni açısından faaliyet süresi 1-5 yıl olan KOBİ’ler ile 11-15 yıl olan KOBİ’ler açısından ortalamalar arası farklılık 1,00 bulunup, anlamlılık düzeyi 0,27’dir. Faaliyet süresi 1-5 yıl olan KOBİ’ler ile 16-20 yıl olan KOBİ’ler açısından ortalamalar arası farklılık 1,42 bulunup, anlamlılık düzeyi 0,85’dir ve faaliyet süresi 1-5 yıl olan KOBİ’ler ile 20 yıl ve üzeri olan KOBİ’ler açısından ortalamalar arası farklılık 0,69 bulunup, anlamlılık düzeyi 0,04’tür. Faaliyet süresi 6-10 yıl olan KOBİ’ler ile 1-5 yıl KOBİ’ler açısından ortalamalar arası farklılık 0,77 bulunup, anlamlılık düzeyi 0,01’dir.

Buna göre, faaliyet süresi 1-5 yıl olan KOBİ’lerin, faaliyet süresi 11-15 yıl, 16-20 yıl ve 20 yıl üzeri olan KOBİ’lere göre, faaliyet süresi 6-10 yıl olan KOBİ’lerin ise faaliyet süresi 1 yıldan az olanlara göre alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına daha çok özen gösterdikleri görülmüştür.

Tablo: 21
Hukuki Yapı Açısından Krizde KOBİ’lerin Almış Oldukları Önlemlerin Varyans Analizi Sonuçları

Alınan Önlemler	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F
Öz sermayemizi güçlendirdik	5,430	4	1,358	0,838
Büyümemizi öz sermayeyle finanse ettik	3,462	4	0,866	0,603
Varlıklarımızı satarak nakde çevirdik (arsa, makine, tesis satışı vb.)	23,350	4	5,838	2,502*
Ticari kredileri kapattık	8,408	4	2,102	0,972
Bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verdik	9,787	4	2,447	1,231
Kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçındık	2,260	4	0,565	0,427
Türk lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından yararlandık	1,136	4	0,284	0,163
İşletmelerin ödemelerini daha yavaş yaparak borç ödeme süresini uzattık	10,241	4	2,560	1,587
Alacaklar ile borcun para biriminin aynı olmasına dikkat ettik	4,973	4	1,243	1,306
Alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterdik	4,198	4	1,050	1,108
Leasing, Factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanmaya başladık	16,643	4	4,161	1,701

* 0,10, ** 0,05 ve *** 0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Hipotez 12: Hukuki yapı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.

Tablo 21'de, hukuki yapı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerdeki farklılığa bakıldığında, “varlıkların satılıp nakde çevrilmesinde” anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Anlamlı farklılık olan gruplara bakıldığında, “varlık satarak nakde çevirdik” değişkeni açısından KOBİ'lerde adi şirketler ile anonim şirketler açısından ortalamalar arası farklılık 2,46 bulunup, anlamlılık düzeyi 0,84'tür. Buna göre, adi şirketlerin anonim işletmelere göre daha fazla varlık satıp nakde çevirdikleri gözlemlenmiştir.

4.6. 2008 Küresel Krizi Sonrası KOBİ Bilânçolarının Görünümü

2008 küresel krizi sonrası KOBİ'lerin bilançolarındaki değişim aşağıdaki gibidir.

Tablo: 22
KOBİ Bilânçolarının Görünümü (%)

Bilanço Verileri	Evet	Hayır	Sıralama
Ticari alacaklarımız ticari borçlarımızdan fazladır	56,7	43,3	1
Ticari borçlarımız ticari alacaklarımızdan fazladır	41,2	58,8	2
Döviz cinsinden borçlarımız döviz cinsinden alacaklarımızla neredeyse aynı seviyededir	23,6	76,4	3
Döviz cinsinden alacaklarımız TL cinsinden alacaklarımızdan fazladır	17,2	82,8	4
Ticari borçlarımız yaklaşık olarak ticari alacaklarımız seviyesindedir	14,6	85,4	5
Döviz cinsinden borçlarımız TL cinsinden borçlarımızdan fazladır	9,1	90,9	6

2008 küresel krizi itibariyle işletmelerin bilançolarında meydana gelen değişimlere bakıldığında (Tablo 22); ticari borçlarımız ticari alacaklarımızdan fazladır yanıtını verenler katılımcıların %41,2'sini oluşturuyorken, ticari alacaklarımız ticari borçlarımızdan fazladır yanıtını verenler %56,7'sini oluşturmaktadır. Ticari borçlarımız yaklaşık olarak ticari

alacaklarımız seviyesindedir yanıtını veren işletmeler ise %14,6'dır. Yine döviz cinsinden borçlarımız TL cinsinden borçlarımızdan fazladır yanıtını veren işletmeler katılımcıların %9,1'ini oluştururken, döviz cinsinden alacaklarımız TL cinsinden alacaklarımızdan fazladır yanıtını veren işletmeler %17,2'dir. Ayrıca döviz cinsinden borçlarımız döviz cinsinden alacaklarımızla neredeyse aynı seviyededir cevabını veren işletmeler katılımcıların % 23,6'sını oluşturmaktadır.

Genel olarak işletmelerin kriz dönemindeki bilanço verileri değerlendirildiğinde, işletmelerin alacaklarının borçlarından daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca alacakların borçlardan fazla olması işletmelerin peşin satıştan ziyade vadeli satışlara yöneldiğini de göstermektedir. Bu da kriz döneminde normaldir. Fakat vadeli satış yapan işletmeler işletmenin faaliyetlerinin devamlılığını sağlamak için alacaklarını zamanında ve sorunsuz tahsil edebilmeyi de düşünmeli ve ona göre hareket etmelidir. Kriz de işletmelerin döviz cinsinden borçlanmaya ise pek sıcak bakmadığı söylenebilir. Keza işletmeler krizde satışlarını TL cinsinden gerçekleştirdikleri için döviz cinsinden çok fazla alacağa sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu yüzden döviz cinsinden alacak ve borçların TL cinsinden alacak ve borçlara göre daha az olduğu görülmektedir.

4.7. 2008 Küresel Krizinden Sonra KOBİ'lerin Finansman Kaynağı Olarak Banka Kredisi Kullanma Durumu

Tablo 23'de yer alan veriler incelendiğinde kriz döneminde işletmelerin 51'i (%50,5) banka kredisi kullanarak finansman ihtiyaçlarını karşılarken, 50'si (%49,5) banka kredisi kullanmamıştır. Banka kredisi kullanan işletmelerin yanında kullanmayanların oranı da bir hayli yüksektir. Bu da işletmelerin kredi temin etmesinde bir takım sorunlarının olduğunu göstermektedir.

Tablo: 23
KOBİ'lerin Banka Kredisi Kullanma Durumu (%)

	Sayı	%		Sayı	%
Kredi Kullanımındaki Değişim			Kredilerin Türü		
Arttı	26	51	TL cinsinden	48	92,5
Azaldı	13	25,5	Döviz cinsinden	3	7,5
Değişmedi	12	23,5			
Kredilerin Vadesi			Teminat Türleri		
1-3 ay vadeli	3	5,9	İpotek	34	66,7
3-6 ay vadeli	5	9,8	İmza	10	19,6
6-12 ay vadeli	17	33,3	Kefillik	2	3,9
12 ay ve daha uzun	26	51	Belge Karşılığı	1	2
			KGF	4	7,8

Banka kredisi kullanan işletmelerin kredi kullanımındaki değişim bir önceki yıla karşılaştırıldığında, işletmelerin %51'i 2007 yılına göre daha fazla kredi kullanmıştır. %25,5'i kredi kullanımının azaldığını, %23,5'i ise herhangi bir değişiklik bulunmadığını belirtmiştir. Kredi kullanımının azaldığını belirten işletmelerin bir kısmı kredi talebinde buldukları halde taleplerinin başvuruda buldukları bankalar tarafından geri çevrildiğini ifade etmiştir. Bankaların kredi verirken dikkat ettikleri en önemli hususlardan biri işletmelerin krediyi geri ödeyebilme kapasitesidir. Kriz döneminde zaten zor durumda olan KOBİ'lerin bir kısmı da bu hususu sağlayamayınca kredi olanaklarından yararlanamamaktadırlar.

KOBİ'lerin %51'i 12 ayın üzerinde kredi kullanırken, %33,3'ü 6-12 ay vadeli kredi kullanmıştır. Buna göre, kriz döneminde KOBİ'lerin kullanmış oldukları kredilerin vadesi orta ve uzun vade de yoğunlaşmaktadır. Kredilerin vadesi ile KOBİ'lerin finansman ihtiyaçlarının tutarı arasında doğru bir orantı olduğunu düşünürsek kriz döneminde banka kredisi kullanan işletmelerin faaliyetlerinin devamının sağlanabilmesi için finansmana ihtiyaç duydukları görülmektedir.

2008 küresel krizinde ihtiyaçlarını banka kredisi kullanarak finanse eden KOBİ'lerin büyük çoğunluğu TL cinsinden kredi kullanmayı döviz cinsi krediye tercih

etmişlerdir. KOBİ'lerin döviz cinsinden kredi kullanmayı tercih etmemelerinin sebebi döviz cinsinden gelirlerinin bulunmayışı olabilir. KOBİ'lerin bilanço durumlarına bakıldığında Trabzon'daki KOBİ'lerin döviz cinsinden alacağına çok fazla bulunmadığı da göze çarpmaktadır.

Bankaların kredi verirken dikkat ettikleri bir diğer önemli noktada teminatlardır. Kriz döneminde kullanmak istedikleri krediye karşılık bankaların KOBİ'lerden talep ettikleri teminatlar içerisinde %66,7 ile ipotek en çok istenen teminatlar arasındadır. Çünkü bankalar kriz döneminde artan belirsizlikle risklerini minimize etmek istediklerinden daha güçlü teminatlar karşılığında kredi vermektedirler. Bunu sağlayabilecek kapasitede olan KOBİ'ler kredi olanaklarından yararlanırken, sağlayamayan KOBİ'ler başka finansman olanaklarına başvurumaktadırlar.

Tablo: 24

KOBİ'lerin Finansman Kaynağı Olarak Banka Kredisine Başvurmama Nedenleri (%)

Banka Kredisine Başvurmama nedenleri	Sayı	%	Sıralama
Öz sermayenin yeterli olması	36	35,6	1
Teminat gösterme zorunluluğunun olması	17	16,8	2
Faiz oranlarının çok yüksek olması	16	15,8	3
İstendiğinde yakın çevreden borç bulma durumunun kredi almaya göre daha kolay olması	13	12,9	4
Kredilerin geri ödeme sürelerinin kısa olması	10	9,9	5
Diğer	2	2	6

2008 küresel krizinde KOBİ'lerin banka kredisine başvurmama nedenleri arasında %68,2'si öz sermayelerinin yeterli olmasını, teminat gösterme zorunluluğunun olmasını ve faiz oranlarının çok yüksek olmasını göstermişlerdir. %12,9'u istendiğinde yakın çevreden borç bulma durumunun kredi almaya göre daha kolay olmasını, %5'i ise kredilerin geri ödeme sürelerinin kısa olmasını göstermişlerdir (Tablo 24). Öz sermayenin işletmelerin faaliyetlerinin sürekliliği için ne kadar önemli olduğu daha önce vurgulanmıştı. Buna göre, yeterli öz sermayeye sahip işletmeler kriz döneminde borçla finansmanı çok fazla tercih etmemektedirler. Diğer seçenek içerisinde ise, KOBİ'lerin bir kısmı finans kurumlarının

güven vermediklerini ve borçla finansmana cesaret edemedikleri için iç kaynaklarına yöneldiklerini belirtmiştir.

Tablo: 25
Banka Kredisi Kullanmayan KOBİ'lerin Finansman İhtiyaçlarını Karşılama Durumu (%)

Finansman Kaynakları	Sayı	%	Sıralama
Aile kaynaklarına başvuruyoruz	32	31,7	1
Ticari ilişkide bulunduğumuz işletmelerden borç alıyoruz	16	15,8	2
Diğer	12	11,9	3
KOSGEB teşviklerinden faydalanıyoruz	9	8,9	4
Leasing, Factoring, Risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanıyoruz	4	4	5

Banka kredisi kullanmayıp finansman ihtiyacı içerisinde bulunan KOBİ'lerin %59,4'ü finansman ihtiyaçlarını aile kaynaklarından, ticari ilişkide bulunduğu işletmelerden borç alarak ve diğer seçeneğini seçerek mülk satarak, ortak alarak ve öz sermayelerinden karşılayarak finansman ihtiyacını temin etmişlerdir. %8,9'u ise KOSGEB teşviklerinden faydalanarak, %4'ü ise leasing, factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanarak karşılamışlardır (Tablo 25). Leasing, factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanan işletmelerin oranının çok az olduğu gözden kaçmamaktadır. Bu da işletmelerin bu finansman yöntemleri hakkında ya yeterince bilgiye sahip olmadığından ya da alışlagelmiş finansman yöntemlerini kullanmanın daha kolay olduğundan kaynaklanmaktadır.

4.8. Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Bu çalışmada KOBİ'lerin finansman yapılarının krizden etkilenme düzeyleri ile ilgili elde edilen bulgular yapılan diğer çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Örneğin, Altan ve Bezirci (2001) ile Uzay (2001) çalışmalarına göre, alacakların tahsil edilememesini, borçların artması, TL ve döviz borçlarının ödenememesini, kredi faizlerinin artmasını krizde KOBİ'leri en çok etkileyen durumlardandır. Yine OECD (2009)

çalışmasına göre alacakların tahsil edilememesi, kısa dönemli borçların ödemesinde yaşanan güçlükler ve borçlarını ödeyemeyecek duruma gelen KOBİ'lerin sayısındaki artışlar ortaya koyulan sonuçlardandır. Aydemir ve Sütçü (2000) çalışmasına göre ise alacakları vadesinde tahsil edememe gözlemlenmiştir.

KOBİ'lerin özellikleri ile krizin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerinin karşılaştırılması sonucu elde edilen bulgular ile yapılan diğer çalışmaların bulgularının sonuçları karşılaştırıldığında; Örneğin Karamustafa ve Karakaya (2009) çalışmasına göre, 2001 ve 2008 krizinin KOBİ'lerin finansman eğilimlerinin etkilenmesindeki farklılıkların tespitinde, çalışan sayısı, faaliyet süresi, hukuki yapı açısından anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Çalışan sayısı açısından orta ölçekli işletmelerin borçlanma hedeflerinde diğerlerine göre daha az sapma olduğu, faaliyet süresi açısından uzun süredir faaliyette bulunan KOBİ'lerin borçlanma hedeflerinde daha az sapma olduğu ortaya koyulmuştur. Hukuki yapı açısından bakıldığında ise Anonim şirketler varlık satıp ek finansman sağlayarak krizin etkilerini en az hisseden KOBİ'lerden olduğu ortaya koyulmuştur. Aydemir ve Demirci (2005) çalışmasına göre, faaliyet alanına göre KOBİ'lerin krizden etkilenme durumları açısından farklılık yaşadığı gözlemlenmiştir. Sato (2002) çalışmasına göre, çalışan sayısı 20'den az olan küçük ölçekli işletmelerin krizin etkisini çok daha fazla hissettiği ortaya koyulmuştur. Aşıkoğlu ve Ögel (2006), 2001 finansal krizinin imalat işletmelerini nasıl etkilediğini belirlemek için toplam 7 sektörde yer alan 72 imalat işletmesi üzerinde bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada verilere oran analizi ve t-testi analizleri uygulanmıştır. Buna göre, çalışma sonucunda, istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunan sonuçlarda kriz dönemlerinde işletmelerin kısa vadeli borç yüklerinin arttığını, sermayelerinin toplam kaynaklar içerisindeki payının azaldığını ortaya koymuştur.

Krizin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için alınan önlemlerle ilgili daha önce yapılan çalışmaların bulguları bu çalışmadakilerle benzerlik göstermektedir. Uzay (2001) çalışmasına göre, döviz cinsinden borçlar azaltılmış, varlıklar satılarak nakde çevrilmiştir. Akdiş ve Bayrak (2000) çalışmasına göre, alacakların tahsiline hız verilmesi ve hiç kredi kullanılmaması alınan önlemlerden olmuştur.

KOBİ'lerin bilanço durumu ile ilgili yapılan diğer çalışmaların bulgularına baktığımızda ise, bu çalışma Yörük (2001)'ün yaptığı çalışmanın bulgularıyla çok fazla

benzerlik göstermemektedir. Örneğin, Yörük (2001)'in çalışmasına göre KOBİ'lerin kriz öncesinde alacaklarının borçlarından fazla olduğu fakat kriz sonrasında tam tersi bir durumun gözlemlendiği ve alacakların borçlardan daha az olduğu ortaya koyulmuştur. Ayrıca kriz öncesinde az da olsa KOBİ'lerin bir kısmının hiç borcu olmadığını fakat kriz sonrasında hepsinin borçlandığı bulgularını elde etmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgulara bakarak bir değerlendirme yapacak olursa KOBİ'lerin 2001 krizinden çıkarmış oldukları dersle çok fazla borçlanmaya gitmedikleri söylenebilir.

KOBİ'lerin banka kredisi kullanma durumu ile ilgili yapılan diğer çalışmaların bulgularına baktığımızda; Örneğin, Bayraktar ve Köse (2001), Akdiş ve Bayrak (2000) ve Ay ve diğerleri (1997) çalışmalarına göre, KOBİ'ler kriz döneminde finansman ihtiyacını banka kredilerinden sağlamaktadır. Banka kredisi kullanmayı tercih etmeyen KOBİ'ler ise neden olarak ilk sıralarda öz sermayelerinin yeterli olmasını faiz oranlarının yüksek olması, teminat gösterme zorunluluğunun bulunması, kredilerin geri ödeme sürelerinin kısa olması gibi banka kredi şartlarının ağırlığını göstermektedir. Finansman ihtiyacının karşılandığı kaynaklara bakıldığında ise banka dışında KOBİ'ler en çok yakın çevreden finansman ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Yeni finansal araçları kullanmakta ise KOBİ'ler çekimser kalmakta ve Leasing'den yeterince yararlanmamaktadırlar. Aydemir ve Sütçü (2000) çalışmasına göre, KOBİ'ler banka kredisi ile finansmana başvururken, öz sermaye ile finansman ikinci sırada yer almaktadır.

4.9. Araştırma Neticesinde Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Analiz edilen veriler sonucunda ulaşılan hipotez sonuçları Tablo 26'da gösterilmiştir.

Araştırmanın temelini teşkil eden “Tepe yöneticilerinin eğitim düzeyi, çalışan sayısı, faaliyet alanı, faaliyet süresi ve hukuki yapı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar vardır.” Fakat bu farklılıklar, yönetici özellikleri ve KOBİ özellikleri açısından krizin KOBİ'lerin finansman yapısında bütün değişkenler üzerinde tamamen farklılık yaratmamıştır. Bu nedenle hipotezler kısmen kabul edilmiştir. “Tepe yöneticisinin işletmenin sahibi ya da

ortağı olup olmaması açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır” hipotezi ise reddedilmiştir.

“Tepe yöneticilerinin yöneticisinin işletmenin sahibi ya da ortağı olup olmaması, çalışan sayısı, faaliyet süresi ve hukuki yapı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.” Fakat yine bu farklılıklar, krizin KOBİ'lerin finansman yapısında bütün değişkenler üzerinde tamamen farklılık yaratmamıştır. Bu nedenle hipotezler kısmen kabul edilmiştir. “Tepe yöneticisinin eğitim düzeyi ve faaliyet alanı açısından ise 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır” hipotezleri ise reddedilmiştir.

Tablo: 26
Hipotezlerin Genel Özeti

Hipotez No	Hipotezin Biçimsel İfadesi	Sonuç
1	Tepe yöneticilerinin eğitim düzeyi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.	Kabul
2	Tepe yöneticisinin ortaklık durumu açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.	Ret
3	Çalışan sayısı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.	Kabul
4	Faaliyet alanı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.	Kabul
5	Faaliyet süresi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.	Kabul
6	Hukuki yapı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısına etkilerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.	Kabul
7	Tepe yöneticisinin eğitim düzeyi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.	Ret
8	Tepe yöneticisinin ortaklık durumu açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.	Kabul
9	Çalışan sayısı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.	Kabul
10	Faaliyet alanı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.	Ret
11	Faaliyet süresi açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.	Kabul
12	Hukuki yapısı açısından 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için almış oldukları önlemlerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır.	Kabul

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekonomik krizlerin bir ülkede ortaya çıkarak yakın ekonomik ilişki içinde olduğu diğer ülkeleri de etkilemesiyle kriz küresel bir boyut kazanmaktadır. Küresel krizin son örneği, 2007'de ABD'de konut krizi olarak başlayan ve diğer ülkelere yayılma eğilimi göstererek 2008 yılında küresel bir kriz haline dönüşmüştür. Krizin çıkış noktası ABD'de konut piyasalarında yaşanan sorunlardan kaynaklanmaktadır. Temel olarak, 2008 küresel krizinin nedenleri arasında, verilen konut kredilerinin yapısının bozulması, faiz yapısında yaşanan sorunlar olarak gösterilebilir.

2008 küresel krizi Türkiye açısından değerlendirildiğinde krizin etkileri özellikle reel sektör üzerinde hissedilmiştir. Yeni işletme kuruluşlarını yavaşlatmış, kapanan işletme sayısını ise arttırmıştır. İşletmelerin satış gelirleri düşmüş, faaliyet karlılığı azalmış ve ödeme güçleri zayıflamıştır. İşletmelerin borç ödeme gücündeki zayıflama, bankaların kredi arzını sıkılaştırmalarına neden olurken, işletmelerin kredi talebi daralmıştır. İşletmeler ölçekleri itibarıyla değerlendirildiğinde ise kredi piyasasındaki daralmanın özellikle KOBİ'lerin finansman yapısı üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Bu doğrultuda, çalışmada 2008 küresel krizinin Trabzon'daki KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerini incelemek amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular ve çıkarılan sonuçlar ise aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Araştırmaya katılanların çoğunluğunu üniversite mezunlarının oluşturduğunu ve işletmelerin yöneticilerinin işletmenin sahibi veya ortağı olduğu görülmektedir. Yine KOBİ'lerin büyük çoğunluğunu küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin oluşturduğunu, 16 ve üzeri yıldır faaliyet gösterdiğini, sermaye ortaklığı olduğunu ve gıda, mobilya, makine, tekstil ve otomotiv alanında faaliyet gösterdiği sonuçları ortaya koyulmuştur.

Bu durumda anket formlarının yeterli alt yapıya sahip katılımcılar tarafından cevaplandırıldığı ve KOBİ'lerde bağımsız yönetim yapısının hâkim olduğu, 16 ve üzeri

yıldır faaliyet gösterdiği ve %50'den fazlasının sermaye ortaklığı olan KOBİ'lerden oluştuğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan işletmelerin büyüklüğü, çalışan sayısı temel alınarak incelendiğinde önemli bir bölümünü çok küçük ve küçük büyüklükteki KOBİ'lerin oluşturduğu ortaya koyulmuştur. Trabzon bölgesindeki işletmelerin yeterince gelişemedikleri söylenebilir. Bölgedeki KOBİ'lerin uzun yıllar faaliyette buldukları gözlemlenmiştir. Bu işletmelerin kriz sonrasında hala çalışmaya devam ediyor olmalarında küçük olmalarının sağladığı avantajlar olduğu düşünülmektedir. Ayrıca işletme sahiplerinin yönetimi üstlenmiş oldukları, profesyonel yöneticiler tarafından yönetilmediği ortaya konulan diğer sonuçlar arasındadır. Bu durum, ekonomik krizlerin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerinde daha fazla etki göstermesinin sebebi olarak görülebilir. Bu anlamda, KOBİ sahip veya yöneticileri yöneticilik alanında eğitilmeli veya kendilerini yetiştirmeleri gerekmektedir.

2008 küresel krizinin Trabzon'da faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkileri incelendiğinde, alacakların tahsilinde yaşamış oldukları gecikmeler, toplam borçlar içerisinde kısa vadeli borçların artması, kredi faiz oranlarının yüksekliğinin bankalar ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemesi ortaya koyulan sonuçlar arasındadır. Ayrıca, öz sermaye yetersizliğinin işletmeleri olumsuz şekilde etkilemesi ve borçların öz sermayeye göre daha fazla artış göstermesi hissettirdiği diğer önemli etkilerdendir.

İşletme ve tepe yöneticisi özellikleri göz önüne alındığında 2008 krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerine olan etkileri ile ilgili bu çalışmada bulunan sonuçlar aşağıdaki gibidir:

1. “Borçlanma hedeflerinde önemli sapmaların olması” açısından, lise mezunu olan yöneticilerin yönettiği işletmelerin ve şahıs işletmelerinin 2008 krizinin etkisini daha çok hissettiği bulunmuştur.
2. “Döviz borçlarının ödenemez duruma gelmesi ve hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almalarının işletmeleri olumsuz etkilemesi ” açısından, lise mezunu olan yöneticilerin yönettiği işletmelerin 2008 krizinin etkisini daha çok hissettiği bulunmuştur.

3. Gıda alanında faaliyet gösteren KOBİ'lerin "ticari borçlarının ödenmesinde önemli güçlüklerin yaşanması" açısından daha fazla güçlük yaşadığı ortaya koyulmuştur.
4. Elektrik-elektronik ve mobilya alanında faaliyet gösteren ve faaliyet süresi 1-15 yıl olan ve 20 yıl ve üzeri olan KOBİ'lerin "alacak tahsilinde yaşamış oldukları gecikmeler" açısından, daha fazla etkilendiği gözlemlenmiştir.

2008 küresel krizinin Trabzon'da faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerini azaltmak için alınan önlemler değerlendirildiğinde, KOBİ'ler en çok alacakların tahsil edilmesine hız göstermişler, alacaklar ile borcun para biriminin aynı olmasına dikkat etmişler, öz sermayelerini güçlendirerek ve büyümelerini öz sermaye ile finanse ederek önlem almaya çalışmışlardır. Ayrıca, KOBİ'ler faaliyetlerinin devamlılığını sağlayabilmek için varlık satışında bulunmuşlardır.

İşletme ve tepe yöneticisi özellikleri göz önüne alındığında 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerini azaltmak için alınan önlemler ile ilgili bu çalışmada bulunan sonuçlar ise aşağıdaki gibidir:

1. "İşletme sahibi ya da ortağı yöneticilerin kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden daha çok kaçınmış ve Türk Lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından daha fazla yararlanmışlardır.
2. Çok küçük ve adi ortaklıkların "varlıkların satılıp nakde çevrilmesi" açısından, daha fazla varlık satarak nakde çevirdikleri gözlemlenmiştir.
3. Faaliyet süresi 1-5 yıl ve 6-10 yıl olan KOBİ'lerin "alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterilmesi" ifadesi açısından, alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına daha çok özen gösterdikleri görülmüştür.
4. "Bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verdik" ifadesi açısından, küçük işletmelerin bankalarla yeni kredi ilişkisine daha az girdikleri ortaya koyulmuştur.

Genel olarak işletmelerin kriz dönemindeki bilanço verilerini değerlendirildiğinde, işletmelerin alacaklarının borçlarından daha fazla olduğu bulunmuştur. Kriz de işletmelerin döviz cinsinden borçlanmaya ise pek sıcak bakmadığı görülmüştür.

KOBİ'lerin banka kredisi kullanma durumundaki değişim incelendiğinde, banka kredisi kullanan işletmelerin yanında kullanmayanların oranı da bir hayli yüksek olduğu görülmüştür. Bu da işletmelerin kredi temin etmesinde bir takım sorunlarının olduğunu göstermektedir. Banka kredisi kullanan işletmelerin büyük çoğunluğunun kredi kullanımındaki değişim bir önceki yıla göre artış göstermiştir. Yine KOBİ'lerin büyük çoğunluğu uzun vadeli ve TL cinsinden kredi kullanmayı tercih etmiştir. Kriz döneminde kullanmak istedikleri krediye karşılık bankaların KOBİ'lerden talep ettikleri teminatlar içerisinde ise büyük bir oranla ipotek en çok istenen teminatlar arasındadır.

2008 krizinde KOBİ'lerin banka kredisine başvurmama nedenleri değerlendirildiğinde, öz sermayelerinin yeterli olması, teminat gösterme zorunluluğunun olması ve faiz oranlarının çok yüksek olması ortaya konulan sonuçlardandır. Buna göre, yeterli öz sermayeye sahip işletmelerin kriz döneminde borçla finansmanı çok fazla tercih etmedikleri söylenebilir.

Banka kredisi kullanmayıp finansman ihtiyacı içerisinde bulunan KOBİ'ler ise bu ihtiyaçlarını öncelikle aile kaynaklarından, ticari ilişkide bulunduğu işletmelerden borç olarak temin etmişlerdir.

Bu çalışma ile KOBİ'lerin ekonomik kriz sırasında finansman yapısı üzerindeki etkilerini daha iyi algılayabilmelerini ve gelecekte ortaya çıkabilecek herhangi bir belirsizlik durumunda daha bilinçli davranabilmelerini ve krizlerin etkisini daha kolay atlatabilmeleri için yardımcı olması amaçlanmıştır. Ayrıca bu konuda araştırma yapmak isteyen akademisyenlere ışık tutması açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda yapılan önermeler ise aşağıdaki gibidir.

Geleneksel yönetim anlayışı hâkim olan KOBİ'lerin öncelikle, ekonomik krizlerin finansman yapısı üzerindeki etkilerini daha az zararla atlatabilmeleri için üniversitelerle iş birliğine gidilerek yönetimle ilgili sorunlarına çözüm bulunmalı, KOBİ yöneticilerine finansman konularında eğitim seminerleri düzenlenmelidir. Sonrasında KOBİ'lere de büyük iş düşmektedir. KOBİ'lerin öz sermaye yapılarını güçlendirmeleri gerekmektedir. Yeterli öz sermayeye sahip işletmeler olumsuz koşulları, yetersiz öz sermayeye sahip işletmelere göre daha kolay atlatabilmektedirler. Öz sermayesi güçlü olan işletmeler kriz

dönemlerinde dış finansmana başvurmak zorunda kaldıklarında gerekli krediyi daha kolay temin edebilmektedirler. Ayrıca işletmelerin mali tablolarını güvenilir, doğru şekilde oluşturmaları gerekmektedir. Hem yeterli öz sermayeye sahip, hem de güvenilir mali tabloya sahip işletmeler kredi olanaklarından yararlanmada büyük avantaj elde ederler. Aynı zamanda kısa vadeli yerine daha uzun vadede borçlanıp, gerekli kredinin temininde ağır teminat göstermek zorunda kalmazlar. Fakat bilinmektedir ki, KOBİ'ler öz sermaye açısından yetersizdirler. Bu koşulda finansal kuruluşlar, KOBİ'lere olan desteği esirgememeli, daha önce alınmış kredilerin ödenmesinde kolaylık sağlamalı, kredi vadelerini uzatmalı ve özellikle kredi teminatları konusunda daha anlayışlı olmalıdırlar. Ayrıca günümüzde leasing, faktoring, forfaiting gibi modern finansman teknikleri önemli finansman kaynaklarındandır ve KOBİ'lerin bu modern finansman tekniklerinden yararlanmaları önerilmektedir. Çünkü bu teknikler, öz sermayenin tüketilmemesi, kredi imkânlarının saklı tutulması, vadeli olarak yaptığınız satışın bedelini tahsil edememe riskinin ortadan kalkması, taze nakit sağlaması gibi kolaylıklar sağlamaktadır.

Bu çalışmanın, Trabzon ilini kapsaması ve sadece 2008 küresel krizinin KOBİ'lerin finansman yapısı üzerindeki etkilerinin belirlenmeye çalışılması çalışmanın kısıtlarını oluşturmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Abouzeedan, Adlı (2003), “Financing Swedish Small And Medium-Sized Enterprises (Smes): Methods, Problems And Impact”, **European Congress of the Regional Science Association**, 1-20.
- Adhikary, Bishnu Kumar (2009), “Can Venture Capitalists Cater the Financing Needs of the Small and Medium Enterprises (“SMEs”)? A Study of Bangladesh”, **Ritsumeikan International Affairs**, (7), 91-124.
- Akdeniz, M. Billur “**KOBİ’lerin Ekonomik ve Sosyal Yapı İçindeki Yerleri, Destekleyici Kurumsal Çevreleri ve Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Yeniden Yapılandırılmaları**”, <http://sbe.dpu.edu.tr/13/69-90.pdf>, (12.10.2009).
- Akdiş Muhammed ve Bayrak, Sabahat (2000) , “Türkiye’de KOBİ’lerin Genel Görünümü ve Finansal Krizlere Dayanıklılığı: 5 İli Kapsayan Bir Araştırma”, **Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, (6), 13-44.
- Aktan, Coşkun Can ve Şen Hüseyin (2001), “Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri”, **Yeni Türkiye Dergisi**, 7 (42), 1225-1233.
- Aktürk, Ahmet ve Şenol, Hasan (2009), “ KOBİ’ler Açısından Basel II Uzlaşısının Kredi Piyasasına Etkileri ve Alternatif Finansman Yöntemleri”, **Sdü Vizyoner Dergisi**, 1(1), 104-113.
- Alantar, Doğan (2009), “**Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme**”, http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/81/Dogan_Alantar_Kuresel_Finansal_Kriz_Nedenleri_SonucLari_MFY81.pdf, (02.05.2010).
- Allen, E. Roy ve Snyder, Donald (2009), “New thinking on the financial crisis”, **Emerald Group Publishing Limited**, 5 (1/2), 36-55.
- Alptekin, Erdem (2009), “**Türkiye’deki Şirketlerin Yapısal Özelliklerini Ekonomik Kriz Derinden Etkiliyor**”, <Http://Www.İzto.Org.Tr/Nr/Rdonlyres/7475bda1-95b7-4855-B351-9adce4362afe/12696/Erdemalptekin.Pdf>, (12.11.2009).

- Altan, Mikail ve Bezirci, Muhammed (2001), “Ekonomik Krizlerin KOBİ’ler Üzerine Etkisi: Karaman Örneği”, ”, **I. Orta Anadolu Kongresi- KOBİ’lerin Pazarlama ve Finansman Sorunları**, (1-426), KOSGEB Yayınları.
- Altıntaş, Halil (2004), “Bankacılık Krizleri Nedenleri Ve Ekonomik Maliyetleri”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (22), 39-61.
- Altunışık, Remzi ve diğerleri (2007), “**Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**”, 5.Baskı, İstanbul: Sakarya Yayıncılık.
- Aras, Güler ve Müslümov, Alövsat (2002), “Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde KOBİ’lerin Yeri: Finansman, Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri” **21.yüzyılda KOBİ’ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri sempozyumu**, http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/Bildiri_33.PDF, (17.11.2009).
- Aşıkoğlu, Rıza ve Serdar Ögel (2006), “2001 Krizinin İMKB’de Hisse Senetleri İşlem Gören İmalat İşletmelerinin Finansal Yapısı Üzerindeki Etkileri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, 8 (2), 1-18.
- Ay, Canan ve diğerleri (1997), “**Manisa İlinde KOBİ’lerin Sorunları ve Çözüm Önerileri**”, Celal Bayar Üniversitesi-Manisa Ticaret ve Sanayi Odası, Ankara: Emek Matbaası.
- Aydemir, Muzaffer ve Demirci, M. Kemal (2005), “Son Dönemlerde Yaşanan Krizlerin İşletmeler Üzerindeki Olumlu Etkilerinin Analizi”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 29 (1), 65-81.
- Aydeniz, Şule (2009), “Finansal Krizlerin, Otomotiv Firmalarının Nakit Yönetiminde Nakit Döngüsü ve Nakit Yapısı Üzerine Etkileri: İMKB’de İşlem Gören Otomotiv Firmaları Üzerine Bir Analiz”, **13. Ulusal Finans Sempozyumu Afyonkarahisar 2009**, 175-196.
- Ayık, Yusuf Ziya ve Keskin, Gülümser (2008), “KOBİ’lerin Genel Sorunları ve Düşünülen Çözüm Önerileri Üzerine Erzurum’da Bir Uygulama”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 12 (2), 469-481.

- Bayraktar, Sema ve Köse, Yasemin (2001), “**KOBİ’lerin Finansmanı ve Finansal Sorunları: Zonguldak Örneği**”, http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf%5Cbildiri_20.pdf, (14.07.2009).
- BDDK (2008), “**ABD Mortgage Krizi**”, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/5176ABDMORTGAGE05082008x.pdf, (05.10.2009).
- Büyüköztürk, Şener (2006), “**Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı-İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum**”, 6. Baskı, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cali, Massimiliano ve diğerleri (2008) “The Global Financial Crisis: Financial Flows To Developing Countries Set To Fall By One Quarter”, **Overseas Development Institute**, [Www.Odi.Org.Uk/.../Details.Asp?...Global-Financial-Crisis-Financial-Flows-Developing-Countries-Set-Fall-One-Quarter](http://www.Odi.Org.Uk/.../Details.Asp?...Global-Financial-Crisis-Financial-Flows-Developing-Countries-Set-Fall-One-Quarter) , (12.10.2009).
- Can, İsmail ve diğerleri (2009), “Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri”, **13. Ulusal Finans Sempozyumu Afyonkarahisar 2009**, 363-377.
- Civan, Mehmet ve Tekinkus, Mehmet (2002). “Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Avrupa Birliğine Uyum Süreci; Gaziantep Örneği”, **ODTÜ VI. Uluslararası Ekonomi (ERC) Konferansı**, Ankara.
- Coşkun, Yaprak Sevil ve Balatan, Zeynep (2009) , “**Küresel Mali Krizin Bankacılık Sektörüne Etkileri Ve Türk Bankacılık Sektörünün Veri Zarflama Analizi İle Bilançoya Dayalı Mali Etkinlik Analizi**”, www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/sevil_coskun-zeynep_balatan.pdf, (02.03.2010).
- Çınaray, Sema (2008), “Türkiye’deki KOBİ’lerin Finansman Sorunları”, **Ekonomi, Sosyoloji Ve Politika Dergisi**, 4(1), 1-8.
- Çinko Levent, “**Finansal Kriz Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme**”, <http://Bsy.Marmara.Edu.Tr/Konferanslar/2008/32.Pdf>, 325-334 , (8.10.2009).
- Çonkar, Kemalettin ve Kurt, Ali Fuat (2001), “Kayseri’deki Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Factoring’den Yararlanmaları Üzerine Bir Değerlendirme” , **I. Orta Anadolu Kongresi- KOBİ’lerin Pazarlama ve Finansman Sorunları**, (1-426), KOSGEB Yayınları.

- Dağlı, Hüseyin (2001), “ **Finansal Yönetim**”, 2. Baskı, Trabzon: Derya Kitabevi.
- Delice, Güven (2003), “Finansal Krizler: Teorik Ve Tarihsel Bir Perspektif”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (20), 57-81.
- Demyanyk, Yuliya ve Hemert, Otto Van (2008), “Understanding the Subprime Mortgage Crisis”, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1020396, (19.12.2009).
- Devlet Planlama Teşkilatı (2004), “**KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı**”, Ankara: DPT Yayınları.
- Erdönmez, Ataman Pelin (2009), “Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi”, **Bankacılar Dergisi**, (68), <Http://Www.Tbb.Org.Tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/68.Pdf>, (15.12.2009).
- Fletcher, Matthew ve diğerleri (2005), “**Leasing in Development**”, http://rru.worldbank.org/Documents/Toolkits/Leasing/Leasing_in_Development_Full.pdf, (05.04.2010).
- Gennard, John (2009), “The Financial Crisis And Employee Relations”, **Emerald Group Publishing Limited**, 31(5), 451-454.
- Hodorogel, Roxana Gabriela (2009), “The Economic Crisis and Its Effects on SMEs”, **Research Papers in Economics**, 5(534), 79-88.
- İraz, Rifat (2005), “Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Sisteme Katkıları Açısından Değerlendirilmesi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (13), 223-236.
- Kalaycı, Şeref (2009), “ **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**”, 4. Baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Karamustafa, Osman ve Karakaya, Aykut (2009), “KOBİ’lerde Finansman Politikası Eğilimleri: 2001 ve 2008 Krizleri Üzerinde Bir Araştırma, **13. Ulusal Finans Sempozyumu Afyonkarahisar**, 111-136.
- Kibritçiođlu, Aykut (t.y.), “**Türkiye’de ekonomik krizler ve hükümetler 1969-2001**”, <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/ytd-kibritcioglu.pdf>, (23.10.2009).

- Klapper, Leora (2004), “**The Role of “Reverse Factoring” in Supplier Financing of Small and Medium Sized Enterprises**”, http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/SupplierFinancing_Klapper.pdf, (15.04.2010).
- Kocabıyık, Turan ve Altunay M. Akif (2008), “Artan Rekabet Ortamında KOBİ’lerin Sorunları ve Buna İlişkin Bir Araştırma”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 25 (2), 743-761.
- Kyaw, Aung (2008), “**Financing Small and Medium Enterprises in Myanmar**”, <http://www.ide.go.jp/English/Publish/Download/Dp/148.html>, (10.11.2009).
- Lewis, Victor ve diğerleri (2010), “Was The 2008 Financial Crisis Caused By A Lack Of Corporate Ethics?”, **Global Journal Of Business Research**, 4 (2), 77-84.
- Müslümov, Alövsat (2002), “**21. Yüzyılda Türkiye’de KOBİ’ler Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri**”, Birinci Basım: İstanbul.
- Naude, Wim (2009), “**The Financial Crisis of 2008 and the Developing Countries**”, http://www.wider.unu.edu/publications/working-papers/discussion-papers/2009/en_GB/dp2009-01/, (15.10.2009).
- OECD (2006), “**Financing SMEs and Entrepreneurs**”, <http://www.oecd.org/dataoecd/53/27/37704120.pdf>, (12.09.2009).
- _____(2009), “**The Impact of the Global Crisis on SME and Entrepreneurship Financing and Policy Responses**”, http://www.annualmeeting2010.insme.org/media/cms_page_media/13/Version%20UK-5_fin_.pdf, (03.05.2010).
- Okka, Osman (2009), “**Finansal Yönetim-Teori ve Çözümlü Problemler**”, 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Rynhart, Gary (2009), “The Global Economic Crisis”, **IOE Senior Adviser**, http://www.ioeemp.org/.../globaljobscrisis/ioe.../2009_The_Global_Economic_Crisis_Ukraine.pdf, (18.10.2009).
- Sanpaola, Intesa ve Turinetti, Palazzo (2009), “**The Impact of the Global Crisis on SME and Entrepreneurship Financing and Policy Responses**”, <http://www.oecd.org/dataoecd/37/4/42514259.pdf>, (16.10.2009).

- Sato, Yuri (2000), “How Did The Crisis Affect Small and Medium-Sized Enterprises? - From A Field Study Of The Metal-Working Industry In Java”, **Academic Research Repository At The Institute Of Developing Economies**, 38 (4), 572-595.
- Shane, Mathew ve diğlerleri (2009), “**The 2008/2009 World Economic Crisis, What It Means for U.S. Agriculture**”, www.ers.usda.gov/Publications/WRS0902/WRS0902.pdf (18.10.2009).
- Stamatovic, Milan ve Zakic, Nebojsa (2010), “Effects Of The Global Economic Crisis On Small And Medium Enterprises In Serbia”, **Serbian Journal of Management**, 5 (1), 151-162.
- Şişman, Mehmet (2006), “Parasal Kriz Teorileri Ve Gelişmekte Olan Ülkeler”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 21(2), 15-35.
- Taketa, Kenshi (2009), “**Impact of Subprime Crisis on Small and Medium-Sized Enterprise Finance: The Case of Japan**”, https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=FEMES09&paper_id=742, (09.03.2010).
- Tavşancıl, Ezel (2006), “**Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi**”, 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Taylor, John B. (2009), “**The Financial Crisis And The Policy Responses:An Empirical Analysis Of What Went Wrong**”, www.Stanford.Edu/~Johntayl/Fcpr.Pdf, (18.10.2009).
- TCMB (2009), “**Finansal İstikrar Raporu**”, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/bolumI-9.pdf>, (16.05.2010).
- Türkoğlu, Musa (2003), “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ’lerin) Büyük İşletmelerle Rekabetinde Stratejik İşbirlikleri Yaklaşımı: Göller Bölgesi Uygulaması” **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 13(1), 273-290.
- Uzay, Nisfet (2001), “2001 Krizinin Kayseri’deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Etkileri”, **I. Orta Anadolu Kongresi- KOBİ’lerin Pazarlama ve Finansman Sorunları**, (1-426), KOSGEB Yayınları.

- Uzay, Şaban ve Küçük Ergün (2001), “Leasing, Factoring ve Barter Finansman Tekniklerinden KOBİ’lerin Yararlanma Düzeylerinin Araştırılması: Kayseri Uygulaması”, **I. Orta Anadolu Kongresi- KOBİ’lerin Pazarlama ve Finansman Sorunları**, (1-426), KOSGEB Yayınları.
- Uzun, Emin (2005), “İşletmelerde Finansal Başarısızlığın Teorik Olarak İrdelenmesi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, (27), 158-168.
- Wilson, Peter (1996), “**Finans Yönetimi**, (Çev. Engin Müstecaplıoğlu)”, İstanbul: Epsilon Yayıncılık
- Yelkikalan, Nazan ve Kalmış, Halis (2001), “KOBİ’lerde Verimlilik Yönelimli Yeniden Yapılandırma Stratejileri”, **I. Orta Anadolu Kongresi- KOBİ’lerin Pazarlama ve Finansman Sorunları**, (1-426), KOSGEB Yayınları.
- Yılmaz, Derya ve Gayğusuz, Filiz (t.y), “**2008 Krizinin Yeni Global Ekonomik Yapı Üzerine Etkileri**”, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma39.pdf>, (03.04.2010).
- Yörük, Nevin (2001), “KOBİ’lerin Kredi Yoluyla Finansmanında Karşılaştıkları Sorunlar ve Tokat İlinde Bir Uygulama”, Nevşehir İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, **I. Orta Anadolu Kongresi- KOBİ’lerin Pazarlama ve Finansman Sorunları**, (1-426), KOSGEB Yayınları.
- http://www.hazine.gov.tr/hazine_yonlendir.htm, (18.05.2010).
- <http://www.kgf.com.tr/2amac.htm>, (11.10.2009).
- <http://www.kobinet.org>, (13.10.2009).
- http://www.paradoks.org/index.php?option=com_content&task=view&id=61&Itemid=11, (11.10.2009).
- <http://www.ekonomist.8m.net/m15.html>, (13.10.2009).

EKLER

ANKET FORMU

Sayın yetkili;

Bu anket formu Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yüksek Lisans Tez çalışmasında 2008 Küresel Krizinin Trabzon'daki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansman Yapısı Üzerindeki Etkilerini belirlemek için hazırlanmıştır. Veriler sadece bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır. Çalışmanın iyi sonuç vermesi açısından formun eksiksiz doldurulmasına lütfen özen gösteriniz. Katılımınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Prof.Dr. Mustafa EMİR
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü Öğretim Üyesi

Nurdan DEĞİRMENCI
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

BÖLÜM I

Bu bölüm, sizi ve işletmenizi tanımlamaya yönelik sorulardan oluşmaktadır.

1. Eğitim düzeyiniz:

İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Diğer(Lütfen belirtiniz.....)

2. İşletme tepe yöneticisi işletmenin sahibi/ortakıdır.

Evet Hayır

3. İşletmedeki çalışan sayınız:

1-9 Arası 10-49 Arası 50-249 Arası 249 ve üzeri

4. İşletmenizin faaliyet gösterdiği alan:

Gıda Tekstil Elektrik-Elektronik Plastik
 Makine Kimya Orman ürünleri Diğer(Lütfen belirtiniz.....)

5. İşletmenizin kuruluş şekli:

Tamamen öz sermaye ile kurulmuştur
 Tamamen yabancı kaynak kullanılarak kurulmuştur
 Öz sermayenin yanında yabancı kaynak desteği ile kurulmuştur

6. İşletmeniz kaç yıldır faaliyet göstermektedir?

1 yıldan daha az 1-5 yıl 6-10 yıl 11-15 yıl 16-20 yıl 20 yıl ve üzeri

7. İşletmenizin hukuki yapısı nasıldır?

Şahıs İşletmesi Adi ortaklık Kolektif Şirket Limited Şirket Anonim Şirket

BÖLÜM II

Bu bölüm, küresel krizin işletmenizin finansman yapısı üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

8.Türkiye’de Yaşanan “ 2008 **Küresel** Krizinin Etkileri” İle İlgili Aşağıdaki İfadelere Katılım Derecenizi Belirtiniz.

(1=Hiç katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Emin değilim, 4=Katılıyorum, 5=Tamamen katılıyorum)

	1	2	3	4	5
Öz sermaye yetersizliğimiz işletmemizi önemli ölçüde etkilemiştir					
Kredi faiz oranlarının yüksekliği bankalar ile olan ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir					
Borçlanma hedeflerimizde önemli sapmalar olmuştur					
Ticari borçlarımızın ödenmesinde önemli güçlükler yaşadık					
Toplam borçlarımız içerisinde kısa vadeli borçlarımız artmıştır					
Döviz borçlarımızı ödeyemez duruma geldik					
TL borçlarımızı ödeyemez duruma geldik					
Borçlarımız öz sermayemize göre daha fazla artış göstermiştir					
Alacak tahsilinde gecikmeler yaşadık					
Hammadde alımlarını yabancı para cinsinden almamız işletmemizi olumsuz etkilemiştir					
Diğer(Lütfen belirtiniz.....)					

9.2008 krizinin işletmenizin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için herhangi bir önlem aldınız mı?(Bu soruya cevabınız Evet şeklindeyse 10. soruya geçiniz, Hayırsa 11. soruyla devam ediniz)

Evet

Hayır

10.2008 krizinin işletmenizin finansman yapısı üzerindeki etkisini azaltmak için aşağıdaki ifadelere katılım derecenizi belirtiniz.

(1=Hiç katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Emin değilim, 4=Katılıyorum, 5=Tamamen katılıyorum)

	1	2	3	4	5
Öz sermayemizi güçlendirdik					
Büyümemizi öz sermayeyle finanse ettik					
Varlıklarımızı satarak nakde çevirdik (arsa, makine, tesis satışı vb.)					
Ticari kredileri kapattık					
Bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verdik					
Kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçındık					
Türk lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından yararlandık					
İşletmelerin ödemelerini daha yavaş yaparak borç ödeme süresini uzattık					
Alacaklar ile borcun para biriminin aynı olmasına dikkat ettik					
Alacakların tahsilâtının hızlandırılmasına özen gösterdik					
Leasing, Factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal ürünlerden yararlanmaya başladık					
Diğer(Lütfen belirtiniz.....)					

11.2008 krizinden günümüze kadar işletmenizin “Bilanço Verileriyle” ile ilgili hangisi olmuştur?
Ticari borçlarımız ticari alacaklarımızdan fazladır Evet Hayır
Ticari alacaklarımız ticari borçlarımızdan fazladır Evet Hayır
Ticari borçlarımız yaklaşık olarak ticari alacaklarımız seviyesindedir Evet Hayır
Döviz cinsinden borçlarımız TL cinsinden borçlarımızdan fazladır Evet Hayır
Döviz cinsinden alacaklarımız TL cinsinden alacaklarımızdan fazladır Evet Hayır
Döviz cinsinden borçlarımız döviz cinsinden alacaklarımızla yaklaşık aynı seviyededir Evet Hayır

12.2008 krizinden bu yana işletmenizin bir finansman kaynağı olarak banka kredisi kullanma durumu nedir?
(Eğer bu soruya cevabınız Kullanıyoruz ise 13. soruyla devam ediniz, Kullanmıyoruz şeklindeyse 17. soruya geçiniz)
 Kullanıyoruz Kullanmıyoruz

13.İşletmenizin 2008 krizinde banka kredisi kullanma durumundaki değişim 2007 yılındakine göre nasıl olmuştur?
 Kriz öncesindeki yıla göre arttı Kriz öncesindeki yıla göre azaldı Kriz öncesindeki yıla göre değişmedi

14.Kullanmış olduğunuz kredilerin vadesi nasıldır?
 1-3 ay vadeli 3-6 ay vadeli 6-12 ay vadeli 12 aydan daha uzun

15.Kullanmış olduğunuz kredilerin türü nedir?
 TL cinsinden Kredi Döviz cinsinden Kredi

16.Kullanmak istediğiniz krediye karşılık bankaların teminat olarak sizden en çok talep ettiği teminat türü hangisidir?
 İpotek İmza karşılığı Kefillik Belge karşılığı Kredi Garanti Fonu

17.Kriz döneminde bir finansman kaynağı olarak, banka kredisine başvurmamış olmanızın nedeni/nedenleri nelerdir? (Birden çok ifadeyi işaretleyebilirsiniz)
 Öz sermayemizin yeterli olması
 Faiz oranlarının çok yüksek olması
 Teminat gösterme zorunluluğunun olması
 Kredilerin geri ödeme sürelerinin kısa olması
 İsteddiğimizde yakın çevreden borç bulma durumumuzun kredi almaya göre daha kolay olması
 Diğer (Lütfen belirtiniz.....)

18.Banka kredisi kullanmıyorsanız işletmenizin finansman ihtiyacını nasıl karşılıyorsunuz? (Birden çok ifadeyi işaretleyebilirsiniz)
 Aile kaynaklarına başvuruyoruz
 Ticari ilişkide bulunduğumuz firmalardan borç alıyoruz
 Leasing, Factoring, risk sermayesi gibi yeni finansal kaynaklardan yararlanıyoruz
 KOSGEB teşviklerinden faydalıyoruz
 Diğer (Lütfen belirtiniz.....)

ÖZGEÇMİŞ

Nurdan DEĞİRMENCİ, 15.01.1985 Trabzon doğumludur. İlkokul, ortaokul ve lise'yi Trabzon'da tamamladı. 2004-2005 Eğitim-Öğretim yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme bölümünde lisans eğitimine başladı. 2008 yılında lisans eğitimini tamamladı. Yine aynı yıl, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Yüksek Lisans Programına başladı. Yabancı dili, İngilizcedir.